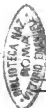

6
27 L
4

ISAACI VOSSII
OBSERVATIONUM
AD

POMP. MELAM
APPENDIX.

Accedit ejuſdem ad

Tertias *P. Simonii* Objectiones Reſponſio.

Subjungitur

Pauli Colomeſii ad *Henricum Juſtellum*
EPISTOLA.

Londini, Proſtant apud *Robertum Scott*,
Bibliopolam, MDCLXXXVI.

ERRATA.

PAg. 3. v. 25. quod si obstruatur. Pag. 5. v. 28. Colubraria. Pag. 7. v. 26. faciat. Pag. 8. v. 26 Paulo. Pag. 9. v. 33. Cyrenaicis Pag. 12. v. 24. Moschi. Pag. 18. v. 6. δακρύσεις. Ibid. 13. μέλλοντος.. P. 121. v. 26. ἐνεστηκότα Ibid. 27 totam præsentis ævi. Pag. 20 v. 16. fuerint. Ib. v. 17. agebantur. P. 25. v. 1. ὑπηματίας Pag 26. v. 30. πολῖται. Pag. 27. v. 2. illis locum *dele*. Pag. 31. v. 8. putat. Pag. 33. v. 16. voce, Agrippas. Ib 28. Myconios. Ibid. 29. capitis. Pag. 37. v. 17. feroculus. Ibid. v. ult. προσεῤῥήθη. Pag. 39. v. 10. Parentheses. Pag. 40. v. 7. ἑπτασάδιος. Pag. 42. v. ult. Patras. Pag. 43. v. 15. Avaticos. Pag. 44. v. 2. ostio, *& sic postea*. Pag. 46. v. 20. Tarraconem. Pag. 53. v. 32. ὠαίων. Pag. 54. v. 13. εἴδεις aut εἴδης. Pag. 56. v. 9. existimari. Pag. 57. v. 10. contentus stabilita. Pag. 61. v. 1. Annis IV. Pag. 68. v. 12. ipsum convenissent. Pag. 71. v. 9. urbe. Pag 76. v. 1. Respondent. Ibid. v. 22. accipiunt. Pag. 77. v. 2. meque. Pag. 78. v. 1. sexti. Pag. 80. v. 22. commisisse. Pag. 81. v. 20. nescio quo, ut. Pag. 83. v. 9. Nili accolæ. Pag. 86. v. 1. δι' ἀκαθαρσίαν. Pag. 87. v. 12. μιᾶς ἄνυδης σεσ. Pag. 88. v. 17. ὀκταπλᾶ Ibid. v. seq. continebantur; quæ quomodo. Pag. 93. v. 20. quum liberos. Pag. 96. v. 12. cetub. Pag. 97. v. 23. Jochanan. Pag. 98. v. 31. hanc seu linguam Pag. 104. v. 25. characteres. Ibid. v. 30. imbibisse simul duas. Pag. 106. v. 6. Nebucadnesar. Verum hic agitur. Pag. 107. v. 19. Hebraica. Pag. 109. v. 17. κακοζηλίαν.

ISAACUS VOSSIUS
JO. GEORGIO GRÆVIO
Viro Doctissimo Salutem.

NOvam Pomponii Melæ editionem una cum novis Jacobi Gronovii annotatis traditam mihi ab illo, cui eam commiseras amico, non libenter tantùm, sed avide etiam evolvi. Quid de hoc sentiam scripto ut tibi significem proculdubio expectas. Paucis expediam, juvenis iste valde est iracundus, magnoque mihi in periculo versari videtur, ni medici aut venæ sectione, aut alio remedio effervescentis circa cor sanguinis compescant redundantiam. Verum de hoc viderint Æsculapii vestri, mihi enim nondum satis constat, num ex prava corporis constitutione, an vero ex animi vitio istæ quæ eum tenent & macerant proveniant intemperiæ. Tu cum à multis jam annis perspectam & exploratam ejus habeas indolem, optime de his judicabis. Nam quod ipse prætendit, non se potuisse nisi ægris & lacrymantibus oculis legere ea, quæ olim contra Salmasium scripsi, recente & cruda etiamnum memoria injuriæ & damni quod ab eo fueram perpessus; id nemini facile persuaserit, & certe cui tam futili de causa profluentes risum non excutiant lacrymæ? Si tanto affectus fervore magnum illum prosequatur virum, cur eum ab injustis, si ita existimat, non vindicat reprehensionibus? Ne semel quidem id facit, quin potius spretis & neglectis Salmasii lectionibus,

si non semper veris, doctis tamen & præclaris, suas obtrudere conatur ineptias, in quibus nec Græci nec Romani sermonis constat ratio. Ipse tamen utriusque me linguæ hospitem esse censet, & ut me Græce nescire evincat, locum producit Arriani, quem male à me intellectum fuisse affirmat. Verba Arriani hæc sunt; προελθόντι δὲ ὅσον σταδίους τριάκοντα ὑπόπετρος ἡ γῆ ἐφαίνετο οἷα διακοπεῖσα. Ista sic reddidi, *Quumque ad stadia triginta progressus esset petrosa occurrit terra quamque intercisam fuisse comparebat.* Mirifice hic excandescit minime sui potens juvenis & quærit; *Unde istud occurrit & comparebat? Etenim si* ἐφαίνετο *ad priora jungi debet, non nisi occurrit significare potest: si ad posteriora & notabit comparebat, unde petiit illud* occurrit? *Alterutrum certe est merum commentum cerebri Vossiani*, &c. Æquum sane est ut meo qualicunque contentus sim cerebro, cum iste juvenis, etiamsi nullum habeat, adeo tamen sit contentus. Si quid enim haberet, utique vidisset esse, ellipsin participii, cujus integrum sit, ὑπόπετρος οὖσα ἡ γῆ ἐφαίνετο οἷα διακοπεῖσα. Ad verbum id fuerit, *Progresso vero ad stadia triginta petrosa terra existens apparebat veluti intercisa.* Verum nos eam quam dedimus præferendam censuimus versionem. Quærit dein *an sic intercisa fuerit ea fossa, ut jam non amplius esset intercisa?* Ineptum quæsitum, quid enim clarius eo quod scribit Arrianus fossam eam fuisse apertam; id enim si non sit, an non stultum fuisset Alexandri de obstruenda ea propositum? Post futilem dein exclamationem iterum quærit, quomodo appareret fossam eam intercisam fuisse? Vel puer hoc intelligat: per triginta enim stadia, quod tellus esset palustris & cœnosa, nulla poterant fossionis superesse vestigia, At vero saxeo occurrente solo, jam clare ut habet Arrianus intercisionis apparuere signa. Pergit; *atqui nunquam intercisa fuerat.* Quomodo fossa, quomodo διώρυξ sine intercisione potest subsistere? Addit dein, *inepte me* ἀποστροφὴν *vertisse divortium, cum notet repressionem & continentiam Euphratis intra ripas*

ripas & aversionem ab alveo in fossam. Quis hæc intelligat aut quomodo hæc cohærent? Si ἀποστροφὴ hoc in loco significet repressionem & continentiam Euphratis intra ripas, quomodo potest notare aversionem ab alveo in fossam, cum istæc manifeste sibi invicem sint contraria? Sed & unde habet ἀποστροφὴν notare repressionem seu continentiam intra ripas, ipsa vocis reclamante natura? Quod si alteram quam ponit admittat expositionem, habemus divortium, habemus quod volumus, & ipse in perniciem suam proprio miser se oblinit visco. Frustra ad Salmasium provocat, cum scribit divortia, diverticula seu divergia fluminum à Ptolemæo vocari ἐκτροπὰς, & recte quidem, cum ἀποστροφαὶ & ἐκτροπαὶ subsistere nequeant, nisi à recto cursu detorqueantur flumina, sive illa simplici decurrant alveo, sive dividantur & partem aquarum in alium transferant alveum. Pergit tamen nugari & sic argumentatur; *Si firmiter obstrueretur ostium, qua in Pallacopam exit Euphrates, etsi quoque illa pars, quam intercisam fuisse comparebat, denuo conjungeretur, quo igitur iturus erat Euphrates? Quo illud divortium fluminis ducetur, si nullum ex duabus ripæ aperturis pateret?* Multa quidem hic sunt verba, sed multo plures ineptiæ, nec Arrianum imtelligit & ipse quid scribit nescit. Ut reliqua taceam, unde demum colligit duas istas obstructiones, cum de uno tantum Pallacopæ Arrianus loquatur ostio, quod obstruatur, ecquis dubitat, quin solo nativo contentus Euphrates fluat alveo? Ignorat quid sit ξυναφὴς; & quidquid non intelligit monstrosum putat. Adeone quis in lingua Græca hospes sit, ut Græcum esse neget id quod in versione posuimus, εἰ ξυναφὴς γένοιτο, τῇ πάλαι διώρυγι τῇ κατὰ τὴν Παλλακόπαν οὔτ' ἂν διαχεῖσθαι παρέχειν τὸ ὕδωρ ὑπὸ στερρότητος τῆς γῆς, τήν τε ἀποστροφὴν αὐτοῦ τῇ τεταγμένῃ ὥρᾳ μὴ χαλεπῶς γίγνεσθαι. De ea nempe saxea & intercisa terra dicit, si ut olim, ita quoque nunc saxeo aggere conjungatur & continua fiat, non amplius in antiquam Pallacopæ fossam propter soliditatem lapidei operis aquas

ſuas tranſmiſſurum Euphratem, nec Alexandro difficile fore quandocunque vellet Euphratem ad priſtinum & naturalem revocare alveum. Illa tamen tam clara & manifeſta non capit iſte juvenis, cui ſtulta iracundia non rectos tantum, ſed & omnes prorſus excuſſit ſenſus. Pergit tamen ineptire & negat foſſam hanc Arabas habere auctores, & ex Arriano perſpicue conſtare ab Aſſyriis eam fuiſſe factam, ut ab inundationibus Euphratis terras ſuas liberarent. Itaque Alexandrum renovaturum eam foſſam, non Arabibus, ſed Aſſyriis voluiſſe gratificari, idque diſerte teſtare Arrianum. Facile aliquis hinc colligat iſtum infelicis judicii juvenem quantumvis antiquos legat ſcriptores, illos tamen non intelligere. Errorum texit Odyſſeam, cum ne vel unum quidem eorum, quæ hic affirmat, apud Arrianum reperiatur, quin potius omnia habeat contraria. Manifeſte & pluribus verbis docet is, niſi obſtruatur alveus Pallacopæ, qui totus fluit in ditione Arabum, fore ut univerſum exhauriat & abſorbeat Euphratem, adeo ut nihil aquæ ſuperſit, qua Aſſyriorum irrigentur terræ. Nihil ille de nimia Euphratis in campos Aſſyrios exundatione, cum majorem inundationem major ubertas & rerum conſequatur copia. Nuſquam Aſſyrios foſſæ hujus auctores facit, ſed illos ipſos laborantes inducit in obturando foſſæ hujus oſtio. Nuſquam etiam apud illum de reparanda, ſed obſtruenda hac foſſa cogitantem invenias Alexandrum. Quod ſi non contentus Arriano alium quoque poſtulet teſtem, audiat Appianum, ſecundo Civil. Bellorum, hæc eadem narrantem; Ἐσελθὼν γε μὴν καὶ πλέων κατὰ τὸν Εὐφράτην ἐπὶ τὸν ποταμὸν Παλλακότταν, ὃς τὸν Εὐφράτην ὑπολαμβάνων ἐς ἕλη καὶ λίμνας ἐκφέρει καὶ κωλύει τὴν Ἀσσυρίδα γῆν ἄρδην ἐπικλύζειν· ἐπινοοῦντα δὲ τοῦτον διατειχίσαι τὸν ποταμόν, καὶ ἐπὶ τοῦτον ἐκπλέοντα, &c. *Navigans per Euphratem ad Pallacottam fluvium, qui Euphratem excipiens in paludes & ſtagna abducit, & impedit quominus* Euphrates *Aſſyriam terram penitus inundet. Illum fluvium* [Pallacottam nempe] *cum muro*

muro interjecto in animo haberet obstruere. &c. Quem Pallacopam Arrianus, eum Pallacottam vocat Appianus, & sic fere vetera Plinii exemplaria. Clarum est itaque ab Arabibus & Chaldæis, qui & ipsi fuere Arabes, ductam fuisse antiquam hanc Pallacopæ seu Pallacottæ fossam, quæ totam Babyloniam ejusque portionem Chaldæam ad sinum pene usque Persicum irrigabat. Quod siquis miretur quomodo in detrimentum terrarum trans Euphratem reges Assyriorum fossam istam fieri permiserint, habeat is pro responso tredecim primos Assyriorum reges omnes Chaldæos fuisse vel Arabas, ut ex Beroso testatur Africanus, & ex illo Syncellus. Atque hæc de loco Arriani dicta sufficiant. Ut vero cognoscas, mi Grævi, feliciórne in cæteris iste sit juvenis, excutiamus ea & videamus ecquid in recessu contineant.

AD PROOEMIUM.

ET quod sine ope ingenii orantis at ipsa sui contemplatione.] Monui antitheton *at* expungendum esse, utpote quod sensum turbet & manifeste additum sit ab iis, qui cum *si non* pro *sine* in vitiosis scriptum invenissent exemplaribus, imperfectam esse crederent orationem, si abesset antitheton. Anonymus juvenis meam hic admiratur audaciam: ego vero magnam ejus miror impudentiam. Pro *at* ipse *ac* legendum esse affirmat & sic confectam sese rem habere existimat. Nempe ut ostendat solemne esse Pomponio sic balbutire, complura profert exempla, quorum ne unum quidem succedit. Nam quod attinet locum de Colubraria ad finem lib. II. in eo omnino fallitur, neque enim est Latinum *Colubria sine pernicie & rata est.* Libri veteres non consentiunt. In Vaticano sic legitur, *tamen ingressis eam intra id spatium, quod Ebusitana humo circum* (at. *septum*) *signaverunt, sine pernicie & rara est.* In illo cui multum tribuimus, *sine pernicie tarra est.*

Vinctus

Vinetus è suis libris edidit, *sine pernicie terra est.* In Arundelliano est lacuna, abestque ab eo vox penultima, uti fere fieri solet quandocunque non usitatæ & non intellectæ occurrunt voces. Scripserat nempe Mela *sine pernicie & terre est. Terre* pro *terrore* ut alibi monuimus, habetque & activam & passivam significationem. Fallitur quoque cum adducit hæc verba; *Araxes ingenti cum murmure sonansque devolvitur.* Plus est enim sonus quam murmur, quod quantumvis magnum sit, obscurum tamen & compressum minimeque apertum efficit sonitum. Nihilo melius est quod sequitur de Ægyptiis; *Cibos palam & extra sua tecta capiunt.* Etiam qui apertis foribus in ipso accumbunt vestibulo, palam cibos possunt capere. At vero longe apertius cœnant & prandent, qui mensas in viis instruunt publicis, uti faciebant Ægyptii. Ultimum quod adducit exemplum, nec hoc quidquam ad rem facit; *Terret ingredientes sonitu cymbalorum divinitus & magno fragore crepitantium.* Quis enim neget plus esse fragorem quam sonitum. Recte itaque dicit non redundare in his locis copulam, sed quod addit explicationis gratia accedere prioribus, quod nimis absolute dicta videantur, id quid sibi velit nemo facile dixerit. In tribus enim quæ præcessere locis, non explicationis, aut coercendi sermonis ergo posteriora accedunt verba; sed ut incrementum habeat oratio. Ut itaque vitetur vitiosus & sententiam turbans pleonasmus, aut admittenda est ea quam dedimus lectio, aut retinenda librorum scriptura, quam non mutasset juvenis iste, scribendo *ac* pro *at*, si judicio valeret. *At* enim sæpe accipitur pro *saltem, at saltem.*

AD CAP. I.

HUjus *medio terra sublimis*] Sic Vaticanus & meliores libri, ipsaque sic legi debere exigit ratio. Postquam mundi cœlique & partium ejus mentionem fecit, addit, *hujus*

hujus ſcilicet mundi cœlique medium occupari à tellure. Novus tamen iſte interpres putat Melam ſcripſiſſe *horum* vel *harum medio*, nempe partium. Verum putida eſt hæc conjectura & nullius ſignificationis. Ipſe tamen pertendit Græcos ſic loqui, cum dicunt γῆν εἶναι ἐν μέσῳ οὐρανῷ. Sed hoc rectum eſſe etiam pueri intelligunt. Debuiſſet aliquem oſtendere qui ſcripſiſſet γῆν εἶναι ἐν μέσῳ μερῶν οὐρανοῦ, quomodo nemo ſanæ mentis unquam locutus eſt; cum ſiquid ſit in medio partium univerſi, deſinat eſſe in medio univerſi.

Ingens iterum & magno ſe extendit ambitu] Quod in Vaticano & in aliis libris legitur *magno paludi*, ſatis id arguit vitium ſubeſſe. In quibuſdam correctum *Magnæ paludi*. Sed veram lectionem dedit Aldus, de qua non dubitaſſet Pintianus, ſi complura vetuſta quæ conſuluimus vidiſſet exemplaria, & præ cæteris optimæ notæ Arundellianum, in quibus ea quam dedimus ſine ulla litura occurrit lectio. Ferociter hic inſurgit bilioſus juvenis, falſam eſſe pertendit hanc ſcripturam, negat ex ſententia Melæ Latinum eſſe *extendere ſe magno ambitu*; extendere enim nunquam ab eo poni, niſi de rectis litoribus, non incurvis aut *ambitum facientibus*. Novem profert loca in quibus *extendi* nunquam de quodam ambitu ſumatur. Sed compeſcat ſtomachum bonus juvenis. Si diſcutiat veternum, ſentiet ex omnibus quæ adducit ne unum quidem eſſe qui pro ipſo faciant locis. Quomodo enim litora ſeu oræ in orbem poſſunt extendi, & tamen rectam conſtituere lineam? Ecqua poſſit peninſula fingi quæ ambitum non habeat, quemadmodum illa in cujus iſthmo Teos & Clazomenæ, quam dicit *anguſtis cervicibus reliqua extendere?* De Peloponneſo, quam folio platani ſimillimam facit, ſic ſcribit, *ingens tamen iterum, & quaſi peninſula extenditur*. Expediat bonus juvenis quomodo linea, quæ totum pene abſolvit circulum, recta eſſe poſſit. Denique ſi unica vox ſuffeciſſet, non toties addidiſſet, *recto* vel *directo limite*, *recto margine*.

In

In tres partes universum dividitur] Cum in hac lectione conspirent Vaticanus & plerique mei libri, quærit tamen bonus juvenis, quid illud *universum*? Ecquis dubitet, quin illud accipi debeat de universo terrarum, & toto veteribus cognito orbe, quem à mari interno, Tanai & Nilo in tres partes dividi & secari omnis fere credidit antiquitas? Iste tamen juvenis quod in vitiosis exemplaribus repererit *universa*, affirmat hanc esse verissimam Pomponii manum, *subintelligi enim Zonam quæ cognita est, & cujus situm dicendum sibi proposuit, quod & facit.* Quænam est ea Zona quæ ab austro in septentrionem procurrit? Veteres plerique crediderunt ducta linea à summo Tanai ad ultima Nili omnes zonas secari. Mirum sane eum qui vult videri aliquid in Geographicis profecisse, nescire quid sit Zona.

AD CAP. II.

QUod in libris quibusdam aliquando *Europe*, alias *Europa* legatur, ea monere non fuit nostri otii. Multa similia negleximus qualia sunt *Deum* pro *deorum*, *arctat* pro *coarctat*, & alia id genus, iis ea relinquentes, qui meliora quæ agant non inveniunt.

Ad Hellespontium fretum] Cum in optimo libro invenerimus Hellespontum, quomodo etiam in suo reperit Ciacconius, unde ipse faciebat *ad Hellesponti fretum*; nos eam quam dedimus prætulimus lectionem. Sic Catullo *Hellespontia ora.* Quod autem musteus interpres, pertendit hac ratione pauli post *Pontium* dicendum fuisse, minime id succedit, cum compositorum & simplicium non eadem semper sit ratio. Sic Hellespontiacus passim occurrit, non autem Pontiacus.

Ipsam gremio ad Tanain usque complexa] Et hic quoque miror infelix judicium nuperi editoris, qui relicta lectione clara, manifesta & optimorum librorum autoritate confirmata, aliam profert ex vitioso codice, quæ neque Latina est, neque

neque explicabilis. Quid enim sibi vult *ipsa gremio compressa?* Siquis ineptias amet, legat inficetam quam addit expositionem. Tantum abest ut Asia ad excipiendam Mæotin gremium comprimat, ut potius longe lateque expandat sinum quo tam vastam admittat paludem. Exempla quæ addit nihil ad rem faciunt, recte enim dicitur dare gremium ad aliquid excipiendum, non autem comprimere.

Indi & Scythæ ultima] A libro meo membranco absunt utrobique Scythæ, in aliis posteriore hoc non comparent, cum tamen neutro possint abesse loco. Novitius castigator rem feliciter se componere existimat rescribendo *illi* pro *Indi*. Sed profecto nollet sic scripsisse Pomponius, & sane multo frequentius in omittendis, quam in permutandis hac ratione librarii peccant vocibus. Si pronomen *illi* ad unam tantum referendum fuisset gentem, jam aliquanto melius convenisset cum eo quod sequitur *ambo*. Quod autem dicit nimiam hic fieri repetitionem, in eo fugit illum ratio, cum non possit esse nimium, id quod sit necessarium. Seras quoque si malit, quam Seres, per me licet, cum in prosa oratione pili non intersit, utrum Græco, an vero Latino utamur accusativo.

Nisi quoad æstus inhabitabilem efficiunt] Non est ut fidem meam parum verecundus juvenis habeat suspectam. Non in Vaticano tantum, sed & in tribus meis membranaccis etiam integris literis legitur *quod*, non *qua*, quemadmodum in aliis scriptum occurrit libris. Credibile est eo id factum, quod non intellecta, ideoque expuncta fuerit ultima syllaba in *quaad*, quomodo etiam veteres locutos fuisse pro quoad, sive quousque, certo scimus ex vetustioribus libris, in quibus ista sæpe comparet scriptura. Quod vero alia etiam in loca hanc intrudat particulam, in iis nihilo felicius ejus succedunt conatus. Ecquid enim planius eo quod de Cyrenicis scribit Pomponius, eos cum solum habeant opimum, abstinere, quoad fieri possit, ab alendis lanigeris gregibus,

quibus etiam sterilia & deserta sufficiunt loca? At vero si pro *quoad* legas *qua* & interpreteris *ubi*, omnia frigescunt, & frustra quæres quare dixerit *ubi potest*, de eo quod ubique fieri potest. Æque intempestiva est medicina quam huic adhibet loco; *Tyros aliquando insula nunc annexa terris deficit, qua ab impugnante quondam Alexandro jacta opera.* Ac si Tyrus non in suo loco, sed in aggere, ubi nunquam fuit, potuisset deficere, siquid bonæ mentis haberet & sciret libris scriptis uti, compendiarium istam scripturam interpretatus fuisset non *qua*, sed *quo*, id est *ex quo* uti passim. Adeo tamen placent bono huic juveni absurdæ istiusmodi phrases, ut & initio capitis de Macedonia, non dubitet verba Pomponii sic reformare; *Tum Macedonum populi, qua urbes habitant.* Cum optima, certissima & Plinii & M. Capellæ auctoritate suffulta sit Pintiani lectio, quam stultum est Melam ita loquentem inducere, ut dicat, ubicunque in Macedonia sunt urbes, ibi quoque esse Macedonas. Tuto sane à Mela istiusmodi abesse possint elegantiæ.

Indis proxima est Ariane, deinde Aria] Ut in aliis passim, ita quoque hoc ex loco satis colligi potest, quam parum firmo judicio, quamque parum in Geographicis instructus bonus iste in arenam descendat juvenis. Quærit unde constet Melam secutum fuisse illos, qui post Alexandrum floruere scriptores, unde suam hauriret Arianam? Verum si non ex illis. unde demum terrarum Orientis potuit cognoscere situm, cum certum sit ante Alexandri victorias Græcis plerisque ignotas fuisse Asiæ profundioris partes? Non potuisse vero Melam prætermittere Arianam id sic conficio. Aria & Drangiana absunt quam longissime ab Indis, intersunt quippe duæ magnæ provinciæ Arachosia & Paropanisus, quarum nullam Mela facit mentionem, præsertim si non admittamus ut ex Rophanes fiant Paropanisii. Montis quidem Paropanisi meminit, sed non regionis. Quæro jam si non Arianes, quo ergo nomine vastum

vaſtum iſtum ſignarit tractum, Arachoſiam nempe & Paropaniſum, non minus ſpatium occupantes, quam Gallia Hiſpaniaque ſimul junctæ? Quod autem putat libros veteres in eo conſpirare ut habeant *Ariadne*, in eo fallitur, in pluribus quippe meis ſcribitur *Ariacne*, in Vaticano omnium antiquiſſimo *Ariatne*. Errat quoque cum Hermolaum Barbarum primum fuiſſe contendit, qui eam quam dedimus introduxerit lectionem. In editione enim principe quæ prodiit Mediolani anno 1472, planiſſime legitur *Ariane*. Iſte tamen juvenis neglecta tam clara & manifeſta lectione, dicit ſe non dubitare quin legendum ſit *Arbiane*. Sic dictam fuiſſe affirmat regionem ab Arbiis populo, ut loquitur, notiſſimo & ripis Indi finitimo. Sed profecto qui Arbianes meminerit inveneris neminem. Eſt quidem Arbis ſeu Arabis Gedroſorum oppidum ſitum ad Arabim fluvium, cujus incolæ & accolæ ab Arriano, Ptolemæo, Marciano Heracleota & pluribus aliis Arabitæ dicuntur, à Dionyſio Aribes, à Strabone Arbies, unde licet Arbiane poſſit formari, nuſquam tamen illa comparet. Adeone vero ineptus fuit Mela ut ſcripſerit Indis proximos eſſe Arabitas, deinde vero Gedroſos, cum in Gedroſis ſint Arabitæ, & quidem in ea Gedroſiæ parte quæ quam longiſſime ab Indis recedit? Quis præterea ferat ſcriptorem ita futiliter loquentem, ut tribus maximis univerſi orbis gentibus Scythis, Seribus & Indis, ſine mora mox ſubjungat popellum unius oppidi habitatorem, & qui vel ad ſolum armorum ſtrepitum totus ad ſolitudinem, ut Arrianus docet, confugerit? At vero ſi vulgatam ſequamur lectionem, pro qua etiam vetera ſtant exemplaria, ceſſant omnes iſtæ difficultates, cum ætate Melæ, quamvis Aria, Drangiane, Carmania & pars Gedroſiæ ſub Parthorum eſſent ditione, ideoque minus late pateret Arianes nomen, totum tamen etiamnum id comprehenderet, quod à Paropaniſo monte uſque ad Oceanum Indo adjacet flumini. Itaque Dionyſius Alexandrinus Arianorum nomine comprehendi ſcribit

C 2 Paropa-

Paropanisios, Arachotas, Chatraidas, Oritas & Arabitas.

Bactri & Sugdiani] In Vaticano & pluribus libris copula ponitur ante *Bactri*, sed vero in aliis sequitur *Bactri & Subsiani*. Sic Vineti editio, sic quoque in suis libris reperisse se affirmat Ciacconius; quamvis ipse redundare hoc in loco istam existimet particulam, quæ tamen recte se habet. Ut passim ab aliis, ita quoque à Mela uterque populus conjungitur, quod in Bactrianorum ditione essent Sogdiani, utpote qui ab illis fuerint subjugati, quemadmodum constat ex Strabone & aliis. Eadem est ratio quamobrem Parion & Priapos conjungantur, cum Priapeni obnoxii fuerint Parianis, ut idem docet Strabo. In eo quem postea adducit loco, secuti sumus fidem librorum veterum, quamvis pili non intersit, utrum hanc an istam sequamur lectionem. De Simlero opus non fuit monere si Scottus monuerit.

Mantiani, Tibarani] Parum profecto acutus est iste juvenis, qui negat ex Herodoto constare Matianos vicinos fuisse Tibarenis, cum adeo clara ejus sint verba, ubi eos ad dextram Halyos fluminis collocat. Putat nempe Tibarenos longe adeo ab hoc flumine absuisse, ut non potuerint Matianis esse vicini. Verum errat quam maxime. Non tantum ubi erant Moschi, Macrones & Mossynœci fuerunt Tibareni, sed & adeo vastum in Mediterraneis terrarum possidebant tractum, ut non solum ad Halyn, sed & longe ulterius ad Cytorum usque eorum extenderetur ditio, siquidem Cytorum Tibarenorum fuisse urbem testatur Xenophon. Frustra quærit quare Tibarani istoc vocentur loco, qui infra Tibareni, cum utrunque rectum sit. Sic Matieni & Matiani, Arieni & Ariani, & infinita similia promiscue ponuntur. Sic quoque Strabo cum alibi Tibarenos vocet, lib. 2. Tibaranicas gentes nominat populos Ponticos terras Tibarenorum occupantes. Cum vero scribit Amardos non esse notioris nominis, quam sint Tibareni; facile

facile exin colligi poteſt, illum non intellexiſſe Melam, cujus tamen admodum clara ſunt verba. Poſtquam enim in recenſendis gentibus à Mari Caſpio uſque ad Bithyniam, de qua poſtea agit, poſuit nomina vetuſta, ſed magna ex parte obſoleta, eundem tractum & eaſdem terras iterum perſtringens addit *& notiora jam nomina*, illa nempe quæ ſequuntur, quæque ſua ætate magis eſſent nota & uſitata, non autem illa, quæ in vetuſtioribus Græcorum exſtarent monumentis, qualia fere ſunt iſta quæ præceſſerunt. Cum vero in omnibus libris manifeſte appareant Tibarani, quam futile eſt fingere novam gentem Ibaranos, qui nuſquam terrarum unquam exſtiterunt, aut etiam Obarenos, non Romanis maribus, ſed Caſpio vicinos, idque nulla alia de cauſa, quam quod nullos niſi in Media norit Mantianos. Quod pro Medis repoſuerim Amardos, feci id auctoritate librorum. Cum alii, tum quoque optimus ſic habet Arundellianus codex. Mardos & Amardos eoſdem eſſe monet Strabo. Quam magna & bellicoſa fuerit hæc natio, conſtat non modo ex iis qui res Alexandri tradidere, ſed & ex multis aliis. Illorum præcipue ope ad regnum provectus eſt Arſaces. Poſtea tamen rebelles, non niſi magno labore à Phraate fuere ſubacti & in unum locum concluſi. Ex *Murrani* vel *Mirorani*, quod fecerim *Maryandini*, de eo judicent periti. Ferociter tamen in Melam inſurgit bonus juvenis ſi ſic ſcripſerit. Verum ex iis quæ habet, aliud nihil colligas, niſi quod Melam non intelligat & neſciat quid ſcribat. Cum negat Gallogræcos in ullis manu exaratis comparere libris, & tum quoque fallitur. In optimo meo codice integris literis exſtant. In altero & ipſo membranaceo adparet lacuna ante *Græci*. Iſte tamen juvenis mira facilitate Græcos mutat in Pterios, idque ex notiſſimo ut ipſe loquitur Herodoti loco, ubi ignoti illius Sinopenſium oppiduli fecit mentionem, ut ſignaret locum ubi inter Cyrum & Crœſum commiſſum fuit prælium, aliter enim ne meminiſſet quidem. Iſtos tamen Pterios funditus à Crœſo everſos, ſexcentis & pluribus

pluribus annis postquam esse desierunt, denuo ab inferis revocat, ut nempe horum umbræ ejectis Gallogræcis, vastas illorum impleant terras.

Ripis Nili amnis & mari proxima iidem Ægyptii possident] Quamvis ripæ dicantur totum illud quod inundatione sua flumina occupant spatium, proprie tamen Ulpianus censet, ripas dici id quod flumen continet naturalem rigorem cursus sui tenens. Si latius se explicent aquæ, jam flumina ripas suas excedere dicuntur. Clarum itaque quod hic scribit Mela, Ægyptios possidere ea, quæ sunt proxima ripis Nili, ut ostendat quam arcti sint Ægypti limites, qui vix latius patent, quam latissima Nili pateat exundatio. Si scripsisset *ripas*, non totum dixisset, sunt enim multæ Ægyptiorum urbes quæ sunt extra ripas, quasque vel nunquam, vel certe quam rarissime Nilus attingat. Itaque illas non ἐπὶ ποταμῷ, sed ἀναμέσους fuisse affirmat Herodotus, veluti medias inter siccam & riguam tellurem. Iste tamen juvenis ut ostendat mendosum esse hunc locum, affert verba Pomponii de Sauromatis dextram Tanaidis ripam accolentibus, cum alteram teneant Scythæ Asiatici, *Ripas ejus Sauromatæ & ripis hærentia possident*. His verbis subjicit; *Ripis hærentia & ripis proxima sunt eadem. Id de Ægyptiis dici nequit, quorum omnino medius est Nilus*. Nempe quia Tanais hinc à Scythis Asiaticis, inde à Sauromatis Europæis accollitur, ideo potest ripas habere & ripis proxima. Nilus autem quia utrasque ejus ripas tenent Ægyptii, ideo non potest habere ripas & ripis proxima. Quis hæc intelligat?

Omnes uno nomine Pontici dicuntur] A libris scriptis abest ultima vox, non male, cum utrunque rectum sit. Sed addi debuerat in iisdem libris sic legi; *Uno omnes nomine Pontici*, quod concinnius.

AD

AD CAP. III.

EXtra fretum ad occidentem inæqualis admodum, præcipue media. Qua procurrit ad septentrionem, nisi ubi semel iterumque grandi recessu abducitur, pene ut directo limite extenta est] Hæc est vera lectio & distinctio. Dicit Europæ oram extra fretum valde esse inæqualem, præsertim in medio, propter vastum illum Sinum qui promuntorium Artabrum & Osismios intercedit. Sequentem tractum qui ad septentrionem procurrit, pene rectum esse credebat, quemadmodum etiam multi è veteribus sensere. Et hæc quoque, quia non intellexit, pervertere conatur juvenis, & tractum istum, qui ab Osismiis demum incipit, à Garumna incipiendum esse scribit. Expuncta præterea vocula *qua*, quæ in melioribus extat libris, verbum *procurrit* ad præcedentia refert, ubi non redundat modo, sed & improprium est; cum in sequentibus non impleat tantum, sed & perficiat sententiam.

Gentium prima est Scythia, alia quam dicta est, à Tanai in media fere Pontici lateris, hinc in Ægei partem pertinens Thracia] Sic distinguit juvenis inconsultus, & me quoque sic voluisse existimat. Sed sui similibus & omni prorsus judicio destitutis hæc persuadeat. Dicit quod τὸ *pertinens* dependet à verbo præcedente *est*. Miserum hominem qui non videt quam multa hinc consequantur absurda! Adeone quis puer, ut nesciat, qnemadmodum passim, ita quoque hic *pertinens* poni, pro *quæ pertinet*.

AD CAP. IV.

SIne tectis passim ac sedibus vagi] Si manum Melæ attendas, inquit juvenis, rectius abesset τὸ *sedibus*. Sic nempe dicit illum loqui cap. hujus libri viii. *Passim ac sine lege dispersi*. Et ibidem; *confuso parentum coitu passim incertique*.

incertique. Scire velim quid iſtæc loca ad rem faciant, aut quomodo ex iis effici poſſit, ut τὸ *ſedibus* redundet? Si putat tecta & ſedes idem notare, fallitur, cum ſedes accipiantur pro fixa habitatione. Ita multi Indi, licet tectis careant, ſtatas tamen habent ſedes. Scythæ vero hamaxobii, licet tectis non careant, ſtatas tamen non habent ſedes. Quod monet in libro ſcripto ſe reperiſſe *ſine tectis, ſedibus ac paſſim vagi,* id quidem credo, ſed in Vaticano & melioribus libris concinnius hæc ſic concipiuntur; *ſine tecto ac ſedibus paſſim vagi.*

AD CAP. VI.

D*Einde munimentum commune regiæ gentis. Ultra Icoſium*] Tranſpoſitis duabus vocibus monui ſic recurandam eſſe hunc locum, & quibus vel aliquid ſit judicii, libenter ut puto iſtam admittent medicinam. Mirifice hic excandeſcit ferocułus juvenis, & lectionem *ab omnibus confirmatam MSS. ita fervide contemnere meram vocat impotentiam.* Quid ſibi hoc in loco velit impotentia equidem neſcio, hoc ſcio iſtum juvenem minime ſui eſſe potentem & egere pædagogo. In libris ſcriptis quibuſdam vox *ultra* legitur poſt *monimentum,* quod quamvis leve poſſit videri, ſufficit tamen ut cognoſcamus, in ordine verborum non ſibi conſtare vetera exemplaria. Sed ut videamus quam fortiter ratiocinetur, excutiamus ſingula argumenta. Quærit cur hanc notabilem deſcriptionem non adjunxit capiti præcedenti & ipſi mentioni amnis Muluchæ? Atqui hujus rei cauſam dedimus manifeſtam. Poſtquam ſummatim perſtrinxit oram Tingitanæ provinciæ à freto ad Mulucham amnem, aggreditur Numidiam, incipiens à medio ejus, nempe à Cæſarea, & contrario jam ordine ab ortu in occaſum procedens recenſet omnia loca intermedia, donec ad eundem à quo digreſſus fuerat revertatur terminum, Mulucham ſcilicet amnem, aliis quidem verbis ſed idem ſignificantibus illum deſignans. Pergit deinde,
Mulucham

Mulucham non magis esse munimentum Numidiæ quam Mauritaniæ. Ecquis dubitet, cum non Mela tantum, sed & plerique alii id ipsum confirment? Sed quorsum hæc, aut quomodo cum sequentibus cohærent, cum dicit, *non esse eruditi Latini munimentum regiæ gentis, pro munimento regnorum.* Nescit profecto quid scribat. Si dixisset, non esse Romani moris sic loqui, aliquid dixisset. Notum nullos pro regibus agnitos fuisse, nisi quos populus Romanus reges appellavisset. Itaque post mortem Jubæ desierunt Numidia & Mauritania regna vocari, ideo scribit Mela hunc amnem nunc gentium, olim regnorum quoque fuisse terminum. Si simpliciter dixisset Mulucham esse terminum regnorum, non recte locutus fuisset, siquidem cum ista scriberet Mela, nulla amplius in hoc tractu erant regna. Quod attinet locum Curtii, ubi Tigrim & Euphratem vocat munimentum regni Persici, in eo omnia bene se habent, cum & Græci & Romani Persarum & Parthorum semper agnoverint reges. At vero in Mauritania & Numidia post mortem Jubæ, cessaverunt omnia regia & regalia, non servi, non equites & exercitus regii, non domus & familiæ & ne urbes quidem ullæ fuere regiæ, omnia facta fuere Cæsariana. Clare Plinius lib. v. cap. 11. postquam recensuit Sigam urbem Siphacis regiam addit; *Namque diu regum nomina obtinuere, ut bogudiana appellaretur extima, itemque Bocchi quæ nunc Cæsariensis.* Minime vero opus ad Scythas peregrinari, ut habeamus regiam gentem, cum ipse seipsum satis interpretetur Mela. Regia gens sunt ipsi reges, οἱ περὶ τὴς βασιλέας. Idem itaque dicit quod prius, & ut solet ad priorem, à quo digressus fuerat, revertitur terminum, quem si non iterum signasset, utique vitiosa ejus fuisset oratio. Iste tamen juvenis regiam gentem hic interpretatur familiam regum Numidarum, & commune monumentum affirmat fuisse commune istorum regum sepulchrum. Hæc vero ut adstruat, primo adfert Erythræ regis monumentum, cujus Mela mentionem facit

D in

in ſinu Perſico. Verum ex eo nihil aliud quod ad rem faciat poteſt effici, niſi id tantum, etiam reges olim humari ſolitos, quod ſane libenter credimus. Debuiſſet oſtendere, cum regibus ſingulis ſingula olim conſtruerentur Mauſolea, qui fieri potuerit ut omnes Numidarum & Maurorum reges uno communi contenti fuerint ſepulchro, & quomodo qui in vita tantis inter ſe flagrarint odiis, paſſi ſint cineres ſuos poſt fata cum inimicorum miſceri cineribus. Cum nihil horum probet, pergit tamen in deſcriptione imaginarii ſepulchri, & rebus non exiſtentibus tribuit qualitates. Affirmat enim locum hunc ſecretum fuiſſe & immunitum, ac habuiſſe Numidicas inſcriptiones tale quid ſignificantes, ac ſint ea quæ poſuit Mela. Sine hæſitatione itaque dicit ſe ſtatuere, idem in hoc communi omnium regum Numidarum ſepulchro facere Melam, quod fecit in deſcribendo Arati poetæ monumento. Quemadmodum enim iſtoc loco refert, ſitum id fuiſſe in parvo tumulo: ita quoque hic deſcribens tot regum ſepulcrum; non addere ubinam ſitum fuerit iſtud monumentum. Siquis quærat quo pacto hæc ſimilitudo ſubſiſtat, promte & acute reſpondet, Melam quidem facere mentionem Aratei ſepulcri in parvo tumulo ſiti juxta Solos, non tamen addidiſſe, quod nam iſtius parvi tumuli fuerit nomen, quod tantundem eſt ac ſi nullam feciſſet mentionem. Demum concludit iſtud tot regum monumentum fuiſſe in litore, quia in litore etiam circa Trojam multorum heroum fuere ſepulcra, & ipſum quoque Cadmi & Harmoniæ monimentum præterpropter fuiſſe in litore, utpote non multis paraſangis ab eo remotum. Sed ſinguli iſti heroes, ſingula etiam obtinuere templa ſeu heroa: ut vero monumentum habeamus quo omnes Numidarum & Maurorum reges eorumque gentiles & agnati componantur, opus fuit molem erigere parem Pyramidibus aut etiam Labyrintho. Verum iſte juvenis ſine architectis, marmorariis, ſculptoribus aliiſque artificibus, quos fruſtra inter vagos & agreſtes etiamnum

quæras

quæras Numidas, denique sine cantu, neque enim Orphei possidet lyram; struit Mausoleum quod omnia orbis miracula longe post se relinquat. Et quidem quod magis mirere in loco secreto & cujus situm ipse se nescire fatetur. Dicit quidem fuisse in litore circa Iol sive Cæsaream, sed litoralem tractum non in Numidarum, sed Carthaginensium fuisse ditione, ex iis quæ jam dicentur clarum fiet.

AD CAP. VII.

REgio *quæ sequitur à promuntorio Metagonio*] Et hic quoque satis ostendit quam nullius prorsus sit judicii iste juvenis, cum Metagonitas non freto, sed Carthagini vicinos fuisse ex Polybio evincere conatur. Siquis Polybii examinet verba dicit perspicue ex illis cognosci *Metagonia fuisse sub imperio Carthaginensium. At Mauritania vel propinqua flumini Molochath nunquam probabuntur fuisse sub Carthaginiensibus hoc tempore, de quo Polybius, cum in Numidia esset Syphax, Mauritania diu adhuc post habuerit reges suos.* Atqui vel ex ipso Polybio clarissime evinci potest initio belli Hannibalici, de quo loquitur, totam oram maritimam quæ est à Carthagine ad fretum usque sub ditione fuisse Carthaginensium. Si enim id non sit, quomodo dux ille Pœnus ad impediendam rebellionem, sive τῦ ἐκδιστάζειν ut loquitur Polybius, potuisset Numidarum & Maurorum tam multa millia in Hispaniam trajicere, & vicissim Hispanis à se victis illorum sedes assignare? Istiusmodi μετοικισμοὶ non fiunt nisi ubi summa & tyrannica est potestas. Recte itaque scriptor ille, qui sub Scylacis nomine legitur, quique sesquiseculo plusminus bellum hoc præcessit, affirmat omnia ea loca, quæ sunt à Syrtibus usque ad columnas Herculis, sub Carthaginensium esse ditione. Quod siquis existimet intermedio tempore Mauros & Numidas maritima loca occupasse, velim is vel unum sistat

teſtem qui litoralium Maurorum aut Numidarum iſto tempore iſtoc in loco meminerit. Totam iſtam oram uſque ad finem Libyæ ſub Pœnis fuiſſe clare cognoſcimus ex XVI Theocriti Idyllio. Quod dicit jam tunc nempe initio belli Hannibalici, Numidiæ regem fuiſſe Syphacem, id tantum abeſt ut verum ſit, ut ne nomen quidem Syphacis vel Numidiæ, niſi multis demum poſt annis uſquam occurrat. Cum vero addit, *Mauritaniam diu adhuc poſt habuiſſe reges ſuos*, videtur neſcire quid ſcribat. Quid enim ad rem faciunt iſti qui poſtea fuere Mauritaniæ reges? Debuiſſet indicare illo quo Hannibal in Hiſpaniam trajecit tempore, aut ante, fuiſſe Mauritaniam, vel regem Maurorum cui ora eſſet ſubjecta maritima. Profecto quamdiu Pœni univerſi litoris fuere domini, adeo illis obnoxii fuere Numidarum & Maurorum reguli, ut contra illos ne hiſcere quidem fuerit auſi, & ſiquid auderent, illico velut rebelles in crucem agerentur. Poſtquam res Romana cœpit prævalere, tum demum Sigam cum adſito portu occupavit Syphax. Nam certe ante illum non invenias Numidam aut Maurum quenquam, in cujus ditione fuerit vel portus, vel urbs aliqua mari adſita. Primus qui totam litoralem oram poſſedit fuit Maſiniſſa, cui ob ſtrenuam contra Carthaginenſes navatam operam aſſignatus à Romanis fuit maritimus tractus. Primus quoque ille fuit qui ad civilem vitam Numidas tranſtulit & urbium fecit incolas. Quod ſi ante illum aliqui fuiſſent urbani, non fuiſſent vagi, agreſtes & mapalium habitatores. Sed quid verbis opus cum ipſe Polybius eodem libro omne id quod eſt ab aris Philænorum uſque ad columnas Herculis ſub Carthaginenſibus fuiſſe manifeſte teſtetur? Καρχηδόνιοι γὰρ ἐν τούτοις τοῖς καιροῖς τῆς μὲν Λιβύης ἐκυρίευον πάντων τῶν ἐπὶ τὴν ἔσω θάλατταν νευόντων μερῶν, ἀπὸ τῶν Φιλαίνου βωμῶν, οἳ κεῖνται κατὰ τὴν μεγάλην Σύρτιν, ἕως ἐφ' Ἡρακλέους στήλας. Quin & amplius jam addo, non litoralem tantum tractum, ſed & Mediterraneos Afros uſque ad interiores Nomadas ſub Carthaginen-

ſium

sium fuisse imperio. Quadrifariam enim dispertita erat tota Carthaginensium ditio, in Pœnos seu Carthaginenses: in Libyphœnices, qui oram maritimam possidebant & erant Pœnis permixti, quibuscum etiam connubiis jungebantur: In Afros præterea antiqui generis, qui licet propter durum imperium odissent Pœnos, inviti tamen illis parere cogebantur: & denique in Afros Nomadas à mari multum remotos, & ipsos tamen obnoxios Pœnis. Sic Diodorus.

Hadrumentum, Leptis, Clupea, Abrotonum, Taphryre] Pro Abrotonum in Vaticano legi monuimus *Habromacte*. Nuperus Melæ editor multus est ut ostendat legendum esse *Acholla*, & putat nihil tam simile esse quam istas duas voces. Sed quantumvis sursum deorsum & quaquaversum literas verset & revolvat, nunquam tamen efficiet, ut ex Habromacte fiat Acholla. Quamvis ea quæ scripsi valde sint verisimilia, siquis tamen iis non contentus aliud quærat, per me licet ut ex *Habromacte* fiat *Macomade*, vel *Macomades*, quomodo habent Plinius, Ptolemæus & Antoninus hoc ipso in loco. In verbis Scylacis aliqua ratione ferri potest ea quam profert lectio. Sed vero infeliciter vexat ea quæ sequuntur quæque optime se habent, κόλπος ἐστὶ ἐν ᾧ ἡ Σύρτις ἐστὶ ἡ μικρὰ κερκινῖτις καλουμένη. Cum enim Sinum hunc in quo est Syrtis terminent hinc Cercinna, inde Lotophagorum insula, cur non æque bene Syrtis ista dicatur Κερκινῖτις, quam Λωτοφαγῖτις;

Promuntorium Bryon] Sic Melam & Plinium scripsisse monuimus. Nec improbo quod in novam Melæ editionem id ipsum admiserit. Sed quod Borion fictitium vocet, id non laudo, cum ex Strabone, Ptolemæo & aliis utrunque rectum esse constet.

A. D.

AD CAP. VIII.

Mox & paulatim tepescens] *Perpaulatim* est in quibusdam libris, verum non in Vaticano aut aliis melioris notæ, itaque non admisi. Juvenis tamen iste Latinam esse contendit vocem, ideoque admittendam. Credam ubi vel unum attulerit exemplum. Ad rem non faciunt pernobilis, percelebris & similia. Ipse tamen in locupletanda Latini sermonis egestate adeo est liberalis, ut etiam infra initio lib. iii. ubi legitur, *an Luna causas tantis meatibus præbeat,* probet *permeatibus,* uti in libro scripto se reperisse testatur. Verum nec in Vaticano, nec in ullis omnino eorum quos viderim vox ea comparet libris, & proculdubio est commentum alicujus semibarbari, existimantis vocem hanc magis esse significativam. Quales non desunt etiam nostro hoc seculo, qui cum meatus de poris accipiendum est, malunt dicere *transmeatus.* Sed non hic agitur de poris, sed de motibus maris & Lunæ, in quibus locum non habet permeatus. Suffecit Pomponio Virgilium & Lucretium sequi, cum dicunt *solis lunæque meatus.*

AD CAP. VIII.

Cultu deorum quos patrios servant] Hoc in loco tanquam rem magnam è libro scripto *deum* pro *deorum* profert novæ editionis auctor. Dicit hoc debuisse sino mora admitti. Sed nimis properat. Quamvis perinde sit, utrum hoc an istoc legas modo, quia tamen Salivam movebat id quod scribit hoc loco Mela, esse in Lybia gentem quæ deos servaret, denuo consului libros veteres. In optimo, cui plurimum tribuo, pro *deorum,* scriptum inveni *dm.* In tribus meis in membrana exaratis exstat *dium,* in uno *divum,* in cæteris *deum.* Hæc varietas non aliunde provenit,

provenit, quam ex compendiaria ſcriptura *dm.* quæ certe non poteſt notare *deum*, niſi in ſingulari numero. Ponamus tamen poſſe, & ponamus ſervare hic accipi pro obſervare & religioſe colere; tamen quis credat Melam tanquam rem miram retuliſſe, eſſe gentem in Libya, quæ deos patrios coluerit, quod omnes faciunt gentes? Quapropter literas iſtas D. M. ut paſſim alibi, ita quoque hoc loco accipiendas eſſe cenſeo de diis Manibus, & Pomponium ſcripſiſſe, *cultu deorum manium, quos patrios ſervant.* Intelligendum hoc, niſi fallor, de Panebis Libyæ gente, de quibus Damaſcenus ſcribit, illos regum defunctorum reliquum quidem corpus terra obruere, capita vero amputata & inaurata in templis conſecrare. Differunt itaque ab Augilis, quos eodem Mela recenſet capite, qui & ipſi manes colebant, ſed tantum ſepultos.

AD CAP. IX.

J*Am bene navigabilis*] Sic omnia ſcripta exemplaria, ſic quoque editio Vineti, quam interpolatam & per capita digerendam Typographo tradideram. Verum neſcio qua ratione factum ſit, ut me abſente, Bruxellis ſiquidem verſabar, vir doctus qui curam editionis ſuſceperat, relicta Vineti alias ſecutus ſit editiones, & *bene* in *pene* immutarit.

In litore Alexandria Africæ contermina, Peluſium Arabiæ ipſas oras ſecant] Poſtrema tria *ipſas oras ſecant* referentur ad ſequentia in editione Vineti, quam lectionem quamvis nonnulli etiam ante illum probarint, ego tamen ideo non admittendam cenſui, quod ut alii, ita quoque Mela magnas tantum continentes aut longos litorum tractus oras appellare ſoleat, non autem brevia intervalla, qualia inter oſtia Nili intercedunt. Si ſcripſiſſet Mela *ipſam oram ſecant*, jam potuiſſet hæc diſtinctio admitti. Quod ſi de magnis continentibus Aſia nempe & Africa hæc intelligantur, jam abſurdus

absurdus fuisset Mela, si terminos adsignaturus utrique continenti, omnia Nili nominasset ostia. Terminos præterea Ægypti ad mare designans, Pelusium nempe & Alexandriam, non recte facturus fuisse videtur, si illos nominasset tantum, & non addidisset illos esse terminos. Rectius itaque ad præcedentia hæc referuntur. Ut passim alibi ita quoque hoc loco Herodotum sequitur, qui Ægyptum inferiorem. Delta nempe, neque Asiæ, neque Africæ adscribit sed mediam facit inter utranque. Libyam enim Canopico, Asiam vero Pelusiaco terminat ostio. Sed vero Herodoti, ætate nondum erat Alexandria, postea demum condita & Ægypto attributa. Hac itaque in parte ab Herodoto recessit Mela, posteriorem secutus distributionem & totum Alexandrinum tractum Ægypto tribuens. Attamen inquiunt nonnulli non urbium, sed fluminum proprium esse secare. Verum longe aliud est secare campos & agros, quam sit oras seu litora secare, cum altera sectio non fiat nisi in longo tractu, ista vero etiam in puncto spatii. Sic via viam, semita semitam, limes limitem & denique linea lineam secant in puncto, aut certe in brevi spatio: æque enim dicitur secare, qui capillum secat seu Aristam, quam qui arborem à vertice findit. Nec interest utrum lapis, fossa, civitas aut quælibet alia res intercedat, quidquid enim dirimit aut solvit continuitatem id ipsum etiam secat & dividit. Recte itaque Pelusium & Alexandriam oras secare dicit, cum in ipso sectionis seu decussationis puncto sitæ sint hæ civitates.

Mendesium, Taniticum, Pelusiacum Nili ostia] Cum pro Tanitico in libris vetustis exstet *Captatiscum* vel *Cataptystum*, proposui conjecturam meam & dixi forsan κατάπλευστον scripsisse Melam. Risum hic non tenet bonus juvenis, *quod inter cætera Nili ostia, omnia vere Ægyptiaci sermonis, statim ob literarum convenientiam Græci aliquid insulciam.* An ergo Agathodæmon & Heracleoticum ostium, an Bucolicum, Naucraticum, & Diolcos ostia non sunt Græca nomina? An Pelusium, Alexandrinum, & Ceramicum

Ceramicum ostia voces sunt Ægyptiæ? Iste tamen οἰχμάτιας & sui plenus juvenis, cum propriis consistere nesciat talis, cum ubique turpiter adeo impingat, opem nihilominus ferre conatur Salmasio, ac si vir ille magnus unquam admissurus fuerit auxiliatorem armatura tectum vitrea & tamen audacter alios incessentem lapidibus. Pergit tamen & confidenter affirmat pro *Cataptystum* legendum esse vel *Aphthiticum*, vel *Cabasiticum*. Dicit literas esse persimiles. Si terminationem auferas vix aliquid simile superererit, situs vero non permittit ut alterutrum admittatur. Si enim à Cabasa ullum unquam appellari potuisset ostium, fuisset hoc Sebennyticum. Illud autem octoginta minimum passuum millibus abest à Tanitico. Aphthiticus nomus & ipse quoque quam longissime abest à Tanitico, cum situs fuerit ultra omnia Nili ostia in illo inferioris Ægypti nomo, quem Arabicum vocat Ptolomæus. Vide quam bellam novitius iste geographus inducat geographiam. At vero si καταπλευστὸν legas, omnia bene se habebunt. Ex omnibus enim Nili ostiis tutissima & maxime navigabilia & olim & nunc habita semper fuere Naucraticum & Taniticum, vulgo dictum Damiatæ olim Thamiathicum à Thamiathi oppido. Ut itaque Naucratis & Naucraticum dictum quod navium capax esset iste Nili alveus, ita quoque simili de causa Taniticum dictum καταπλευστὸν quod navigabile esset, cum Pelusiacum & alia vicina ostia non essent navigabilia.

AD CAP. XI.

ET *Babylonia, & Judæa & Sophene*] Et hic quoque turpiter se prostituit infelix geographus. Negat Sophenen esse in Syria, negat quoque Melam sic scripsisse, cum tamen ex Plinio contrarium constet. Sed dicit Plinium errasse & vitiosam secutum fuisse Melæ lectionem, utpote qui & Commagenen quoque Syriæ annectat. An ergo Samosata Commagenes metropolis non est in Syria? An

Lucianus non fuit Syrus? Dicit Sophenen esse in Armenia & quidem in illa hujus parte ubi Tigris dicitur emergere. Et hoc quoque pessime. Solas inspexit Ptolemæi tabulas & tamen ne illas quidem intellexit. Ptolemæus Sophenos ponit in ulteriore Euphratis ripa & quidem in loco qui minimum centum & quinquaginta passuum millibus abest à fontibus Tigris. Iste vero juvenis misere deceptus Eufraten sumsit pro Tigri & ἐκτροπὴν Euphratis putavit esse fontes Tigris, & demum exclamat; *nulla miserabilior Geographia*, & sane verum dicit, si illa qua ipse facit ratione tractentur geographica. Ut vero sciamus magnam Syriæ partem fuisse Sophenam, non solæ Ptolemæi tabulæ, sed & alii & præcipue Strabo, erant consulendi. Quam late ripas Euphratis accoluerint Sopheni, vel ex eo intelligas, quod lib. xii. adfirmat Strabo eos oppositam Commagenis Euphratis tenuisse ripam, eorumque regionem in meridiem pertinuisse usque ad montem Masium & Nisibin, unde satis cognoscas, quantam Mesopotamiæ partem insederint Sopheni. Superest jam ut Mesopotamiam quoque neget Syriæ fuisse portionem. Pergit tamen novitius iste Geographus & expulsis è Syria Sophenis, gentem comminiscitur nusquam terrarum reperiendam. Scribit Stephanus Phœnicen dictam fuisse Ῥαϐβωθὶν vel Ῥαββώθιν uti est in libris scriptis. Huic Syriacæ voci, ut placet doctis, expositionem addit χολπίτης. Cum ipsa Phœnice nihil aliud sit quam ora maritima Syriæ, ut Plinius & alii loquuntur, non male Phœnicum populus dicitur κολπίτης. Nec in Syria tantum sed & ubique terrarum, cum portuum, Sinuum & litorum maris accolæ fuerint Phœnices, recte appellentur κολπίτας Ex isto tamen Phœnissæ gentis epitheto mirifica sane analogia fingit regionem Colpitenam vel etiam Colopitenam, & istam gentem dicit tenuisse partem Syriæ, imprimis circa Phœnicen & Judæam. Exploso denique Plinii testimonio, & jussis ad Tigridis fontes migrare Sophenis, imaginario Populo sedes quoque adscribit imaginarias,

ginarias, & quibus rerum natura nullum unquam concessit locum, illis locum, illis locum vindicat apud Melam. Verum optime juvenis iste mereatur de Mela, si ab illo manus abstineat.

AD CAP. XII.

V*ici tenent ulteriora & adbuc opulenta Tyros*] Cum ipsa luce clariora sint istæc verba & minuta quæ Tyrum & Sidonem intercedunt oppida vocet vicos, infelicis tamen iste judicii juvenis, ex vitioso aliquo libro reponere conatur; *Vici tenent. Ulterior & adbuc opulenta Sidon.* Sed profecto lectio hæc non ineptam tantum continet locutionem, sed & manifeste falsa est. Ipse tamen sic exponit; Tyri peninsulam ætate Pomponii non magna aliqua urbe fuisse conspicuam, sed omnia ruinis fuisse intercisa & vicos tantum tenuisse quorum uni nomen Tyri adhæserit, qui beneficio Cæsarum paulatim rursus accreverit. Quot verba, totidem quoque errores, & quidem valde absurdi. Post instauratam ab Alexandro Tyrum & postea sub regibus Syriæ & demum tempore Strabonis, adeo habitata fuit hæc peninsula, ut nullus omnino locus in ea reperiretur ædificiis vacuus. Itaque Strabo illam eadem ratione inhabitari scribit atque Aradum, & propter angustiam peninsulæ, utpote cujus ambitus dempta cervice non excedebat stadia xxii, domus ibi altiores & plurium fuisse tectorum, quam Romæ. Nulla ibi ruinarum vestigia, nulli vici, nisi quales in media quoque erant Roma. Cum vero post ætatem Melæ beneficio Cæsarum incrementa accepisse dicit, apparet illum credere Melam esse vetustiorem Strabone, cum tamen hic sub initium Tiberii, alter demum sub Claudio scripserit.

Lycos & Paltos & Orontes] Quicquid vel in somnis vel interdiu cogitat iste juvenis, omnia ea statim chartæ committit, nunquam vero aliquid cogitat boni. Ut

 ostendat

oſtendat Paltum & Baldum non eſſe eandem, eo utitur argumento, quod Palton Syriæ, Baldum vero Phœnices urbem faciat Stephanus. Verum exinde manifeſte patet utramque in Phœnice & eandem fuiſſe urbem. Cum enim in ſitu Palti omnes conveniant, clarum eſt per Syriam hic intelligi Phœnicen. Si Baldum Syriæ eſſe dixiſſet, jam aliquid potuiſſet videri habere coloris, cum dicit eandem eſſe ac ſint Baalath oppida, quæ & in tribu Dan & Symeonis fuiſſe memorantur. Nunc cum in Phœnice fuerit Baldus, non poteſt vel de hoc, vel de iſtoc Mediterraneo Judæorum accipi oppido. Pergit dein ad locum Strabonis & rivum Baldon ſeu Baudon Paltenis vicinum. Dicit illum à Prinio lib. x. cap. 26. vocari Badam. Verum nuſquam hoc loco iſte comparet. Addit illum à Joſepho vocari Beleum. Et hoc quoque male, cum ſexaginta plus minus paſſ. millibus Belus à Paltenis abfuerit, utpote duobus tantum ſtadiis teſte Joſepho à Ptolemaide remotus. Sed tamen ut Strabo Paltenis, ita Joſephus Ptolemaitis adſcribit Memnonis ſepulchrum. Hinc facile colligas quam multæ gentes & urbes herois ſeu dei iſtius ſibi vindicarint ſepulcrum, nec Æthiopas, Ægyptios, Perſas & Ilienſes tantum, ſed & Phœnices de eo inter ſe concertaſſe; cum tamen Philoſtratus in icone Memnonis nuſquam ejus exſtare ſepulcrum, ſed in lapidem nigrum converſum fuiſſe adfirmet. Nempe quem Memnonem Græci dixerunt, is erat Baalthis, Belthis ſeu Baalthus deus ſeu dea non Phœnicum tantum, ſed & omnium Syrorum, eadem, & ἀνδρόγυνος & ἀφρόδιτος à Græcis dicta. Sub lapidis forma cultum fuiſſe hoc numen teſtantur complures & præcipue nummi veteres qui paſſim reperiuntur, in quibus ſaxum ingens apparet in medio perforatum & quaſi antrum continens. Hujus itaque Memnonis ſive Baalthis ſepulcrum ſibi vindicabant Palteni propter cognomine flumen Baldi. Ptolemaitæ vero ut ex Joſepho conſtat ſibi adſcribebant propter minutum Beli flumen, quod & ipſum ſic appellatum fuiſſe colligo ex Plinio cum

lib. v.

lib.v.cap.19.scribit *rivus Placida sive Belus,vitri fertiles harenas parvo litori miscens*. Sic in omnibus quos consului scriptum inveni libris excepto uno in quo inveni *Flaada*, pro *Paalda* nempe. Literas vero P & B & item T & D promiscuas esse apud Hebræos & Syros opus non est monere. Apud Strabonem siquis retineat Baudos pro Baldos per me licet, cum in omnibus fere linguis & istæ literæ sint promiscuæ. In Mela vero licet in multis *Hypatos* legatur libris, tres tamen melioris notæ possim ostendere in quibus *Ipatos* scriptum sit, ut non dubitandum sit quin Paltos utrobique sit scribendum. Pro *Bactros* vero in iisdem invenio *Butros*, manifeste pro *Botrus*. Quod ipse Berytum reponat, id omnino facit sine judicio, cum illa mox sequatur, & absurdum bis eandem recensere urbem.

AD CAP. XIII.

Mallon præterfluit.] Libri manu exarati exhibent *Mallosen* aut *Mallosen*. Nempe ineptus librarius Mallon in Mallos permutarat. Ex hac duplici lectione viti osam istam prodiisse scripturam facile quilibet videat.

Post piratis Pompeio adsignante possessæ] Licet hæc lectio in multis recentioribus occurrat libris, quia tamen in melioribus *pro* non *post* scriptum inveni, monui rectiorem nos habituros lectionem si *porro* reponamus. Indocti librarii quod existimarent *post* melius conjungi cum *prius* quam cum altero, hanc nisi fallor induxerunt scripturam. Sed longe plus dicit Mela, quam si *post* scripsisset, quod etiam de brevi tempore potest accipi. *Porro* ut passim alibi, ita quoque hic notat τὸ λοιπὸν, accipiturque de toto quod superest tempore. Constat enim ex antiquis piratas istos Cilices, non tantum ad ætatem Melæ, sed & semper postea tenuisse Solos aliaque à Pompeio adsignata loca, & placuisse illorum fidem populo Romano. Frustra itaque altera præfertur lectio.

AD

AD CAP. XVI.

Portus duo, Gelos, & cui ex urbe quam amplectitur Tisanusa cognomen est] Helos vel Helûs ex Plinio & Strabone legendum esse monuimus. Situs convenit quam exactissime. Nominis causam siquis quærat illam exhibebunt Portolani recentiorum Græcorum, in quibus hoc ipso in loco stagnantes istæ describuntur insulæ, minutæ quidem & inhabitatæ hoc tempore, portum tamen efficientes satis commodum. Novo tamen geographo ista non placent, itaque legendum censet *Portus Syagelos.* Syagela nempe Stephano Cariæ oppidum, quod ipse mutat in Syagelos. Atqui si Syagela una è præcipuis Cariæ fuerit urbibus, ut ex Strabone satis cognoscimus, & insuper portu instructa, qui fit ut à nullo eorum qui oram maritimam singulaque etiam minutissima diligenter persequuntur; non etiam recenseatur urbs ista, non portu tantum, sed & regio nobilis sepulcro? Hinc manifeste intelligas Suagela mediterraneam fuisse urbem & juvenem istum nugari; cum regium in litore struit sepulcrum.

AD CAP. XIX.

Alter Olbianos in promuntorio fert Neptuni fanum; in gremio Astacum] Sic editio Vineti, quam exprimendam typographo tradideram, mutatis iis, quorum in observationibus fecissem mentionem. Quod autem hoc loco monet novus Melæ interpres, Cianum sinum æque nobilem fuisse ac Olbianum, id minime verum præsertim ætate Melæ. Eversa enim Cio, cessavit quoque nomen sinus Ciani, qui omnino factus est ignobilis. Sed Mela, ut sæpe alias, de Cio loquitur velut etiamnum superstite. In verbis quæ paulo post sequuntur, cum novam inducit distinctionem, & tum quoque frustra est. Si *disterminans* scripsisset Mela, jam illa potuisset videri necessaria.

Tum

Tum Cinolis, Anticinolis] Ita Pintianus restituit, quem libenter secuti sumus, cum antea legeretur; *Tum Cinolis & Colliris.* Nec discrepant libri, nisi quod in uno alteroque pro & scriptum invenerim *etiam*, quod quamvis leve possit videri, facit tamen ad stabiliendam Pintiani scripturam, quam & Artemidorus & Strabo confirmant. Non admittit tamen hanc lectionem juvenis geographus, & ex Scylace mavult reponere Colussam, & putet hoc propius accedere ad scriptorum librorum lectionem, quam alterum. Verum hoc sibi, non aliis persuaserit. Ut sciamus vocem istam in Scylace recte se habere, vel unum proferat testem. Præterea non est cordati scriptoris relictis & omissis notioribus, ignotiora & jamdudum obsoleta recensere loca. Causam tamen affert quamobrem explodenda sit Cinolis & Anticinolis, dicit enim *varia talia occurrere loca à Græcis sic appellata quod sibi invicem adversa sint: sed ea nusquam à Mela agnosci.* Nempe quia Mela Rhii facit mentionem, non autem Antirrhii; inde præclarum hoc conficit argumentum, potuisse quidem Melam Cinolidis meminisse, non autem Anticinolidis. Cum vero putat loca hæc sic dicta quod sibi invicem essent opposita, & tum quoque fallitur. Locum hoc habere potest in Rhio & Antirrhio, Rhodo & Antirrhodo, non autem in Cinoli & Anticinoli, Phello & Antiphello aliisque in eadem continente vicinis sibi invicem oppidis, ubi ἀντὶ æqualitatem & similitudinem notat. Sic ἀντίπυργος ἰσόπυργος, ἀντίχορδον ἰσόχορδον, ἀντίῤῥοπον ἰσόῤῥοπον, & infinita alia. Sic quoque Antitaurus, Antilibanus, Anticasius, quod Tauro, Libano & Casio montibus pares & æquales esse crederentur. Hæc cum ita se habeant, negat tamen iste juvenis ullam unquam fuisse Anticinolin, & mentitum fuisse Strabonem & Artemidorum, & oppidum istud æque esse fabulosum ac sint Antiscythæ Soliniani. Sed profecto nimium liberalis est in interponendo judicio, cui tamen cum non admodum abundet, parcere debebat. Quærebatur olim si sit aliqua Antichthon, quinam eam inhabitarent,

&

& si in nostro orbe ultimi ad septentrionem essent Hyperborei, num in Antichthone similiter reperirentur Hypernotii. Non admittit illos Herodotus, quia neque Hyperboreos admittebat, quos prudentiores plerique merito explodunt, cum vita humana in semestri luce subsistere nequeat. Magis itaque placuit, si ab adversa gente in eodem vivente hemisphærio essent denominandi isti Scytharum antœci, ut potius australes Scythæ vel Antiscythæ vocarentur. Nec solus est Solinus qui ea utitur voce, verum & in scholiis ad Aratea Germanici in præfatione ita scriptum inveni in optimis & vetustissimis membranis. *Divisi autem sunt à nobis circulo æquinoctiali qui antichthones nominantur & videntur humiles atque depressi, quibus antipodes infra sunt: quod ut posse videatur, efficiunt flexus obliquitatesque terrarum, quas ἀντίχθονες, ἀντίστοιχοι & ἀντισκύθαι inhabitare dicuntur.* eadem fere habet Censorinus, qui omnia hæc descripsit, nisi quod apud illum minus bene Antischepæ pro Antiscythæ vulgo legatur.

Hic Phasis descendit] Prius non bene *hinc* legebatur, quod mutavit Pintianus. Utrum vero *hic*, *heic* an *huc* scribas, uti habet editio Vineti, cum perinde sit, de eo utique non litigasset Pintianus & nequidem Mela.

Proximi Examatæ] Probat lectionem Holstenii & caussam affert, quæ si bona est, & tum quoque scribendum erit *Examatæ*. In melioribus enim libris magno consensu legitur *proxime Xamatæ*. Plinio & Valerio Flacco non uno loco vocantur Exomatæ.

AD LIB. II. CAP. I.

S*inistro lateri innavigantium apposita ac Riphæis montibus*] Et hic quoque rem acu se tetigisse existimat novus Melæ interpres, sed ut ubique, ita quoque hic misere fallitur. Sic nempe constituendus hic locus faventibus Vaticano & omnibus

omnibus fere antiquis exemplaribus; *Agrippæis montibus proxima, & huc enim pertinent, cadentes aſſidue nives adeo invia efficiunt*, &c. Agrippæi ſunt qui paulo ante Arimphæi vitioſe vocantur. Verum illorum nomen ex Herodoto petendum eſſe monuit Pintianus. Ille vero, ſi bene ſe habet lectio vulgata, Argippæos appellat. Pro eo, 'Αργιμπαίους ſubſtituit Salmaſius. Sed rectius 'Αγριππαίους legas ſiquid mutandum ſit, quod tamen opus non eſt, cum in iſtiuſmodi nominibus familiaris admodum Latinis literarum ſit tranſpoſitio. Quod autem paulo ante in fine libri prioris occurrit; *Ultra ſurgit mons Rhiphæus*, & hoc quoque mutandum, cum in compluribus & quidem melioris notæ libris legatur *mons gripes*, in aliis *nigripes*, in optimo vero *mons ægripes*, ut non dubitandum ſit, quin Mela ſcripſerit *mons Argippæus*. Sic nempe Mela vocat altum iſtum montem, cujus accolas eſſe Argippæos vel Agrippæos ſcribit Herodotus. Cum vero idem Mela Tanain in Rhiphæis vel potius Rhipæis montibus oriri dicit, in eo receſſit ab Herodoto, qui nuſquam Rhipæorum facit mentionem & Tanain è lacu profluere affirmat, quod verum eſt. Agrippæos vero ab antiquis Latinis dictos fuiſſe iſtos populos vel Agripparum ſatis teſtatur agnomen. Ut enim vicinam Arimaſporum gentem, quod unum tantum habere oculum crederentur detorta voce à Cyclopibus Coclites appellat Ennius; ita quoque illos, qui difficili partu ederentur, contracta ab Agrippæis voce. Agrippas vocaverunt. Ut enim ſcribit Herodotus calvi naſcebantur omnes Argippæi, quales quoque multos fuiſſe Myconidos teſtatur Plinius. Talium autem propter duritiem capites difficiles admodum ſunt partus.

Nymphæo ſpecu, quod in arce ei ſacratum eſt, maxime illuſtre] Sic repoſui, cum & Arundelliano & in aliis melioris notæ libris invenerim *eis ſacratum eſt*. Ex gloſſemate alterum acceſſiſſe facile colligas ex ſcripto quem poſſim oſtendere libro, in quo verbis iſtis ſupraſcriptum, *ſcilicet*

F *Nymphis*.

Nymphis. In quibuſdam correctum *ejus Nymphis*, quod æque ineptum ac ſit illud quod adſtruere conatur infelicis judicii juvenis, *ei & Nymphis*. Si conjeciſſet *ei à Nymphis*, aliquid dixiſſet. Profecto dea iſta zelotypa, ipſa nimirum Nemeſis, non ut puto admiſiſſet delubrum aliquod ſibi & ſuo ſimul conſecratum famulitio. In tot millibus inſcriptionum factis in honorem Dianæ nihil tale invenias. Mirificum tamen quod addit in fontibus & antris moris fuiſſe ut tres ſtatuerentur Nymphæ, *& plerunque illis vel deum addi ex agreſtium numero, vel aliquam ex deabus, & maxime in iis Dianam.* Undenam rogo tam bellam Nymphæi hauſit deſcriptionem, ubi Diana trium Numpharum appendix, & Fauni vel Satyri lavantis ſeſe Dianæ fiant ſpectatores?

Hypacaris per Nomadas] Et hic quoque bonus juvenis mavult nugari quam tacere. Dicit Plinium ſcribere non tantum per Nomadas, ſed etiam per Hylæos fluere Hypacarin. Nuſquam hoc de Hypacari dicit Plinius, ſed de Hypani, quem ſcribit per Nomadas & Hylæos fluere. Pergit non conſtare utrum Mela ſcripſerit *per Nomadas*, an vero *juxta* vel *ſecundum*, quod ex Herodoto colligi poſſe affirmat; ſed & tum quoque nugatur. Herodotus Hypacarin διὰ μέσων τῶν νομάδων fluere teſtatur. Διὰ vero non poteſt ſignificare *juxta* vel *ſecundum*.

Axiaces proximus intra Callipidas Axiacaſque deſcendit] Recta eſt hæc lectio quam & Vaticanum & meliora confirmant exemplaria. Utrunque enim hunc populum medium ſecat iſte fluvius. De Axiacis quidem, qui propiores ſunt mari, res clara eſt, cum abſurdum ſit exiſtimare gentem fluvio cognominem alteram tantum tenuiſſe ripam. Callipidas vero gentem mediterraneam, & illos quoque utramque ripam inſediſſe conſtat ex omnibus & ex ipſo quem paſſim ſequitur Herodoto, qui eos ſupra Olbiam longe à mari remotos deſcribit. Cum vero Callipidæ tenuerint totum illum tractum qui eſt à Tyra fluvio ad Hypanini

manifeſtum

manifeſtum eſt Axiacen fluvium medias Callipidum terras ſecuiſſe & Melam ambiguitatis vitandæ gratiæ maluiſſe ſcribere *intra* quam *inter.*

Is inter Auchetas honos præcipuus eſt] In Vaticanis duobus quos olim contuli legitur *interlocantis*; vel *interloquentes* quomodo & in aliis nonnullis. In recentioribus quibuſdam *inter jocantes,* quam lectionem proponit quidem Salmaſius, Sed mox rejicit, & merito; cum non conſentiat cum iis quæ ſcribit Herodotus, & in lite tam ſeria intempeſtivi ſint joci. Iſtam tamen jocoſam & ridiculam lectionem tanquam gemmulam aliquam exoſculatur infelicis judicii juvenis. Dicit Melam *nullam aliorum populorum mentionem feciſſe aut facere voluiſſe in deſcribendis moribus, quam quorum meminit in ipſa Geographia & notitia regionis.* Hæc licet valde ſint intricata, puto tamen hoc dicere voluiſſe, Melam non deſcribere mores populorum, niſi quorum bis meminerit. Hoc autem quam verum ſit, cum paſſim alibi, tum ex hoc ipſo ſatis colligi poſſit capite. Pergit; *Nullibi Auchetarum meminit Mela, nullibi eis ſedem aliquam tribuit.* Imo ſedem iis tribuit inter Scythas interius habitantes, qui præceſſere: quia vero alibi non meminit ideo hic fuerunt reducendi, & quidem loco commodo & convenienti ipſorum nomini, cum αὐχηταὶ à Græcis jactabundi vocentur, quales ſunt iſti Scythæ, quos hic deſcribit Mela.

AD CAP. II.

M*Irum atque ingens facinus*] Brevis, perſpicua & concinna eſt hæc parentheſis & quæ totidem verbis apud optimos etiam occurrit ſcriptores. Iſte tamen juvenis mirifico ſane loquendi genere eam vocat *Ludibrioſæ copiæ parentheſin.* Quia vero in vitioſo aliquo libro abeſt vox prima, ideo reſcribit; *atque (ingens facinus!) ex Aſia,* &c. Nihil nempe amat, niſi quod durum, diſtortum

& cacozelum ſit. Nihilo felicior eſt in ſequentibus, quæ ſic inpoſterum legi jubet; *pedes & non navigatu maria transgreſſus eſt.* Cum riſum excitare volunt mimi, eadem plane ratione loquentes introducunt fatuos. Altera vero quam dedimus lectio, quæ omnium librorum auctoritate fulcitur, caret inepta iſta macrologia, & ne ipſi quidem diſplicuiſſet Quintiliano.

Eximia eſt Ænos] Eximiam vocat quod ab Ænea condita crederetur, quomodo & Virgilius, quamvis ex Homero contrarium conſtet. Oppidum quidem nôn admodum magnum, ætate tamen Melæ inter everſas bello Macedonico pleraſque fere in hoc litore civitates etiamnum illuſtre, utpote libertate donatum à Romanis, nec Polydori tantum tumulo, ſed & Cæpionis ſepulchro, quod in medio hujus foro exſtruxerat Uticenſis Cato, & multis quoque aliis Romanorum ornatum operibus, quorum etiamnum ſuperſunt veſtigia. Si cui hæc non ſatisfaciant, monui legendum forſan eſſe *Exin*, vel *Exinde eſt Ænos*. Iſte tamen juvenis conſulto Pomponii genio, quem ſcilicet in pyxide reconditum ſervat, alte exclamat; *Conjecturam hanc à genio Pomponii alienam eſſe, non utentis illo adverbio niſi in deſcribendis urbibus ordine in recto litore poſitis, non etiam ſinu diſtinctis*, &c. Si quis colligat quidquid uſquam occurrit ineptiarum, vix tamen ullam huic ſimilem inveniet. Non Mela tantum, ſed & quotquot ſunt vel olim fuere ſcriptores, cum oræ Maritimæ loca recenſent, fideliter ſemper perſequuntur litus, nullo habito diſcrimine, utrum illud magnis, minutis, aut etiam nullis inflectatur ſinubus: ſive enim recta ſive curva ſint litora, unum tantum admittunt ordinem, unamque quamdiu continua ſunt, deſcribunt lineam. Undenam rogo nugator iſte hauſit *exin* rectum ſignificare litus? Porro ſiquis Pintiani probet lectionem legentis, *Extra eſt Ænos*, per me licet ut unuſquiſque pro captu ſuo ſtatuat. Ego vulgatam omnium librorum auctoritate confirmatam retinendam cenſui.

Et

Et quo canentem Orphea ſecuta narrantur nemora, Zonæ] Vinetus edidit *etiam nemora*, & ſic habent libri nonnulli, ſed recentiores, in quorum nonnullis etiam ſic ſcribitur hic locus; *Ex quo Canentem Orphea ſecuta narrantur nemora & Zone.* In uno & altero & ponitur ante *narrantur*, quomodo & in editione principe. Inde facile conjicias additum eſſe conjunctivum & vel *etiam* ab illis, qui *ex quo* in ſuis reperiſſent exemplaribus. Sed vero iſtam particulam non agnoſcunt vetuſtiora exemplaria & ſane tuto poteſt abeſt. Quod autem juvenis iſte auctoritate genii Pomponiani, valde nempe ſibi familiaris affirmat voculam *etiam* habere vim & poteſtatem aliquam peculiarem, id ex iis quæ producit non liquet locis, è quibus nihil aliud colligas, niſi iſtud, particulam hanc, eo quo paſſim & ubique occurrit acceptam ſenſu, eſſe Latinam.

Tum Neſtos fluvius, & ripis ejus adjacens Maronia] Ferocutus juvenis meam hic miratur licentiam, utpote qui alia aliaque fluminibus ſine auctoritate, ut ſcribit, tribuam nomina. Verum ut cognoſcat quam inaniter ferociat, quamque ſibi ipſi plagas infligat, ſufficit vel ſolus ad quem provocat Scylacis locus. Dicit flumen, cujus hic mentionem facit Mela, ab illo vocari Cudetum. Recte ſane, & hoc ipſum eſt quod volumus. Sed vero fluminis hujus nemo alius meminit, itaque audacter affirmo pro Κύδητος legendum eſſe Κόσητος. Coſetus enim vel Coſatus idem eſt qui Neſſos vel Neſtos. Hoc ſic conficio. Pythagoram cum tranſiret Neſſon vel Neſton flumen ab eo ſalutatum *Pythagora ſalve* teſtantur Diogenes Laertius, Jamblichus, alii. Iſtud vero flumen idem eſſe, ac ſit illud de quo loquimur, docet ſatis Ariſtoteles apud Apollonium Dyſcolum cum vicinum Samothraciæ fuiſſe ſcribit. Jam vero Neſton vel Neſſon, promiſcue enim ſcribitur, dictum quoque Coſatum, teſtis mihi Ælianus Var. lib. iv. cap. xvii. eandem narrans hiſtoriam; Ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τοῦ Κοσάτου ποταμοῦ διαβαίνων προσερρήθη, τοῦ ποταμοῦ εἰπόντος αὐτῷ, χαῖρε πυθαγόρα.

πυθαγόρεα. Sic quoque legendum lib. ii. cap. xxvi. apud eundem, annuente fere libro nostro scripto in quo legitur ὑπὸ τὸ Κόσαον ποταμόν. Porphyrius in vita Pythagoræ hæc ipsa referens habet Καύκασον, sed vitiose, nisi fallor, pro Κύσατον. Herodoto est Κόμψατος, nempe inserto ut sæpe M, si sequatur Σ, tum sibilans ista litera mutatur in Ψ, non apud Græcos tantum & Romanos, sed & omnes fere gentes. Alter Ælianus, qui de animalibus scripsit, integro fere seculo junior illo priore, Cossiniten vocat hoc flumen, cognomine nempe adsito oppido Cosinto. Unde apparet verum esse id quod olim puer quatuordecim aut quindecim annorum scripsi, & errare juvenem grandævum, cum id ipsum negat. Argumentum quod affert Scylacem in ora maritima describenda non potuisse mentionem facere fluminis, non in mare, ut loquitur, sed in paludem se exonerante Bistonidem; clare satis ostendit, ipsum nescire quid rei sit palus Bistonis. Vulgaribus nempe Ptolemæi, quas concinnavit Mercator, deceptus tabulis; putavit Bistonidem paludem esse stagnum Mediterraneum undique clausum & quod nullum in mare habeat exitum. Atqui ex ipso Ptolemæo manifeste colligi potest esse stagnum maris, ubi enim de Nesso & Hebro agit hæc habet; ὧν μεταξύ πως πρὸς τῇ θαλάσσῃ λίμνη ἐστὶν, ἥτις καλεῖται Βιστονὶς λίμνη. Rectius itaque in suis Ptolemaicis tabulis stagni hujus formam expressit Regio montanus. Simile est hoc stagnum Venetorum & præcipue Volcarum stagnis, nam & Salsum est & ab iisdem fere marinis frequentatur piscibus, & postremo huic non forma tantum, sed & magnitudine pene equale est; siquidem ab Hebro flumine usque ad Abderam fere protenditur. Itaque Aristoteles viii. de animalibus λιμνοθάλατταν sive stagnum marinum appellat. In portolanis Græcorum vocatur Ἀσπρόζας ἢ Μαρωνείας κόρφος, id est Abderæ seu Maroneæ sinus.

Et portus Κάπρου λιμήν] Cum sic in melioribus legatur libris, dixi redundare vocem *portus*. At vero inops iste &

tamen

tamen prodigus judicii juvenis poſtremam ejicit vocem, ac ſi à librariis, qui Græca ne legere quidem norant, ea tam opportune addi potuerint. Aliquid dixiſſet, ſi utrunque retinendum eſſe affirmaſſet, ut nempe ſubintelligatur *dictus* vel *qui dicitur*. Sed profecto quæ deteriora ſunt, ea plerunque ſequitur.

Strymon ſicut diximus amnis eſt] Tollendam inquit juvenis Parentheſin, neque enim dixerat amnem eſſe. Imo clare dixit hoc ipſo capite haud procul initio. Cæterum hoc obiter moneo parenthes non eſſe à me, qui eas libenter in Mela expunctas velim more antiquo, aut certe commatis permutatas.

Perfoſſus transjugatuſque factus freto navigabili pervius] Dedimus lectionem quam in melioribus invenimus libris. Transjugare pro jugum montis ſuperare alibi non occurrit: ſed ſolemne eſt quibuſvis ſcriptoribus res novas & inuſitatas, novis etiam & non uſitatis explicare vocibus. Et hic quoque juvenis noſter oſtendit quam acri ſit judicio, quum negat non potuiſſe iſthmum hujus montis transjugari, utpote qui teſte Herodoto contineret πεδίον & κολωνὸς οὐ μεγάλους. An ergo colles quantumvis minuti poſſunt eſſe ſine jugis & verticibus? *Transnavigatuſque*, quod vulgo obtinet, ideo minus placet, quia ſequitur *navigabili*. Ipſe tamen laudat, ſet mox quaſi reſipiſcens poſt longam meditationem hanc demum commentus eſt lectionem; *Perfoſſus ad Sanen abuſque Thyſſo factus freto navigabili pervius*. Quis iſtius non miretur acumen juvenis, tam feliciter conjectantis, ut lectionem invenerit, quæ librorum veterum ſcripturam prœterpropter tam bene referat, quam ſimiam referat Aſinus! Iſte tamen juvenis qui nihil pudoris & minus etiamnum habet judicii, dicit me laqueum mihi nectere quod ſcripſerim Herodotum foſſam Xerxis ab Acantho urbe cœpiſſe, quam ne tetigiſſe quidem affirmat. Atqui an non ſatis clare ſcriptor ille loquitur cum libro vi. & iterum lib. vii. refert Artachæum à Xerxe præmiſſum fuiſſe

Acanthum,

Acanthum, ut inde fossa ad Sanen perduceretur? Cum vero eodem libro dicit ab Acanthiorum mari cœptam fuisse fossionem, idem dicit, siquidem in intimo Acanthii maris recessu, in ipso isthmo, sita erat Acanthus; ita ut Acanthus & Sane non nisi septem stadiorum intervallo à se invicem abessent, unde ab Anonymo in periegesi ad Nicomedem διώρυξ illa dicitur ἱπτασάδιος, quam tamen Herodotus, Plinius & alii habita totius isthmi ratione duodecim stadiorum, seu mille quingentorum faciunt passuum. Iste iste tamen bonus juvenis, qui recoctam satagit tradere Geographiam, rejecta Acantho omnium veterum auritate suffulta, Thyssum substituit, oppidum eidem litori & eidem quo Sane Singitico appositum Sinui, & pluribus quam ducentis stadiis à fossa remotum, ut nempe conficiat, non Athonem, sed ipsum à Xerxe perfossum fuisse pelagus.

AD CAP. III.

Grtona, Melibœa, Castanæa] Sic scribendum monui, sed semidoctus librarius Gortynam exhibuit veluti notiorem.

Ac proxime spatiosa, Hellas nomine] In libris *& Hellas nomine*, quod & ipsum rectum. Quum autem novitius editor, quia in vitiosis quibusdam libris legitur *ac proximos*, confidenter rescribit *à proximo spatiosa*, omnino id facit sine ratione & judicio. Sive enim referas ad Thessaliam & Macedoniam quæ præcessere, sive ad Hellada quæ sequitur, non subsistit hæc lectio. Quis enim ferat scriptorem ita loquentem, à proximo loco incipere Hellada? Quod si *à proximo* accipias pro ab initio, jam ne quidem Latine loquatur Mela, debuisset enim dicere *in proximo*. Quamvis neque istud huic conveniat loco, cum non statim, sed paulatim in majorem majoremque sese Hellas explicet latitudinem. Retinenda itaque lectio vulgata, quam melioris notæ exemplaria & prima editio nullos passa correctores confirmant, nec distrahenda hæc à superioribus, *proxime* enim

enim construendum cum Ægeis & Ioniis fluctibus. A Macedonia enim incipiens Hellas primo est angusta, in Magnesia nempe Thessaliaque, hujus siquidem partes à mari remotiores non accenseantur Helladi. Deinde fit latior. Ubi vero Ægeis & Ioniis fluctibus grandi fronte objacet, à Sunio nempe ad Ambraciam, ibi demum est latissima.

Ipso quidem tamem simulacro] Monui abesse à quibusdam libris *tamen*. Juvenis autem Leidensis loca profert unde ostendat *tamen* esse Latinum. Libenter sane id credimus, sed quæritur utrum *quidem tamen* conjunctum sit Latinum. E libro quem contulit hanc profert lectionem; *ipsoque tamen simulacro*. Unde confici potest librarios offensos hac loquendi formula alterutram vocem expungendam esse censuisse. Si sciret libris uti facile ex hac varietate potuisset colligere vocem *quidem* non in suo versari loco & transferendam esse ante *ipso*, sic nempe; *Numen delubrumque Olympii Jovis certamine gymnico & singulari sanctitate quidem: ipso tamen simulacro, quod Phidiæ opus est, maxime nobile*.

Quod spectat ad orientem] Cum utrunque rectum sit spectare orientem & spectare ad orientem, & non hoc tantum loco, sed & passim alibi promiscue in libris utraque occurrat scriptura, contenti fuimus eam ubique sequi lectionem, quam in antiquioribus & magis emendatis invenimus exemplaribus. Sed iste nimis festinus juvenis auferendam hoc loco affirmat præpositionem, quod eam duo MSS non agnoscant. Verum ego longe plures & meliores possim ostendere à quibus non absit. In eo quod sequitur *ad septentriones* ubi aliter in observationibus ac in ipso Mela additur præpositio, id ut passim alibi, ita quoque hoc factum est loco ad signandam variantem lectionem, liberum relinquentes lectori quam vellet eligere. Quod negligenter id à me factum existimet, id sane libenter audio. Ingrato & inepto labori quantumvis supinam præfero negligentiam. Frustra vero est cum fidem nostram infirmare

conatur & in hoc & in eo qui proxime ſequitur loco; *Tigris ut natus eſt, ita deſcendens in litora permeat,* ac ſi librorum auctoritate deſtitueretur hæc lectio, cum & Arundellianum ſic habeat exemplar & Ciacconius in ſuis ſic ſcriptum invenerit codicibus. Quin & optimus ille liber quem præcipue ſecuti ſumus, eandem exhibet lectionem, cui demum à manu recentiore ſuperſcriptum erat *uſque ad litora.* Cum bibliotheca & libri mei omnibus pateant ſatis iſti teſtabuntur, non me malæ fidei hominem, ſed iſtum juvenem gnaviter eſſe impudentem.

Rhion deinde maris id nomen eſt anguſte ut velut freto latus oræ ſequentis incidens inter Ætolos & Peloponneſiacos uſque ad Iſthmum irrumpit] Certum eſt ſic ſcripſiſſe Melam, utpote qui nullas parentheſes, commata, cola ſeu alias Grammaticorum notas ſcripto ſuo inſeruerit. Obſecuti tamen aliqua ex parte illorum, qui proximis vixere ſeculis, Grammaticorum placitis, ſola iſtæc verba, *maris id nomen eſt*, commatis incluſimus. Si penitus horum inſiſtere voluiſſemus monitis & præceptis, non hæc ſolum, ſed & ſequentia *& velut freto*, & denique iſta *inter Ætolos & Peloponneſiacos*, parentheſibus ſeu commatis, uti in editione Vineti, fuiſſent diſtinguenda. Verum nos, neglectis iis, quæ ipſe etiam neglexit Mela; majorem priſci moris habendam cenſemus rationem, quam Grammaticorum parum inter ſe conſentientium commentis; præſertim cum etiam abſque illis plana ſint hujus ſcriptoris verba. Nam quod dicit novitius annotator falſum eſſe Ætolos pertingere ad Iſthmum, id nihil omnino ad rem facit, nec confici poteſt ex verbis Melæ, quamcunque demum ſequaris diſtinctionem. Non Ætolos, ſed ſinum Corinthiacum uſque ad Iſthmum pertingere ſcribit, nec opus eſt quia Peloponneſii, ideo quoque Ætoli in oppoſito litore uſque ad Iſthmum continenter habitarint. Si dixiſſet ſinum Corinthium inter Rhium & Antirrhium, ſeu ut Livius habet inter Naupactum & Patros uſque ad Iſthmum irrumpere, & ſic quoque recte

recte fuisset locutus. In altero quem subjungit loco, ubi de Rhodano agit Mela, misere omnino decipitur, quum verba ejus simili distinctionis vitio scribit laborare. Nam quod negat flumen hoc inter Volcas & Cavaras in mare effluere, quod Cavares ut ipse putat non sint litorales, in eo quantum fallatur satis docet Strabo, ex quo manifeste cognoscimus Cavaras non tantum dictos illos qui inter Isaram & Druentiam habitarent, sed & Salyas & omnes à Druentia ad mare Rhodanum accolentes gentes, Cavarum censas fuisse nomine. Hoc tamen errore excæcatus verba Melæ sic distinguit; *post cursu in meridiem abducto hac intrat, accessuque aliorum amnium jam grandis & subinde grandior inter Volcas & Cavaras, emittitur.* Hac distinctione facta quia locus ostiorum Rhodani desideratur, dicit post vocem *emittitur* subintelligi, *ita per Araticos*, istas autem voces non additas à Mela *ne ingenii sui sincerum nectar acidum redderet.* Iste profecto juvenis nauteam pro nectare propinat, & putat bene se de Mela mereri, si illum sibi similem & nullius judicii faciat hominem. Nam certe talia vel scribat vel cogitet nemo cui luxatum non fuerit cerebrum.

Ab eo Frentani, Apuli ac Marucini. Habent Aterni fluminis ostia.] Quibus librorum suppetit copia, quique eo valent judicio ut recte iis uti norint, per me licet ut ea quæ scripsi expendant. At vero animosus juvenis monstrose à me deformata hæc esse affirmat, fortemque in oppugnandis iis spondet operam. Sed dum inconsulte properat, in ipso statim limine misere admodum impingit, cum dicit pessime apud Melam legi *Tiberina Ostia.* Ipse *Ostia* rescribit majuscula nempe litera & accipi vult de urbecula ut loquitur Ostia, quæ tamen magna fuit civitas & per quatuor minimum pass. millia in directum habitata. Quam parum triverit Virgilium, vel exinde cognoscas, quod & apud illum statim in initio Æneid. occurrat *Tiberinaque contra Ostia*, quod tamen nemo integræ mentis de urbe Ostia interpretetur.

Sed putavit bonus iſte juvenis Tiberim non duobus, ſed uno tantum in mare effluere Oſtio. Porro ſiquis velit hominem videre ſine corde ambulantem & audire linguam ſine capite loquentem, legat ea quæ ſequuntur; in quibus priori plane contrarium committit errorem. Uti enim ante Tiberina Oſtia pro civitate, ita hic civitatem pro Oſtio accipit. Aterni enim Oſtia, ſeu etiam abſolute Oſtia, eſt ipſum Aternum oppidum, ſitum ad Oſtium fluminis Aterni. Vibius ſequeſter; *Aternus Hadriæ, decurrens per Marſos, ubi & Oſtia civitas.* Sed & Antoninus & alii Oſtiorum Aterni faciunt mentionem.

Circes domus aliquando Circeii] Redundare comma,temere à librariis me abſente additum,recte monet juvenis. Si minutis iſtiuſmodi curis totum ſe tradat, utilem ſane præſtare poſſit operam inter typographicas operas, quibus ſi ſeſe contineat, habebit ubi regnet. Iſtos enim ſi excedat limites, omnino extra chorum ſaltat & neſcit quid agat.

AD CAP. V.

T*Unc poſt Athenopolis & Olbia & Taurois*] Alteram lectionem quæ propius aliquanto ad veteres accedat libros exhibuit Vinetus; ſed nos eam quam dedimus probatam etiam ab aliis prætulimus. *Tunc poſt*, an alibi apud Melam occurrat, quærant qui nugas bonis volunt redimere horis. Sufficit optimos quoſque ſic loqui ſcriptores & Melam ſciviſſe Latine. Quod vero juvenis iſte verba iſtæc; *Tunc poſt Athenopolin & Olbiam & Tauroin & Cithariſten eſt Lacydon* vocet conſummatiſſimam periodum, exinde facile intelligas illum neſcire quid rei ſit periodus. Iſtud vero *Tauroin* perquam ineptum, cum nec Græcum ſit nec Latinum. Taurentum Latini, Græci Tauroenta vocant, & ſic Cæſar.

Lacydon Maſſilienſium portus & in eo ipſa Maſſilia] De Tiſanuſa quæ ſcribit Leidenſis juvenis illa nihil ad rem faciunt.

Magni

Magni enim ſi ſint portus fieri poteſt ut amplectantur urbes illis minores, præſertim ſi inſulæ ſint aut peninſulæ. At vero minuti portus, qualis eſt iſte Maſilienſium, quomodo illi ambire magnas poſſunt civitates, qualis erat Maſſilia? Dicat ſi poſſit utinam fuerit portus Lacydon, quemcunque huic locum & ſitum adſcribat, nunquam efficiet ut Maſſilia ſita fuerit in portu.

Contra Albionem & Bergiona Neptuni liberos] Hanc lectionem è ſuis libris dederunt & Vinetus & alii. Albiona an Albionem utrum legas perinde eſt. Pro Bergiona audacter juvenis Leidenſis reponit *Bergion.* Sed variantibus libris ſi vel unum poſſit producere teſtem à quo iſte Neptuni filius ſic nominetur, credam libenter. Aliquid dixiſſet ſi Dercynum aut etiam Berginum ſcribendum cenſuiſſet, habuiſſet enim ſi non juſtam, aliquam tamen ſic ſentiendi cauſam. In iis vero quæ ſubjungit, cum aliam ab ea quam dedimus facit diſtinctionem, miſere fallitur & omnino non intellexit Melam, cum ſcribit campum lapideum non eſſe ignobilem, & efficere ut litus ſatis ſit nobile. Dicit Mela litus hoc lapideum & annexos huic campos lapideos fore ignobiles, niſi foſſa eſſet Mariana, qua parte Rhodani illuc tranſlata, campi iſti irrigantur. Hujus enim foſſæ beneficio campi alias ſteriles & inutiles, facti ſunt habitabiles & fertiles, vinumque producunt non ignobile.

Atax ex Pyrenæo monte digreſſus] Invitis etiam libris juvenis Leidenſis monet ſcribendum eſſe *degreſſus*, quia nompe ſic jubent nonnulli Grammatici. Sed ex antiquioribus Grammaticis conſtat utrunque rectum eſſe, cum particula *dis* in compoſitis idem ſæpe valeat quod *de*, unde in Philoxeni gloſſis exponitur non tantum διὰ, ſet & κατὰ & ἀπό. Idem utrumque *degredi* & *digredi* habet, non tantum pro diſcedere, ſed & deſcendere. Sic *dimiſſum* pro *demiſſum* in antiquiſſimis Bembi membranis paſſim ſcriptum fuiſſe teſtatur Pierius, eamque lectionem pluribus exemplis confirmat Nonius Marcellus, ut audiendi non ſint, qui pleraque

pleraque istæc immutarunt loca, & Nonium errasse existimant.

Et ingentis alioquin alvei capax] Idem juvenis è libris scriptis sic reformat hunc locum, *etiam ingentis alioquin alvei capax*. Sed debuisset ostendere *etiam alioqui* esset Latinum. Esto in libris pluribus sic legatur, sed si illi sequendi sunt, jam sic distinguendus erat locus; *exiguus vadusque est etiam, ingentis alioquin alvei capax.*

Ad Cap. VI.

INter *Subin & Telobin amnes Tarraco urbs*] Et hæc quoque absurda vocat infelicis judicii juvenis. *Quid enim*, inquit, *an mela tribus fluviis Tarraconem cingi scripsit?* Profecto non intellexit Melam. Ille ut ignobilium alias inter Pyrenæum & Iberum fluminum situm ostendat; illustriora jam apponit nomina, unde quo in loco sint ista flumina cognoscamus. Itaque Ticer ipsi est ad Rhodam, Clodianum ad Emporias, Bætullo ad scalas Annibalis, Rubricatus in litore Barcinonis, denique Subin & Telobin quo loco sint declarat, quum dicit inter hæc duo flumina sitam esse Tarroconem. Ipsam vero Tarroconem præterfluit Tulcis, qui æque ac ipsa Tarraco medius est inter Subin & Telobin. Plana hæc sunt, ut opus non sit fingere aliquod flumen quale nunquam exstitit, & Melam adeo facere ineptum ut ignota per ignotiora declarare voluerit. Quare autem *amnis* in *majus* à semidoctis mutatum fuerit librariis, ratio est manifesta, quia nempe pravam secuti distinctionem cum Telobis parva præcederet existimarent alteram deesse quæ nominaretur *Telobi majus*. Sed & in eo peccat iste juvenis, quod librariorum secutus errorem *super* construat cum Tulci, cum sit distinguendus sit locus; *Tulcis eam modicus amnis, super ingens Iberus Dertosam attingit.*

Atque

Atque unde nos sumus Tinge Cætraria] Diximus conjecturam Salmasii pro *Tingentera* legentis *Tinge altera*, quamvis pulchra & speciosa sit, de hujus veritate tamen ideo dubitare, quod non potuerit tale cognomen habere oppidum in quo natus fuerit Mela, cum nullum exstet exemplum, ut si plures ejusdem nominis sint civitates, ut hæc aut ista absolute altera vocetur. Quid ad hæc juvenis? Dicit nihil esse hoc argumento vanius, cum ipse Mela postquam minorem Leptin recensuit, addat *tum Leptis altera*. An ergo Leptis magna cognominata fuit Leptis altera? Ostendere debuisset ullum locum aut ullam civitatem absolute alteram dictum fuisse. Recte quidem Salmasius Hispanicam Tingin vocat alteram respectu Tingis illius quæ in opposito erat litore, sed negavimus illam absolute sic fuisse appellatam, cum Julia Joza, Julia traducta vel cætraria fuerit cognominata, non altera. Quærit quare potius cætraria quam cætrata fuerit vocata? Verum ipse promat testem qui cætratæ meminerit, ego testem dedi alterius cognominis. Dicit se jam etiam *hastariam* & *sarissariam* expectare. Sed bonus iste juvenis diu quæret antequam Mauros & Hispanos inveniat sarrissatos, cum cætrati trecentis & pluribus occurrant in locis. De Nesto opus non est ut plura addamus, sufficiunt ea quæ diximus. Mirum vero quod relicta illa quam paulo ante adserebat Salmasii conjectura, putidissimam conetur inducere lectionem, pro *Tingentera* enim, scribendum censet *Tinge hiera*. Verum quid sibi vult istud *hiera*? Si Græcum est & sacram significet, quis risum contineat inter Mauros & ultimos Hispanos recenseri coloniam Romanam cum Græco cognomento? An ergo isti rerum domini, qui ne in ipsa quidem Græcia alia quam Latina indidere cognomina, cum sacram dicere potuissent, contra mores & instituta sua Græcam prætulerunt appellationem? Sed & quare & quorsum sacra? Fierine potest ut sensibus integris quisquam talia vel scribat vel cogitet?

AD CAP. VII.

ARados etiam in Phœnice] A multis quidem libris abest *etiam*, sed exstat in antiquioribus & nihil minus quam otiosa. Pro Meninx quod Menix reponat & hoc quoque frustra, cum Meninga non Meniga plerique appellent, & dubia apud Polybium sit lectio.

Ægates Romana clade memorabiles] Et hic quoque censoriam gravitatem induit juvenis ridiculus, & negat vocem cladis eodem ac apud Melam sensu accipi apud Livium cum scribit introductos esse in senatum legatos *Eumenis & Pharnacis regum & Rhodiorum querentium de Sinopensium clade.* Dicit hic agi de clade *quam acceperunt, non quam dederunt Sinopenses*, idque apparere ex Polybio sic scribente, ἧκον δὲ καὶ Ῥόδιοι πρεσβεύοντες ὑπὲρ τῆς Σινωπέων ἀτυχίας. Quid dicat aut quid scribat nescit bonus ille juvenis, & nec Livium nec Polybium intellexit. An non ridiculi fuissent & Livius ita scribens, & isti Rhodiorum legati si apud senatum conquestum venissent de clade quam ipsi intulissent? Ἀτυχία non est id quod juvenis iste putat, neque etiam illud quod nonnulli existimarunt, qui cum viderent sensum esse absurdum si vox hæc, ita ut vulgo fit, exponatur; ἀτυχίαν apud Polybium interpretati sunt perversitatem seu nequitiam; sed vero quid sit ἀτυχία seu ἀτύχημα optime declarat Aristoteles Nicomachiorum quinto, ubi distinguit ἀτύχημα, ἁμάρτημα, & ἀδίκημα. Ibi enim docet ἀτύχημα esse damnum seu cladem præter voluntatem & sine malitia illatam. Clemens Alexandrinus Strom. ii. fuse hunc locum enarrans dicit ἀτύχημα esse, τὸ φίλον ὡς πολέμιον ὑπ' ἀγνοίας βαλεῖν. Et postea ἀτυχία δ' ἐστὶν ἄλλου εἰς ἐμὲ πρᾶξις ἀκούσιος. Clarum est ergo quid ἀτυχίαν vocet Polybius. Sinopenses amici erant Rhodiorum, quorum crebræ naves mercium Ponticarum gratia ad illos commeabant. Sed vero postquam Sinopen occupavit Pharnaces, Sinopenses inviti à Tyranno

Tyranno coacti fuere invadere naves Rhodiorum. Post infelicem istam locorum Polybii & Livii expositionem, redit ad Melam dicens nunquam se dubitasse quin scripserit ille *Ægates Romana classe memorabiles.* Ut tam absurdum adstruat sermonem tria affert Pomponii loca, *Salamin excidio classis Persicæ notior*; item *Laconicæ classis signatus excidio*; nec non, *naufragio classis Atticæ.* Verum si nasum habuisset, hæc ipsa loca sufficere debuissent unde cognosceret Melam non scripturum fuisse *Romana classe*, pro *Romanæ classis victoria.* Vel unum debuisset adducere testem qui classem posuerit pro victoria navali.

Pelorias] In duobus libris manu exaratis *Pelorus* scriptum se reperisse dicit juvenis Leidensis, unde ipse facit *Peloris*, quia infra sequitur *Pelorida.* Sed nos quatuor membraneos & totidem alios, in charta descriptos lintea, possumus ostendere; in quibus legatur Pelorias, quod utique admittendum censuimus. Pelorida quod postea sequitur & hoc quoque rectum esse etiam pueri intelligant. Sic & Strabo quam πελωριάδα vocat alibi πελωρίδα appellat, nec tamen propterea est ineptus. Quod postea monet & hoc quoque futile, cum elephas, elephanti & elephantes promiscue positum apud Plinium, Solinum & alios passim occurrat complures. Ab elephas autem æque ac ab elephantus in plurium numero fit elephantis mutata ut sæpissime declinatione, non elephantibus, quod nusquam quod sciam legitur.

Preterquam ubi Aleria & Marianæ coloniæ sunt, à barbaris colitur] Sic in optimis nostris invenimus membranis, non Mariana, uti vult sciolus juvenis. Putavit nempe unam tantum in Corsica esse Marianam coloniam, cum duas recenseat Ptolemæus, quarum una ad Marianum erat promuntorium, altera vicina Aleriæ. Utranque autem recensuisse Melam exinde patet, quod si de una tantum intellexisset, sequeretur alteram Marianam à barbaris fuisse occupatam. Sulchi an Sulci scribas perinde, cum utrunque rectum sit.

AD LIB. III. CAP. I.

NOn alio alioque invicem] Ipsa postulante sententia sic reposuimus, cum in libris legatur *non alios aliosque invicem.* Hanc tamen scripturam tuetur juvenis infelicis judicii, dicens & hæc & omnia sequentia referenda esse ad *campos* qui præcessere, ac si omnia litora essent campi & exundationem Oceani admitterent. Si alios aliosque interpretatus fuisset homines aut populos, rectius aliquanto dixisset. Sed profecto etiam sic orator parum efficax hic noster fuisset scriptor si in explicando Oceani æstu planorum tantum litorum fecisset mentionem & toties idem inculcaret. Dicit Oceanum non campos tantum inundare, neque alio alioque terrarum, modo in hos modo in illos populos per vices & quasi successive, sed simul & pariter in omnia litora qualiacunque demum illa sint impetum suum convertere. Recta est ergo ea quam dedimus lectio.

Myrtilis, Balsa] Sic ab omnibus appellantur hæc oppida, à nemine autem Myrtil vel Ibalsa, Nam quod Marcianum Heracleotam attinet, ille non potuit aliter scripsisse quam Ptolemæus, & manifeste apud hunc ultima præcedentis vocis litera adhæsit initio sequentis.

Usque adeo semet & terras angustantibus] *Angustantis* hic rescribendum censet Leidensis juvenis & ad Hispaniam refert. Sed quid sibi vult *semet & terras?* Quis non videat alterutrum inepte redundare? Rectius itaque Vineti editio *angustantes*; nempe oras, quæ æque ac terræ angustentur. Sic quoque habent meæ membranæ. Vaticanus tamen & alii certioris fidei libri in ablativo absolute posito & in ea quam dedimus conspirant lectione. Arundelianus fere confirmat lectionem Pintiani, sic enim legit; *usque adeo semet à terris angustantibus.*

AD

AD CAP. IV.

N*On ſe urbibus tenet*] Recta quoque eſt illa lectio quam in libris reperiſſe ſe teſtatur Leidenſis juvenis *tenent* & *habitant*, quamvis enim ſingulare ſit gens, pluralem tamen habet ſignificationem. Sed vero quod libri largiuntur, idem mox deſtruit beneficium cum addit; *haud dubie tenore eodem loquendi uſum Melam ſcripſiſſe tenens habitans.* Quis enim non explodat ſcriptorem abſque ulla neceſſitate quinque ſimul jungentem participia?

AD CAP. V.

A*Liquamdiu ad occaſum ab oriente currens*] In quibuſdam libris *occurrens*; ſed quomodo flumen, ubi nullus eſt æſtus, ſibi occurrere poteſt? Vel itaque vulgata, vel Vaticani libri, in quo *excurrens*, retinenda eſt ſcriptura.

AD CAP. VI.

H*Is oris quas ab angulo Bæticæ huc uſque perſtrinximus*] Particulam *ab*, quæ à libris abeſt, addendam eſſe monuerunt viri docti. Quærit hic juvenis, ubi iſtius anguli meminerit Mela? Atqui an non ſatis clare angulum illum deſcribit, cum dicit Bæticam maria utraque proſpicere; ad occidentem, Atlanticum; ad meridiem noſtrum? Sed & quomodo poteſt Junonis promuntorium obliquo jugo in occidentem excurrere, niſi fiat angulus? Hæc cum manifeſta & omnium oculis ſint expoſita; iſte tamen juvenis legendum cenſet; *quas ab jugo Bæticæ*, addens Melam alludere ad promuntorium Junonis, de quo præcedenti egit libro. Verum an non recte loquatur Mela niſi ænigmata ſcribat? Cum mille in Bætica magis conſpicua occurrant

H 2 juga

Juga ac sit illud Junonis promuntorium ubi nullus mons & vix modici occurrunt colles, quis demum vel divinando assequatur per jugum Bæticæ hic signari promuntorium Junonis? At vero si vulgatam sequamur lectionem, jam statim intelligimus non alium hic signari angulum, quam illum quem jam descripsit flexum litoris, ubi nempe ora Bæticæ quæ meridiem spectat, in septentrionem abducitur, & occidentem aspicere incipit.

Qui propriarum rerum fidem] *Qui* abest à pluribus libris, sed non à duobus optimis, quos præcipue secuti sumus. Quod autem hoc pronomen non se desiderare dicat juvenis, esto, sed desiderat ipsa ratio. Valde enim hiulca & inconcinna erit compositio si omittatur. Quod postea è libris producit ab tergo obducta, id potest admitti, cum & ultimo libri primi capite, & hoc ipso libro de Germania sic loquatur. Siquis vulgatam sequatur lectionem, quæ & in Vaticano & plerisque fere extat libris, ad significandam facit Britanniæ magnitudinem. Cum tamen in veteribus membranis invenerim *ab tergore ducta*, pro *ab tergo reducta*, libenter credo sic Melam scripsisse. Paulo post quod *autem* dederim pro *tamen*, & in eo quoque veteres secutus sum membranas & editionem principem: cum causa quamobrem bella contrahant, clarius ex iis quæ sequuntur, quam istis quæ præcessere intelligatur. Quod expunxerim ea quæ de Juvernæ insulæ cultoribus sequuntur *pietatis admodum expertes*, id ideo feci, quod manifeste appareat ea esse appendicem glossematis præcedentis *magis quam aliæ gentes, aliquatenus tamen gnari, pietatis admodum expertes*, quomodo in Vaticano & in omnibus quæ vidi antiquioribus scriptum inveni libris. In quibusdam sed recentioribus, omissis prioribus sequentia tantum comparent, quod non probo; neque enim juvat siquis existimet ideo hæc à Mela dici, quod Strabo referat incolas Juvernæ cum matribus & sororibus misceri. Idem enim de omnibus Britannis affirmat Cæsar; *Uxores habent deni duodenique inter se communes,*

&

& maxime fratres cum fratribus, & parentes cum liberis.

Contra Germaniam Vecta in illo sinu quem Codanum diximus. Exin Scandinovia] Hæc est vera lectio & sic fere libri veteres, nisi quod in quibusdam legatur *& hinc Candanovia*, in aliis *ex his Candanovia*, unde facimus; *Exin Scandinovia.* Hæc lectio cum & libros habeat auctores, & ad unguem cum antiquis consentiat scriptoribus, eam tamen mirifice vexat infelicis judicii juvenis. Expuncta enim Vecta, quam hoc ipso in loco & Ptolemæus & ex Timæo agnoscit Plinius, invitis omnibus libris sex inserit insulas veteribus prorsus ignotas. Sic enim legit; *Contra Germaniam Vectæ, in illo sinu quem Codanum diximus, sex. Ex iis Scandinovia.* Dicit Melam sic alibi loqui cum scribit; Græcia *à septentrione in meridiem vecta.* Verum istic ea vox non potest abesse, hic autem plane redundat & nullius est significationis, sufficit enim dixisse *contra Germaniam.* Jam vero ad ea quæ de Thule sequuntur; *in ea quod ibi sol longe occasurus*, monueram deesse particulam negativam, ideoque scribendum videri *haud longe.* Ipse hoc valde miratur, & legendum dicit *non longe*, Causam adfert quod *non* propius accedat ad O vel *lon* quod sequitur, quam *haud.* Verum ad hæc aliud quod reponam non habeo nisi id solum; si non aliam laborum suorum juvenis iste referat mercedem, tanti non esse didicisse literas.

Oæones] Miratur hic juvenis, qui valde sibi videtur Græculus, & me quoque Græcissare, quia Oæonas interpretatus sum ovis victitantes, vocemque eam eadem ratione compositam esse dixerim atque ὠοφάγων, μακροβίων. Ut ostendat quam absurdum hoc sit, & ut Horatium elegantius loquentem introducat, sic legit & reformat ejus verba; *Humano capiti cervinam*, &c. Pergit; *cum in ᾠαίων simplex modo sit ω, quis deus inspirabit venire ab ᾠὸν, cum tot simplices Græcæ voces ab eadem vocali incipiant? Imo habeamus ipsum ὤα.* Non opus est deo aliquo, vel puer videat non posse

posse aliunde hanc vocem formari quam ab ovis. Quis vero tam fatuus sit ut ab ὤα eam arcessat, ac si homines pellibus vescantur lanatis? Hac ratione ἐπωάζειν fuerit non ἐπ' ὠοῖς καθῆσθαι, sed pellibus incubare. Quod autem una tantum supersit litera, ad rem non facit, cum dentur etiam voces in quibus nulla remaneat litera, quarum tamen originem & compositionem assequantur Græci. Sive à singulari, sive à plurium numero vocem hanc arcessas, utrunque recte se habet, ut enim ex μαχεραίωνες contractum μαχραίωνες, ita ex ὠοαίωνες fiunt ὠαίωνες. Infinita enim exempla & præcepta grammaticorum non permittunt tantum, sed & jubent ut fiat contractio, si in compositis, quæ in fine est vox, à vocali incipiat, exceptis tantum nonnullis in εἶδος aut εἴδης terminatis, quanquam in illis quoque nonnunquam fiat contractio. Quod si à plurali ὠὰ fiat compositio, uti sæpe, jam omnes in ὠαίωνες comparebunt literæ. Iste tamen juvenis audacter affirmat *Ooæonas* vel *Oonæonas* esse legendum; sed debuisset promere aliquem scriptorem à quo iste populus vel hoc, vel illo appelletur nomine. In hac autem quam dedi lectione, omnia antiqua Plinii & Solini conveniunt exemplaria.

Panotos] Admisimus Panotos, vel si maris, Panotios, veluti lectionem magis verisimilem: addidimus tamen fieri posse ut Tanuotos scripserit Mela, utpote quod & ipsum non multum recedat à scriptorum librorum lectione. Verum utrunque explodit infelicis judicii juvenis, & ex eo quod in scriptis reperit codicibus *& analos* vel *satinales* audacter affirmat legendum esse *Ouatmallos*. Si Melam Sarmatice loquentem in scenam producere voluisset, aptius non potuisset invenire vocabulum. Iste tamen Græculus juvenis Græcam esse contendit hanc vocem & quidem tam claram, ut expositione non egeat. Ut hoc efficiat addit; *sic* δρακοντόμαλλοι Γοργόνες *Æschilo in Prometheo, quia habebant* κεφαλὰς περιεσπειραμένας φολίσι δρακόντων. Misere fallitur. Quis enim nescit Gorgonibus attribui capillitium angui-

anguinum? Quis item non videat in hoc Apollodori loco legendum esse σκολιοῖσι δρακόντων; Sed & quis ignorat μαλλὸν & σκόλιον idem esse accipique pro comis & cirris anguium seu draconum instar contortis? At vero si barbaram istam admittamus vocem, cui similem in tota lingua Græca nemo inveniat, Mallouatos enim aut Mallotios non Ouatmallos dixissent, jam non magnas & patulas, sed laneas vel cirratas habebimus aures, quod quid sibi velit, aut quomodo ad Panotios pertineat, nemo expediat; cum non nisi æque ineptam ac sit ipsa compositio, vox istæc admittat expositionem.

AD CAP. VII.

PRudentiores eis quibus ars studiumque sapientiæ contingit] Quia in suo libro pro *eis* juvenis Leidensis *ei* invenit, ideo locum hunc sic legendum censet; *prudentiores & quibus ars studiumque*, promittitque se ubi otium fuerit hæc probaturum. Sed operam perdet, non enim intellexit Melam, nec vidit ubi ulcus lateat. Quid enim hoc in loco sibi vult ars sapientiæ? Iterum itaque consului veteres libros, in quorum nonnullis abest ultima vox *contingit*. Sed veram exhibet lectionem codex optimus; *Prudentiores eis, quibus ars studium est sapientiæ, non exspectant eam*, &c. Convenit codex Arundellianus, nisi quod pro *eis* habeat *enim*. Priora ad verbum pene descripsit ex Thalia Herodoti. Hæc quæ sequuntur, pertinent ad Calanum Indum parasitum mensæ Alexandri; & præterea ad Zarmanum Chagam ut Strabo, vel Zarmarum ut eum Dio appellat, & ipsum sophistam Indum, quorum iste Babylone præsente Alexandro, alter Athenis sub Augusto ambitioso funere vivos se combussere. Hos dicit prudentiores fuisse illis Indis, qui in solitudine ingloria morte perirent, utpote qui studium sapientiæ convertissent in artem vivendi, & non nisi demum vitæ pleni, læti & unguentis delibuti, gloriosam sibi accercissent mortem. *Post*

Post ubi aliquot sæpe magnis flexibus cingit jugum ingens iterum rectus solidusque descendit] In multis manu exaratis libris post *ingens* ponitur distinctio, quam lectionem probat juvenis Leidensis. Sed non sic rem confectam habemus. Quomodo enim Indus rectus solidusque potest descendere, ubi magnis flexibus cingit jugum ingens? Non ubi flexus agit & jugum vel insulam cingit, sed demum ubi iterum conjungitur rectus solidusque potest fluere. Olim *cinxit*, non cingit legendum esse existimari. Eam tamen lectionem non admisi, quod in antiquioribus libris pro *jugum* scriptum esset *jugum ejus*, in omnium vero optimo *jugumenis*. Statim postea cum tollit voculam *sed*, nec hoc quoque admittendum. Quamvis enim à multis absit libris, exstat tamen in antiquioribus. Locus quem affert ille nihil ad rem facit, cum quod ibi occurrit *non tantum*, & oppositum his *etiam*, omnem ambiguitatem & confusionem prorsus tollat.

Putrescentium membrorum tabe concrescens ipsa se concipit] *Tabo* legendum censet juvenis Leidensis, & causam addit, quod ex tabe nihil concrescit, nec tabem dici de putrescentibus membris. Sed nusquam invenias ex putrescentibus membris nasci tabum, passim vero invenias putridam tabem. Nusquam quoque reperias ex tabo seu atro cruore nasci phœnicem, sed vel ex sanie alba, vel ex cinere ossium permixto medullis. Nec dicit Mela phœnicem ex tabe concrescere, sed solvi tabe putrescentium membrorum. Tabes enim sive diminutio membrorum est via ad ultimam corruptionem, quam putrefactionem passim vocat Aristoteles. Istam vero ultimam corruptionem seu putrefactionem sequitur dissolutio, dissolutionem vero nova concretio & demum generatio. Si pravam librarii tollas distinctionem, omnia clara erunt; *sibi ipsa incubat, solviturque deinde putrescentium membrorum tabe: concrescens ipsa se concipit, atque ex se rursus enascitur.*

AD

AD CAP. IX.

M*Iræ aves cornutæ Tragopanes.*] Et hic quoque nugatur Leidensis juvenis, cum dicit tragopanas non posse aliud significare quam hircos cornutos, non autem aves. Atqui si istis hircis cornutis accedant alæ, uti sæpe in antiquis Ægyptiorum Sculpturis, an non etiam fiunt aves? Eadem est ratio Ægiptanum, qui aliquando cum alis, alias vero absque iis finguntur. Nescit præterea inter aves non capellas tantum, sed & tityros, id est hircos, reperiri. Iste tamen Juvenis non contentus. Stabilita à viris doctis lectione, ut aliquid novi procudere videatur, fingit vocem ipsa magis monstrosam ave, pro tragopanes enim sine hæsitatione legendum esse affirmat *tragopaones*. Ut Græcum fiat dicendum fuisset tragotaones. Græco-Latinum non potest esse nisi fiat tragopavones.

Alit papyrum & minora quidem.] Ut toto passim hoc scripto, ita quoque in fine & clausula satis ostendit quanta bonæ mentis & rationis Juvenis iste laboret inopia, cum pro eo quod est in veteribus libris *alit & pyrum*, audacter reponit, *alit & scirpum*. Adeone ergo ineptus fuit Mela ut causam dicturus quamobrem Nilus ex hoc Mauritaniæ fonte creditus fuerit profluere, eo usus fuerit argumento, quod ibi scirpi nascantur, qui toto terrarum orbe in omnibus passim proveniunt paludibus, stagnis & fluminibus? Frustra ad testes provocat, cum nemo unquam tam ineptus & rerum imperitus fuerit, ut scirpos in sola provenire: dixerit Ægypto.

Habes, mi Grævi, unde satis colligas, quid de nova quam transmisisti pomponii sentiam editione. Persecutus sum singula si minutias quasdam excipias, uti sunt *est*. vel positum vel omissum, *Scyron* pro *Scyram*, *quis* pro *quibus*, & pauca quædam similia quæ libenter neglexi. Recte sane fecerit Juvenis iste si Bonæ litet Menti, & deposita feritate & iracundia pacatiores induat mores.

LECTORI BENIGNO

SALUTEM.

IIsdem fere diebus quibus ad manus meas pervenit Leidensis juvenis scriptum, de quo hactenus egimus, prodiit quoque Oxoniæ contra Aristeæ de LXX. Interpretibus historiam alterius juvenis diatriba, qua ea quæ olim de hoc ipso scripsi Argumento ad examen revocantur. Modestior est quidem ille isthoc Leidensi juvene, sed dum difficiliorem quam administrare possit suscipit provinciam, non est ut miremur si operosos ejus conatus nihilo felicior maneat exitus. In ipso statim titulo promittit ostensurum se istam Aristeæ historiam *ab aliquo confictam fuisse Judæo ad conciliandam versioni Græcæ auctoritatem.* Nempe si hoc obtineat, facile quoque obtinebit & Moysis & prophetarum scripta ad amplificandam Moysis & prophetarum auctoritatem similiter ab aliquibus conficta fuisse Judæis. Sed missis illis quæ ad rem non faciunt, qualia sunt illa quæ habet de nomine Aristeæ & aliis nonnullis, de quibus tamen meliora scribi potuissent; excutiamus argumenta quibus ille confisus labefactare & convellere conatur sinceritatem scriptoris, de cujus fide jam à bis mille annis usque ad nostra tempora qui dubitarit repertus est nemo. Hermippi præcipue suffultus testimonio rem totam se conficere posse existimat, in quo tamen plurimum fallitur. Licet enim verum esse concesserimus id quod scripserunt Hermippus & ex illo Strabo, Demetrium Phalereum mortuo demum Cassandro Ægyptum adiisse, nihil tamen aliud efficiemus,

ficiemus, niſi id ſolum, tempus quo in *Ægypto* vixerit Phalereus non viginti quatuor, ſed quatuordecim aut quindecim tantum fuiſſe annorum. At vero monuimus Hermippum geminum hoc loco commiſiſſe errorem, & veriorem videri illorum ſententiam, qui ſtatim poſt amiſſam tyrannidem, aut certe non diu poſtea, illum ad Ptolemæum ſe contuliſſe ſcribunt, uti Diodorus, Plutarchus, Euſebius, & alii. Sed Diodori verba aliter accipienda eſſe affirmat juvenis Oxonienſis, & poſtrema illa de profectione in Ægyptum ideo addita, ut ſciamus quid demum de hoc Demetrio factum ſit decennio aut pluribus annis poſtea. Totos enim decem priores exilii ſui annos exegiſſe eum dicit Thebis, aut alibi, ſub patrocinio Caſſandri, huic ut putat amiciſſimi. Sed eſt exacti hiſtorici ſingula ſuis locis reddere, non autem res confundere & quæ tot annorum intervallo diſtincta ſunt ſine ſignificatione tam longi quod interceſſit temporis ſimul recenſere, ut excuſari non poſſit Diodorus, ſi non conjungenda ſine aliqua præfatione conjunxerit. Quod autem putat Phalereum iſtum poſt amiſſas Athenas gratum Caſſandro fuiſſe hoſpitem, fieri id qui poteſt, cum iſtac jactura omnes pene Caſſandri profligatæ fuerint opes, effeceritque ut lenta demum conſumtus tabe perierit? Tantum abeſt ut ſpendido apud Caſſandrum loco eſſe potuerit, ut credibile ſit ne vultum quidem ejus ſuſtinuiſſe; relictis enim Athenis illo quo Thebis fuit tempore ſine ullo vixit honore, male audiens & vilia quæque obiens ἀδοξῶν καὶ ταπεινὰ πράττων ut habet Plutarchus.

Utrum vero Demetrius Phalereus, poſtquam Athenarum excidit principatu, in animo ſtatim habuerit Ptolemæum adire, an vero aliquandiu poſtea, ad rem non facit & futilis omnino eſt quæſtio. Quod dicit ab Athenis non dari viam quæ per Thebas in Ægyptum ferat, & hoc quoque futile. Phalereo iſti non data fuit optio proficiſcendi quo vellet, ſatis illi fuit evaſiſſe furorem populi & in proximo exponi loco. A Caſſandri & Poliorcetæ copiis mi-

litaribus intercluſo per maria itinere, neceſſum habuit non Thebas tantum, ſed & Macedoniam & Thraciam terreſtri adire itinere. Nam & Thraciam adiiſſe & illic quoque latuiſſe colligo ex Polyæno Lib. 3. circa finem, ubi ſcribit illum agnitum & jamjam comprehendendum à rege Thraciæ, abdidiſſe ſe in plauſtro onuſto fœno & ſic evaſiſſe. Satis ex his veriſimiliter cognoſcimus, poſt amiſſas Athenas, nuſquam diu ſubſtitiſſe Demetrium Phalereum, vitamque ejus fugam fuiſſe perpetuam donec Alexandriam tandem appelleret. Sed & quam vana ſint pleraque ea quæ de decennali hoſpitio & gratia qua apud Caſſandrum floruerit, Oxonienſis iſte ſcribit juvenis, & hoc quoque patet.

Veniamus nunc ad alterum quem mihi objicit errorem, & videamus num in coarguendo eo felicius rem gerat. Affirmat Diogenes Hermippum ſcripſiſſe Demetrium Phalereum metu Antigoni ad Ptolemæum Lagi ſe contuliſſe. Oxonienſis juvenis negat hunc Antigonum eſſe Antigonum magnum, ſed intelligenda hæc eſſe contendit de Antipatro Caſſandri filio quem & ipſum Antigonum dictum fuiſſe affirmat. Verum plurimum errat, cum nullum Caſſander hoc nomine filium habuerit. Nihil eum juvant Græca ex canone Euſebiano, quis enim neſcit illa eſſe fictitia & ex Hieronymo deſumpta? Si binomius fuiſſet Antipater, debuiſſet dici Antipater Caſſander, non Antipater Antigonus. Apud Græcos enim cognomina addebantur aut à parentibus, ut Arridæus philippus, Theocritus Simmichidas, Eumedes Cratidas, Ptolemæus Lagus, & complura ſimilia quæ Græci vocant πατρωνυμικὰ ἀπαραλλάκτως λεγόμενα; Aut à præceptoribus ut Apollonius Molo, Manlius Antiochus, Ariſtides Quintilianus & plures alii; Aut denique à dominis, uti paſſim apud Romanos. Sed nihil horum locum habet in Antipatro, nec ulla poteſt fingi cauſa quamobrem Antigoni huic acceſſerit cognomentum. Non alio fundamento nititur hoc figmentum, quam verbis Hieronymi, qui cum libro primo recte ſcripſiſſet *Macedo-*

nibus

nibus regnavit XXVII. *Antigonus & Alexander Anno* 4. in posteriore tamen libro addit eos filios fuisse Cassandri, errore manifesto, cum iste Antigonus qui post mortem Cassandri appellatus fuit Rex Macedonum fuerit Antigonus Gonatas, filius Demetrii Poliorcetæ, qui & ipse duodecim annis, antequam solus in Græcia & Macedonia regnaret, æque ac pater & avus, Græcorum & Macedonum Rex audiebat. Si itaque Hermippum ab errore vindicare velimus, aut de Antigono Gonata accipienda sunt ejus verba, aut dicendum Antigonum nominari pro posteritate Antigoni; cum inter filios Cassandri nullus fuerit Antigonus, & etiamsi fuisset, nulla tamen fingi possit causa, quamobrem ab isto sibi timeret Demetrius Phalereus. Longe ille aberat terrarum & in tuto nisi fallor jam versabatur, & licet præsens fuisset, frustra tamen timuisset regulum vix in aliqua Macedoniæ regnantem parte & jugulatum antequam in solio confirmaretur, ipse præsertim in humili latitans loco & nullorum particeps consiliorum.

Plura dein contra Aristeam juvenis Oxoniensis profert argumenta, in quibus valde sibi placet, cum tamen ex omnibus ne unum quidem sit quod succedat. Quia nulla hoc loco in Aristea Ptolemæi patris fit mentio & omnia ad Philadelphum referuntur, ideo existimat illo tempore patrem non fuisse superstitem, Sed plurimum fallitur. Aliquot annis simul regnarunt pater & filius: Sed ultimo biennio, quo pater ut habet Justinus *Regno ei publice tradito, privatus Officium Regi inter satellites fecit*, mirum videri non debet, si nulla patris fiat mentio & omnia ad filium referantur. Sed & hoc clarum, quare in Epistola Eleazari nulla salus adscribatur patri & conjugi ejus, utpote qui non vivere, sed regnare desiissent.

Ex eadem Epistola quia memorantur regina & liberi Philadelphi, cum argumentum sumit non potuisse eam scribi, nisi diu post obitum Ptolemæi Lagi, & tum quoque fallitur. Locus quem affert Justini ubi Philadelphus jam

regnans

regnans juvenis vocatur, & alter Herodiani ubi idem dicitur regnum adiiſſe ἐν νεότητι id eſt in juventute, & alius ex fragmento porphyrii ubi eſt τῷ παιδὶ τὴν ἀρχὴν διαδεξαμένῳ nihil juvant, cum voces iſtæ certum non determinent ætatem, & ad triceſimum annum adoleſcentes, ad quadrageſimum vero ſextum juvenes appellentur apud Græcos quidem ſæpe, apud Romanos vero ſemper. Nihil itaque obſtat quo minus Ptolemæum Ceraunum cum occumberet immaturum juvenem & νέον παντελῶς fuiſſe credamus, etiamſi multo plures quam triginta vixiſſet annos, ut opus non ſit ſepteanem huic tribuere filiam, quam ea jam ætate Pyrrho elocarit. Sed neque conſtat utrum iſte Ceraunus major natu fuerit Philadelpho. Quamvis enim mater Ceranni prius nupſerit Ptolemæo Lagi, ac mater Philadelphi, tamen cum hic poſterior à patre prælatus fuerit in ſucceſſione, videri poſſit ætatis id factum fuiſſe prærogativa. Quod ſi inter eos Ceraunus fuerit liberos, quos ex Eurydice genuit Ptolemæus antequam Berenicen haberet conjugem, quadrageſimum etiam ætatis potuit attingere annum, cum ſtatim in initio Eurydicen duxerit uxorem, & abſurdum videatur non niſi viceſimo aut decimo nono Regni Anno natum demum ex hoc conjugio fuiſſe Ceraunum. Minus etiamnum ſuccedit quod de Philadelpho ſcribit, illum cum Regnum adiret annorum fuiſſe ſedecim, mortuum vero anno ætatis quinquageſimo ſexto. Putat nempe hanc ætatem ſufficere ad explicandum Plutarchi locum, ubi Philadelphum in Regno conſenuiſſe ſcribit. Atqui hac ratione ne quidem attigit ſenium, cum qui breviſſimos vitæ humanæ ſtatuunt terminos, ſexageſimum annum faciant ſenectutis principium: à Dionyſio vero Halicarnaſſeo ſenes ab anno demum ſeptuageſimo vocari incipiant. Ut itaque conſenuerit Philadelphus ſeptuagenario majorem fuiſſe oportet, & trigeſimum annum diu exceſſiſſe cum ſolus regnare inciperet.

In pompa Philadelphi & patris ejus, quam describit Athenæus, quod nulla sororis Reginæ fiat mentio, quid mirum, cum ne legitimæ quidem conjugis nomen ibi appareat? Sed negat Philadelphum, cum regnare inciperet, ullam habuisse conjugem, & causam affert eam, quod Athenæus scribat Sotaden in Alexandria solitum fuisse dictis lacerare Lysimachum, apud Lysimachum vero probris incessere Ptolemæum Philadelphum, quod futurum fuisse negat, si affinitatis intercessisset vinculum. Sed ipsa Sotadis verba melius rem expediunt. Apud Lysimachum criminabatur Sotades Philadelphum, quod cum legitimam haberet conjugem filiam nempe Lysimachi & ipsam dictam Arsinoen, illa tamen posthabita incesto amore pollueretur cum Arsinoe sorore sua eademque conjuge Lysimachi. Idem vero apud Philadelphum accusabat Lysimachum, tanquam male de Philadelpho loquentem.

Pergit tamen Oxoniensis juvenis & multus est in eo, ut ostendat Philadelphum cum regnare cœpit nullam vel conjugem vel liberos habuisse, & demum affirmat Regem hunc postquam jam duodecim regnasset annos exarsisse amore sororis agentis quadragesimum sextum vel octavum ætatis annum, & ipsum totidem fere jam natum annos. Miror sane eum verba Herodiani tam clara & manifesta, adeo tamen infeliciter interpretari, ut quovis ea enigmate faciat obscuriora. Quis enim ista intelligat *Philadelphum præ immatura ætate mores tam malos didicisse, ut tandem sororiis amoribus implicaretur*? Istud *tandem* non est in Græco & totum destruit sensum, qui alias omnino perspicuus est. Jam à prima adolescentia illicito sororem amore prosequebatur Philadelphus vel ipso id attestante nomine. Quamvis à patre elocata Lysimacho, ne sic quidem cessavit incestus, ut ex Sotade cognoscimus. Ad Regnum vero provectus juvenis, non tamen ab illegitimis & vetitis abstinuit nuptiis, cum regibus liceat quicquid libet, & pravæ primæ ætatis consuetudines diutissime inhereant & totam sæpe perdurent

perdurent vitam accendente voluptatem ipsa criminis magnitudine.

Ex his quæ hactenus diximus satis liquet recte se habere omnia in Epistola Eleazari cum & Reginæ sororis & liberorum Philadelphi facit mentionem. Reginam vocat quod uxor esset Lysimachi. Quamvis autem conjugis loco esset & omnia apud Ptolemæum posset, soror tamen vocabatur εὐφημίας ergo. Cum vero negat Philadelphum ullos hoc tempore habuisse liberos propter feras Euergetæ nuptias & tum quoque frustra est. *Quis enim nescit principes si sagaces sint, ad ipsam pene senectam abstinere à legitimis nuptiis, metuentes sibi à liberis, qui si grandes fiant, & sceptro & vitæ eorum insidiantur. De Ptolemaide quæ habet, nec illa quicquam faciunt contra Aristeam. Et Ptolemæus pater à quo nomen accepit ea Civitas, & filius Philadelphus qui eam auxit & ornavit, & qui postea successere Reges sub quibus ad majorem etiamnum crevit amplitudinem; omnes recte κτίσταὶ seu conditores dicuntur, cum κτίζειν passim ita accipiatur.

Multa deinceps confert loca ut conficiat non fuisse magnam Philadelphi gloriam nisi cum jam multos regnasset annos, sero enim literis & bibliothecæ instruendæ animum applicuisse, & illo demum quo vivere desiit anno conquirendis undique incubuisse libris: unde facile colligas, Philadelpho non à Prima institutione: & continuo literarum & literatorum usu & commercio, sed subito & pene momento in ultimâ ætate magnam istam & tantopere prædicatam obtigisse doctrinam, & vastam illam bibliothecam cui congerendæ nulla humana videtur sufficere vita cooperantibus etiam multis librariorum & calligraphorum millibus, paucis tamen mensibus à moribundo jamjam Rege perfici potuisse.. Mira sane sunt ista, sed non minus mirifica sunt argumenta quibus hæc adstruere conatur, veluti cum ex silentio Theocriti affirmat Philadelphum quando ista scribebat Theocritus, nullam habuisse bibliothecam

bibliothecam, quia nullam in istoc idyllio hujus fecerit mentionem. Africani locus ad quem remittit ille nusquam comparet. Si tamen tale quid scripserit ille, ita hoc accipiendum est, quod ut toto vitæ spatio, ita quoque illo quem signarit anno locupletandæ operam dederit bibliothecæ. In loco Josephi plurimum fallitur. Τὴν βασιλείαν παραλαβὼν non potest id significare quod ipse vult. Millies & ubique id occurrit, & nunquam aliter accipitur, nisi de eo qui primum regnare incipit. Et sane quam ridiculus fuisset Josephus si ultimo vitæ anno Philadelphum suam instruxisse dixisset bibliothecam, & quidem curam ejus gerente Demetrio Phalereo. Posito tamen hoc absurdo, pergit ratiocinari & dubitat utrum Eleazarus, cum sacræ literæ in Græcum sermonem converterentur, fuerit Judæorum Pontifex, & num Menedemus Philosophus istoc tempore in Ægypto esse potuerit. Sed dicat si non sub Eleazaro, in quo omnes conveniunt, sub quo ergo alio pontifice facta fuerit illa versio? Menedemum dicit non nisi septennio supervixisse Ptolemæo Lagi filio. Atqui si ne unum quidem diem huic supervixisset, omnia in Aristea & Josepho recte se habere quis non videat, cum versio illa peracta fuerit vivente etiamnum, licet non Regnante Lagi filio.

Multus est deinceps ut ostendat non esse verisimile Demetrium Phalereum postquam principatum Athenis tot annis tenuisset, bibliothecarii munere functum fuisse in Ægypto. Exemplis & argumentis pluribus evincere conatur præfecturam bibliothecarum non magis honorificam fuisse apud veteres, quam sit apud hodiernos. Esto sane. Verum Oxoniensis iste juvenis qui nunquam collegium excessit & nescit quid rerum foras agatur, omnes bibliothecarios similes esse existimat illis, qui versantur in iis quæ frequentat collegiis, quorum conditio inter Baccalaureos & Magistros artium præterpropter est media. Sed si in Galliam transeat, inveniet Archiepiscopum Remensem Primatem totius Galliæ

K qui

qui sit regius bibliothecarius. Si Romam pergat, habebit primarium Cardinalem qui Romanæ Ecclesiæ bibliothecarii gaudeat titulo. Quod si non tantum à magnitudine & potentia Regum Egypti, sed & à dignitate ipsius bibliothecæ argumentum ducamus, & tum quoque necesse est, tanto præstantius id munus olim fuisse existimemus, quanto Alexandrina olim bibliotheca præstantior fuit Vaticana, additis etiam in cumulum omnibus totius Europæ bibliothecis: ut merito aliquis dixerit, non minus gloriosam Demetrio bibliothecæ præfecturam fuisse sub Ptolemæo, quam Athenarum sub Cassandro. Sed iste juvenis ex male intellectis Aristeæ & Josephi locis putat Demetrium fuisse librarium & compingendis & glutinandis operam locasse libris, quod sane lepidum. Verba Aristeæ bene se habent, διαπεπτωκότα βιβλία sunt libri quorum scriptura vetustate aut aliqua contracta labe evanesceret, quales etiam Reges & principes siqui prudentes & simul literarum sint amantes ut instaurentur & de novo describantur solent jubere.

Aristobulum dein aggreditur Oxoniensis juvenis. Adeo implacabile est odium quo Aristeam persequitur, ut hujus causa omnes quoque insectetur, qui vel de illo vel de Demetrio Phalereo reddidere testimonium. Cum ex Epistola quæ exstat II. Machab. constet illum præceptorem fuisse Ptolemæi Philemetoris, cum commentarios ejus probarint & laudent Clemens Alexandrinus, Origenes, Eusebius, alii: quis non mereatur inficeto demum hoc nostro seculo prodire aliquos adeo perspicacis ingenii homines, ut spurios fuisse affirment, istos quos non legerunt commentarios; & illos qui eos legerunt omnes vel deceptos vel mentitos fuisse audacter adstruant? Ne tamen de nihilo ita sentire videantur, audiamus quam afferunt causam. Epistola in qua Aristobulus appellatur præceptor Ptolemæi scripta fuit viginti & uno annis post mortem Philometoris. Qui vero successit frater Ptolemæus Physcon sexagesimum jam excesserat ætatis annum. Absurdum vero esse inquiunt tam provectæ

provectæ ætatis Regem præceptoris obnoxium fuisse magisterio. Futili hoc confisi argumento juvenis Oxoniensis spuriam esse pertendit istam Epistolam, spuria quoque & falsa esse dicit quæcunque Aristobulus iste vel scripserit, vel alii de illo prodiderunt. Mirum sane adeo eum imperitum esse rerum & consuetudinum quæ omnibus locis & omnibus semper obtinuere temporibus quæque passim & ubique etiamnum fiunt. Quis enim nesciat nutritiorum, pædagogorum,& omnium eorum qui educationi & formandis adolescentiæ præsunt moribus, & nomina, & titulos, & emolumenta tamdiu perseverare, quamdiu vel ipsi, vel Reges vivant? Pleni sunt libri exemplis Regum etiam in extrema ætate præceptores suos hoc nomine salutantium. Quod siquis hodierna malit vel vicinam adeat galliam, in qua licet quam diutissime regnarit magnus ille Rex, præfecti tamen seu gubernatoris non cessat titulus.

Æque futile est quod subjicit argumentum, exinde petitum quia Aristobuli in scripturam commentariorum nullam Josephus fecerit mentionem. Ecqua enim est causa quamobrem hujus operis in historia meminisse debuerit? Ne Philonis quidem operum meminit, & nisi legatione ad Caium cæsarem functus fuisset, ne nomen quidem Philonis apud Josephum exstaret.

Pergit tamen feroculus iste juvenis aliis quoque sed vanis & irritis Aristeam impetere telis. Dicit illum delirare cum scribit Philadelphum anniversariis sacris & conviviis celebrasse diem illum quo insigni victoria pulsus fugatusque fuerit Antigonus. Putat me nec Aristeæ nec Diodori verba intellexisse. Dicit nihil illo bello gestum fuisse quod victoriæ navalis nomen mereatur: nullum à Diodoro memorari prælium, nullam naumachiam præclaram. Si sciret juvenis iste quid sit naumachia seu bellum navale, non hæc scriberet. Quod nullius prælii in hoc bello meminerit Diodorus, vel ob hoc ipsum præclarior & illustrior ea fuit victoria, quæque vel sola suffecit ut Soteris no-

men meruerit Ptolomæus, conſervando ſuos & ſimul in fugam vertendo adverſarios. Quis neſcit Pompeium ideo laudatum, quod incruenta victoria bellum confecerit piraticum?

Cum dicit Philadelphum vix natum fuiſſe belli iſtius navalis tempore, & tum quoque fallitur, cum ille jam decimum quartum aut etiam quindecimum ætatis attingere potuerit annum. Verba autem Ariſteæ de hac victoria non intellexit. Putat enim Philadelphi eſſe verba quæ ſunt Ariſteæ. Regis verba ſunt illa quæ præceſſerunt, cum dicit feſtum ſibi fore quandiu viveret illum diem, quo interpretes illum conveniſſent. Per parentheſin inſerit hic Ariſteas; Forte enim ita accidit, ut eodem anni die, quo interpretes adveniſſent, olim quoque nobis contigerit victoria in navali contra Antigonum bello. Ἡμῖν non poteſt hoc loco eſſe quod dicit, ſed nobis Alexandrinis & Ægyptiis & omnibus τοῖς περὶ τοὺς βασιλέας. De convivio & ſacrificio annuo propter hanc victoriam inſtitutis, ſi quis ea quæ ſcripſi legat, videbit juvenem iſtum cavillari. Alium dein errorem impingit Ariſteæ, ac ſi ille confundiſſet primam & ſecundam Ptolemæi in Syriam expeditionem. Dicit in prima expeditione, quam per Nicanorem confecit Ptolemæus, omnia iſta capta fuiſſe mancipia, quibus poſtea libertatem conceſſit Philadelphus. Hoc ut efficiat mirifice ſane torquet Joſephi verba, & ex male intellecto loco, pejora etiamnum format conſequentia. Tria Joſephus memorat Judæorum genera quæ captis Hieroſolymis in Ægyptum & alias Ptolemæo obnoxias migrarunt terras. Primo recenſet illos qui in montanis locis & in vicinia viverent Jeroſolymorum, quos omnes bello captos mancipia fecit & in Ægyptum tranſtulit Ptolemæus. Deinde loquitur de Jeroſolymitis, quorum multos ſecum abduxit, & quod fidem illorum perſpectam haberet, tuendis arcibus præfecit & Civitatis Alexandrinæ jure donavit. Poſtremo agit de aliis qui vel Jeroſolymis vel alibi remanſiſſent Ju-

dæis

dæis, quos dicit ubertate terræ Ægyptiæ & munificentia Ptolemæi inductos & ipsos sua sponte in Ægyptum migrasse. Quamvis autem non intelligam quid sit *Judæorum multitudini libertatem præcidisse* puto tam hoc voluisse juvenem istum, Judæos istos qui sponte sua terras suas deseruere, non tamen prius in Ægyptum migrasse quam libertas redderetur iis, quos primo Josephus recensuit captivis. Sed scire velim unde tale haurire potuerit somnium, cum tam clara sint Josephi verba? Desinat tandem scriptorum vexare loca & tam alienos illis affingere sensus. Credat Josepho, & illi, cui & Josephus & omnes credidere antiqui, Aristeæ inquam qui rem clare explicat, cum in edicto Philadelphi, quod scripto suo inseruit, non unius temporis Judaica recenseat mancipia, utpote cum scribat, illa non tantum cum caperentur Jerosolyma, sed & antea & postea fuisse deportata. Quid enim verbis ejus manifestius! 'Ομοίως δὲ καὶ εἴτινες πρὸ ἦσαν, ἢ καὶ μετὰ ταῦτα εἰσὶν εἰσηγμένοι.

Quæ deinceps sequuntur talia sunt, ut merito maturius in hoc juvene judicium requiram. Dicit non esse credibile Demetrium Phalereum & alios istos in aula Regia viventes per Epistolam convenisse Philadelphum Regem. Servorum & vulgarium hominum hunc esse morem pertendit, non autem illorum qui tanta familiaritate Regi essent conjuncti. Sed parum gnarus est iste juvenis eorum quæ in aulis Regum principumque geruntur. Notus quis & quantus fuerit Sejanus. Attamen etiam ille apud Tacitum IV. Annal. *Componit ad Cæsarem codicillos.* Addens, *Moris quippe tum erat, quamquam præsentem, scripto adire.* Non solum in magnis, sed etiam in minimis quæ Reges conferunt beneficiis non sufficit viva vox, ut ratum sit beneficium, opus est rescripto, veluti signo per quod cognoscatur Regum voluntas. Rescriptum vero non datur nisi præcesserit libellus, codicillus aut Epistola. Futile est itaque quod de Onia objicit Scaligero. Si enim voce tantum annuisset Rex Oniæ, irrita fuisset ea concessio. Per-

Pergit tamen nugari juvenis Oxoniensis & quærit à me si historiam Scripturus sim, utrum huic inferendas existimem literas nostri seculi principum ea qua scribuntur ratione Latine expressas, an vera in alium stylum reformatas? Ullumne juvenis iste probæ notæ possit ostendere historicum, qui Regum principumque literas, barbaro plerumque Cancellariæ ut loquuntur conscriptas sermone, suis inseruerit laboribus? Si qui principes adeo infeliciter animati sint ut id fieri cupiant, res suas committant servis mercenariis & vilibus scribis, non autem illis qui posteritati commendata sua esse velint scripta.

Epistolam Demetrii Phalerei nomine scriptam insulsam & barbarismis plenam esse dixit sed nunquam probare potuit Valesius. Instanti olim mihi ut causam redderet, aliud quod reponeret non habuit, nisi hoc tantum, omnes istas Epistolas ejusdem videri esse autoris. Quod sane libenter concedimus, cum omnium historicorum mos sit ut etiam cum alios loquentes inducunt, proprium tamen dicendi observent characterem.

Iterum dein Aristeam aggreditur, sed adeo inanibus & futilibus instructus armis, ut non possim ejus non mirari fiduciam. Peracta translatione rogant seniores ut omnia in statu suo conserventur. Consentit Demetrius & jubet ut pro more Judæorum male precentur illis qui in ea tranlatione aliquid aut addant, aut demant, aut transponant. Iste Oxoniensis juvenis ineptam ut passim alibi Aristeæ secutus versionem, multus est ut ostendat neque Græcis neq; Romanis, neque Ægyptiis aut Judæis unquam usitatum fuisse ut diras alicui pœnas imprecarentur, nisi in rebus magni momenti & magna necessitate, quam dicit nullam fuisse in negotio versionis. Levis nempe & nullius momenti res ipsi videtur sacras depravare Scripturas. Quorsum vero omnia istæc quæ congessit imprecationum exempla, quorum ne unum quidem est quod ad rem faciat? Millies plura potuisset adducere loca, ubi homines Diras

seu

ſeu Furias hominibus invocant leviſſimam & ſæpe nullam ob cauſam. Ut vero cognoſcat quantum fallatur cum putat morem imprecandi librorum corruptores nunquam obtinuiſſe, ſufficiant verba quæ in fine occurrunt Apocalypſeos; *Conteſtor enim audienti verba prophetiæ libri hujus. Siquis appoſuerit ad hæc: apponet Deus ſuper illum plagas ſcriptas in libro iſto. Et ſiquis abſtulerit ex verbis libri prophetiæ hujus, auferet Deus partem ejus à libro vitæ & ex urbi ſancta & ex iis quæ ſcripta ſunt in libro iſto.* Laudat hunc morem *Euſebius* Hiſt. Eccl. lib. 5. cap. 20. de Irenæo agens; *Sed & in fine annotationem optimam invenimus, quæ huic noſtræ hiſtoriæ inſerenda mihi videtur. Sic vero ſeſe habet. Adjuro inquit te, qui deſcribes hunc librum, per dominum Jeſum Chriſtum & per glorioſum ejus adventum in quo judicaturus eſt vivos & mortuos, ut conferas quæ deſcripſeris, & diligenter emendes ad exemplar unde deſcripſeris. Utque adjurationem iſtam ſimiliter deſcribas & codici tuo inſeras.* Quin & addit idem Euſebius; *Atque hæc utiliter ab illo dicta & à nobis commemorata ſunt ut priſcos illos & ſine controverſia ſanctiſſimos viros tanquam pulcherrimum exemplum exactiſſimæ diligentiæ ſemper ante oculos habeamus.* Chronico itaque ſuo ſimilem adjurationem attexuit, ejus què exemplum ſecutus Hieronymus, in cujus antiquis exemplaribus grandioribus & aureis literis exarata comparet. Idem facit Ruffinus in præfatione Origenis περὶ ἀρχῶν. Sed quid opus exemplis, cum infinita illa ſint, & in libris veteribus paſſim obvia.

Nuſquam vero magis excandeſcit Oxonienſis Juvenis quam ubi refert Ariſteas Philadelphum viſis libris ſacris eos propemodum adoraſſe & converſum ad ſeniores dixiſſe; gratias ſe agere & illis, & huic qui eos miſiſſet, & præcipue Deo cujus iſta eſſent oracula. Acclamantibus vero Senioribus & aliis præſentibus; BENE O REX, contigiſſe ut Rex præ nimio gaudio lacrimas emitteret. Nihil hic dicitur quod non ſemper & ubique & ab omnibus quibus

bus aliquis humanitatis ineſt ſenſus fieri ſoleat. Quis enim in tanto acclamantium cœtu & præ nimia lætitia non continentium lacrimas adeo rigido & atroci ſit animo, cui etiam nolenti non profluant lacrimæ? Attamen juvenis iſte Ariſteam hoc loco vocat inverecundum caput & impudenter & monſtroſe mentiri affirmat.

Multa quoque alia in ſcripto Oxonienſis hujus occurrunt juvenis, quæ caſtigari merito poſſint & debeant, ſed rectius fecerim ſi illa maturiori ejus ætati & adultiori committam judicio, quam ut importunis & ingratis ipſe ea perſequar monitis.

ISAACI.

ISAACI VOSSII

AD TERTIAS

P. SIMONII

OBJECTIONES

RESPONSIO.

LECTORI S.

CUm tota ea quæ me inter & P. Simonium orta est controversia versetur circa LXX interpretes, quæraturque utrum illi aliquando peccarint, an vero recte reddiderint omnia; futurum existimaveram ut pluribus & melioribus P. Simonius instructus documentis intentatam jamdudum persequeretur litem, & si non bonis, speciosis saltem & aptis ad plausum popularem argumentis fortius aliquanto veritatem hujus versionis aggrederetur. Sed vero quam longe mea me fefellerit opinio, cognovi statim ubi ultimum ejus prodiit scriptum; in eo quippe relicta quæstione, relictis LXX interpretibus, quidquid ipsi bilis inest, totum id in me effundit, & pro sexcentis quos se collegisse dicit horum interpretum erroribus, sexcentis & pluribus in locis me ineptum vocat. Animus non fuerat quidquam rescribere, satis enim mihi ad incitas redacti videntur, qui cum viribus non valent ad vanam prolabuntur iram & plebeo more solis sæviunt maledictis. Quia tamen non defuere unus & alter inter amicos, qui recte me facturum censerent si missis puerilibus conviciis, istis respondeam cavillationibus, quas P. Simonius pro argumenentis obtrudere conatur, libenter & illorum & forsan tuo, MI LECTOR, obsecutus desiderio, damus ea quæ sequuntur, meliora daturus si fortior mihi contigisset adversarius.

Dixerat Simonius meum esse commentum id quod scripsi de Judæis, illos depravasse S. literas ut lucrarentur bis mille annos. Produxi locum illustrem ex Abulfarajo, qui

d ipsum quod scripsi clarissimis adfirmat verbis. Respondet Simonius, illum esse ineptum scriptorem, quod quam verum sit judicent illi qui legerunt præfationem *Edvardi Pokockii* viri eximii & quo nemo Christianorum peritior est in linguis & rebus gentium Orientis. Docet is licet Christianus fuerit Abulpharajus, meruisse tamen ut Rex doctorum & primus eruditorum seculi sui ab ipsis quoque appellaretur Arabibus. Esto tamen ut & ille, & complures alii Arabes, qui id ipsum scripsere, fuerint inepti. Erravit tamen Simonius, cum meum id esse commentum & me solum sic sentire affirmat, cum plures dederim testes qui istam depravationem scelus vocent Judæorum. Illis quoque jam addo R. Samuelem ben Juda Hispanum, qui quingentos & plures abhinc annos, postquam à Judæis ad Mahometanos defecisset, de hac ipsa Judæorum depravatione librum scripsit Arabice.

Iterum dein affirmat Simonius vaticinium quod Eliæ adscribunt Judæi, esse alicujus Thalmudici doctoris, non autem Eliæ Prophetæ, idque manifeste ex Thalmude constare. Atqui nunquam hoc ex Thalmude probabit P. Simonius, & illum quem adducit locum plerique Judæi de Propheta accipiant. De R. Katina quod subjungit est effugium, ut tamen acumen ingenii sui ostendat, petit à me ut omnes istiusmodi Prophetas *albo sanctorum quos Anglicana continet Liturgia adjiciam.. Multa enim in illius liturgiæ Calendario spatia vacua esse relicta, quibus omnes san. sancti prophetæ & sanctæ prophetides Vossii facile inseri possint.* Accipio conditionem sed ea lege ut Reverendus P. Simonius prius mihi significet num istas voces quas adeo amat, *coglionerie* nempe & *coglionatore*, ex suo hauserit breviario. Quod si ea, ut puto, in illo desint, efficiat ut inserantur, & ut imposterum breviaria Romanæ Ecclesiæ tam pulcris ornata prodeant vocabulis. Id si fiat, & ego quoque sancte promitto facile me impetraturum ut omnia istæc prophetarum utriusque sexus nomina etiam aureis descripta literis nostris inserantur Liturgiis.

Pergit

Pergit tamen Simonius & audacter scribit istum Eliam fuisse Thalmudicum doctorem, neque vocat nugaciorem Thalmudistis, quia dixeram ipsum esse Rabbiniorem Rabbinis, utpote qui tam confidenter affirmet, de quo dubitarunt pauci tantum Rabbini, nam longe major pars ad Prophetam hoc vaticinium referunt Eliam. Negat ullos unquam fuisse qui posteriora illa verba, *sed propter peccata nostra præterierunt anni qui præterierunt*, additamentum esse dixerint. Negat quoque vaticinium Eliæ Chaldea, additamentum vero Hebræa esse expressum dialecto, quod tamen ipsi non negant Judæorum magistri. Verum ut cognoscamus quam in omnibus misere fallatur, adscribam ipsa Thalmudis verba, quæ exstant in libro *Schebet Jehuda*, quæque sic reddidit Helvicus; *Respondit Hieronymus; Hæc postrema verba non esse Eliæ, sed assumentum Rabbinorum, qui cum recusarent Christum Jesum pro Messia agnoscere addiderunt hæc verba, quasi etiam Eliæ essent: cum tamen ea in præterito loquantur; abierunt ex illis annis qui abierunt. Respondit R. Zerachia; Omnis qui venit ad coarguendum aliquem, non debet afferre testimonium ambiguum quod duplici interpretationi obnoxium sit, quale est hoc. Hieronymus enim dicit, postrema verba esse assumentum Rabbinorum: nos autem negamus. Jam si ille quærat, cur negemus, nos quæremus, cur ille affirmet? sic itaque in medio relinquitur testimonium, ut neuter nostrum aliquid firmi inde evincere queat. II. Novit ipse Hieronymus, quod hic modus observetur in Talmud: Si quis Rabbi aliquid proponat, & alter neget, si proponens non demonstret suam Thesin, tum illa relinquitur in dubio, donec probetur. III. Probabilius est unum esse auctorem totius hujus pericopes allegatæ, quam duos. Nam consuetudo Talmudica est, ut si quod novum apophthegma ponatur, præfigatur nomen hoc modo: Dixit ille vel ille: at hic id non fit, sed est continua sententia. IV. Neque certo constat, an hic Elias sic Propheta ille priscus, an alius quidam Rabbi. Verisimile est autem fuisse alium quendam Rabbi. V. Etiamsi Messias viniret*

veniret demum in fine sexi millenarii, tamen satisfieret vaticinio huic, quia non exprimitur, an in principio, an in medio, an vero in fine venturus sit.

Adhæc respondit Hieronymus, ratio temporis adversatur, quominus de alio quopiam Rabbino intelligi possit. Elias enim Propheta vixit longe ante Captivitatem Babylonicam. Atqui hic dicitur, propter peccata nostra, quæ multiplicata sunt. Manifestum igitur est aliquem hæc dixisse tempore Captivitatis seu exilii, in quo Elias Propheta non fuit. Respondit R. Zerachia; Esto dixerint Talmudici postrema verba; tamen nondum sequitur, quod initio quinti millenarii venire debuerit, &c. Verum quo magis cognoscamus vera esse quæ scripsimus, hoc quoque addo; in libro inter Judæos celebri continente historiam Judaicam, edito Hebraice Thessalonicæ & dein Venetiis, postea non tantum Latine, sed & Lusitanice & Germanice literis tamen Hebraicis impresso, conscripto à Salomone filio Virgæ; fuse & copiose satis narrari hunc Judæorum congressum cum Hieronymo de S.Fide, appellato antea *Josua Lurki.* Habita fuit hæc disputatio *Cæsaraugustæ* An. CIↃCCCCXII præsente Pontifice Benedicto XIII. antea Petro de Luna dicto, cujus medicus erat iste Hieronymus. In hac autem tam prolixa disputatione omnes Judæorum magistri unanimiter admittunt verba illa de bis mille annis Messiæ, esse sanctissimi Prophetæ Eliæ, utpote cui Deus futurorum largitus fuerit scientiam. Sed vero cum viderent hac ratione fieri non posse, ut Messiæ tempus non præterierit, addunt, etiam clausulam seu verba quæ sequuntur, quæ Hieronymus tempore exilii Judaici assuta esse dicebat, quibusque ea quæ præcesserunt penitus evertuntur, esse ejusdem Prophetæ Eliæ. Quod si non admittatur clausula, nec sibi quoque necesse esse ut Prophetæ Eliæ hæc verba adscribant potius, quam alteri qui sub ficto hujus Prophetæ nomine miseris voluerit imponere Hebræis. Judicet nunc vel ipse P. Simonius, an male locutus sim, quum dixi illum esse Rabbinorem Rabbinis.

Iterum

Iterum dein ad id quod toties dixit redit Simonius, & ut explicet enormem istam discrepantiam quæ inter Græcos & Hebræos est codices in annis Patriarcharum qui ante & post diluvium vixere, scribit; *istas lectionum diversitates in exemplarium discrepantiam rejiciendas esse, non in codicum depravationem.* Quod tantundem est ac si dixisset istam discrepantiam esse discrepantiam, non autem depravationem. Debuisset ostendere diversitatis seu discrepantiæ hujus causam, quam plerique non casui fortuito aut negligentiæ & supinitati librariorum adscribendam esse fatentur, cum manifesta appareat malitia studioque & data opera facta sit hæc depravatio, sive LXX Interpretibus, sive Judæorum eam tribuamus Magistris. Hic cum expedire se nequeat Simonius, ut solet ubique incipere & ubique desinere, mirifica metabasi facta, quia Hebræos codices mutos esse dixeram, addit, & illa quoque exemplaria unde LXX Interpretes suam adornarunt versionem fuisse muta. Libenter concessi, sed addidi, Interpretes hos scivisse mutos istos legere & intelligere codices, quos hodierni Judæi nec legere nec intelligere se posse fatentur. Pergit, hac ratione mutos quoque fore Samariticos codices, *quos tamen nemo sani judicii mutos appellaverit.* Inter istos insanos tamen & ego quoque nomen profiteor meum, & assensuros mihi credo plerosque rerum gnaros, qui omnes istos Orientalium gentium libros à quibus absunt vocales, concedunt aut mutos esse aut saltem semimutos, prout magis minusve compendiaria est scriptura. In loco Justini Martyris fœde me errasse dixerat P. Simonius. Respondi illum somniasse cum hæc scriberet. Nunc remittit ad cap. ix. disquisitionum suarum Criticarum, ac si sufficiat ad capreas me ablegasse silvestres, cum nec vola nec vestigium fœdi istius erroris ibi compareat. Ne tamen nihil dixisse videatur alium resumit Martyris hujus locum cum hac præfatione, *Longe plura afferri possunt quibus constaret Vossium Patrum Scripta ne quidem à limine salutavisse: at satis erit hoc loco expendere quæ habet Vossius de verbis Jonæ cap. 3. 4. adhuc*

quadraginta

quadraginta dies & Ninive subvertetur. Justinus Martyr gemino in loco producens hæc verba Jonæ habet *quadraginta tres,* eamque lectionem quare probandam censuerim dixi cap. xxiii. Audiamus nunc qua ratione P. Simonius efficiat me in verbis hujus Martyris fœde errasse. Dicit Justinum Martyrem interpolasse scripturam LXX Interpretum, & ex versione Aquilæ addidisse *quadraginta.* Constare enim dicit *sanctissimum illum Martyrem scripturæ verba haud infrequenter proferre ex* LXX *Interpretum simul & Aquilæ tralatione.* Nusquam Aquilæ versionem profert Justinus, quin simul damnet & abominetur. Vel unum ex omnibus hujus Martyris scriptis promat locum, ubi ille versionem LXX Interpretum adulterarit versione Aquilæ, id si fecerit, virum esse fatebor. Sententiam Theodoreti non opus erat laudare, cum prior eam laudarim, sed sic, ut longe prætulerim illam Justini Martyris lectionem, qui duobus in locis veram LXX Interpretum exhibet scripturam. Frustra argutatur quod in altero Justini loco adscriptum fuerit in aliis LXX Interpretum exemplaribus legi *tres* non *quadraginta tres,* ut habet *Justinus.* Quis enim adeo est ignarus ut pleraque uncis inclusa, inducta & insitiva esse nesciat? Et hic nisi fallor est fœdus ille error quem me commisse toties affirmat P. Simonius. Non imitabor ipsum in congerendis tot convitiis, hoc solum dixisse contentus, valde me dubitare utrum P. Simonius habeat nasum. Si forsan habeat, certe non habet nasum criticum, quem tamen valde affectat.

De acceptione vocis *προφήτης* & *προφητεύειν,* vix unicam implevi pagellam & tamen me verbosum & garrulum vocat P. Simonius. Dicit illa omnia quæ scripsi ad rem non pertinere, me latebras quærere, & nihil nisi nugas reponere. Ut aliquid habeat quo eludat ea quæ scripsi de varia vocis *προφητεύειν* significatione non apud veteres tantum Judæos, sed & ipsos quoque gentiles: pleraque mea verba confundit, & nequiter invertit, conjungens ea quæ distinxi

diſtinxi & ſacra miſcens profanis. Sed quorſum omnia hæc niſi ut ſe nullo veritatis oſtendat teneri ſtudio & nihil omnino habere pudoris? Siquid enim haberet, relinqueret quæſtionem in ſuo ſtatu abſque ullis cavillationibus. Status autem quæſtionis eſt iſte? Num recte, &. ſi recte, quo ſenſu & Philo Judæus & plerique antiqui Chriſtianorum patres tam Græci quam Latini nullo excepto præter unum Hieronymum, LXX. Interpretes prophetas & θεοπνεύστους & eorum verſionem προφητεύειν appellarint. Hanc ego quæſtionem ſic ſolvi; ſi interpretes iſti S. Scripturas recte ſint interpretati, utique etiam fuere Prophetæ, teſte non Apoſtolo tantum 1 *Cor.* 14. ubi omnem S. literarum interpretationem vocat προφητεύειν, ſed & ipſo Chriſto poſtremo Lucæ ubi diſcipulis donum confert intelligendi Scripturas. Audiamus nunc quid ad iſtæc P. Simonius. Quæ reponit hæc ſunt; *Verum quo tendat iſta Voſſii garrulitas, tu ipſe judicabis, vir optime. Perinde illi eſt quid ſcribat, modo ſcribat.* Pulcra ſane ſolutio. Cum ipſe nihil habeat quod reſpondeat, remittit me ad hominem neſcio quem, viventem in loco neſcio, quo ut mihi reſpondeat neſcio quid & quando. Pergit tamen *debuiſſe me refellere Hieronymum & non excurrere inaniter.* Et hoc abunde à me factum & quidem non inaniter. Dixi enim non audiendum eſſe unum Hieronymum qui manifeſte Chriſto & Apoſtolo & omnibus antiquis contradicit patribus, cum à ſui temporis deceptus Judæis LXX. illos non Prophetas, ſed Interpretes fuiſſe ſcribit. At vero eundem Hieronymum audiendum eſſe quando Chriſtum & Apoſtolos ſecutus donum interpretandi non ſeparat à dono Prophetiæ, & LXX. Interpretes *plenos Spiritu Dei & quæ vera ſunt ſcripſiſſe* fatetur.

Latere aliquem probum eſt & Latinum & paſſim obvium. *Latere alicui* & hoc quoque rectum, ſed ambiguum & alterius ſignificationis, quia ſæpe ponitur pro latere propter aliquem, vel cauſa alicujus latere. Reprehenderat me Simo-

nius ac si dixissem præcepta Grammatica ante sexcentos demum annos à Judæis fuisse compilata, negat nunc Simonius se tale quid scripsisse, sed de punctis fuisse locutum. Sed P. Simonius seipsum loquentem audiat, sic enim scribit, Cap. xvii. pag. 133. *absque ullis præceptionibus grammaticis, quæ non à sexcentis tantum, ut contendit Vossius, sed à nongentis & amplius annis inventæ sunt.*

Dixeram ne nomen quidem Copticæ linguæ extitisse antequam Arabes Ægypto potirentur. Respondet Simonius; se nolle de nomine litigare, suam vero sic declarat sententiam. *Dico autem sermonem Copticum sive Ægyptiacum fuisse in Ægypto antequam Arabes potirentur illis regionibus. Verum sicut sub Græcis principibus Græcis vocibus auctus fuit, ita sub Arabibus Arabicis vocabulis adauctus fuit.* Non sic evadit P. Simonius. Qui sunt Grammatici & præsertim Critici, qualem se profitetur Simonius, illorum munus est propriis res quasque signare nominibus. Libenter quidem concesserim Copticæ linguæ nomen detortum esse ex Ægytiacæ, cum in medii ævi scriptoribus non semel Ecyptos pro Ægypto scriptum occurrat, sed non inde sequitur Copticum sermonem fuisse in Ægypto antequam Arabes ea potirentur. Exempla quæ addit non recte ab eo proponuntur, nihiloque melius succedunt, quam siquis hodiernam linguamGallicam eandem esse diceret,ac fuerit illa quæ ante Cæsarem in usu fuerit. De Turcica & persica linguis quæ scribit, in iis non habebit consentientes illos quos nominat populos. Qui probe Turcice norunt, si ad antiquam Turcarum patriam supra Caspium mare sitam peregrinentur, nihil omnino intelligunt. Persæ vero libenter fatentur se veteres suos libros ne legere quidem nosse. De Anglica lingua multo etiamnum magis fallitur, cum putat eandem esse ac fuerit illa quæ ante Guilhelmum Normannum obtinuit. Illa quippe erat Saxonica, quæ longius recedit ab hodierna Anglica, quam Latinus sermo à Græco. Cum vero scribit Ægyptium sermonem fuisse usitatum

usitatum in Ægypto antequam eam invaderent Arabes, & tum quoque frustra est. In tota Ægypto proprie sic dicta, solus fere Græcus obtinuit sermo. Si qui in ea linguæ essent gnari Ægyptiæ, illi hanc aut ex libris, aut ab istis, quos Arabægyptios & Libyægyptios vocat Ptolemæus, addiscere cogebantur. Istæ enim gentes cum nunquam Græcis aut Romanis dignæ visæ sint, quæ vincerentur; ideo linguam suam longe melius conservavere, quam urbani Ægyptii Nil accolæ, qui Græce loquebantur, cum aliorum, quos diximus, sermo fuerit Ægyptius, ut facile colligas ex Athanasio, Palladio & multis aliis. Quia vero horum terras infinita monachorum implevere examina, qui illorum addiscerent sermonem; hinc factum ut complures inter eos reperirentur, qui & Græce & Latine & Ægyptiace loquerentur. Nam si qui inter illos nascerentur & non essent advenæ, istos sermonis tantum Ægyptii gnaros fuisse multis potest confici exemplis. Postquam vero ante mille & quinquaginta annos Arabes invasere Ægyptum, in unam quasi gentem coaluere superioris Ægypti incolæ cum circumsitis populis, ut se contra inferioris Ægypti Arabas tuerentur, admissis in urbes Ægypti Arabægyptiis & Libyægyptiis, latronibus quidem, attamen à longo tempore Christianam profitentibus Religionem & demum factis Jacobitis ut testantur Arabes. Ex hac gentium mixtura prodiit illa quæ Coptica vocatur lingua, quæ tamen & ipsa non diu substitit. Tempore enim Saladini & Mammalucorum Principum ab annis nempe quingentis & aliquanto pluribus, jam prævalebat in ipsa quoque Thebaide inferioris Ægypti sermo & adscribi cœpere Arabica, quæ tamen absunt ab illis quos vidimus libris, qui sex vel etiam septem seculorum præ se ferunt antiquitatem. An id factum sit quod antiquatus jam illa tempestate esset sermo ille ut videtur existimasse Petrus Vallensis, an vero aliam ab causam, cognosci forsan possit ex Arabicis quæ præfiguntur præfationibus. De hoc enim nihil quod affirmem habeo.

In verſione Syriaca opus non eſt ut *quæſtionarium* mutetur in *cuſtodiam*, cum apud medii ævi ſcriptores vox iſta non ſemel occurrat pro carcere & loco torturæ. Ut ut tamen admittatur hæc mutatio, quid demum inde lucrabimur, cum in verſionibus Syriacis tot occurrant loca unde confici poſſit, ut cum Bocharto loquar illas admodum eſſe recentes?

Pergit dein ridere P. Simonius & ſimul ringi, quum nihil habeat quo eludat ea quæ ſcripſi de ſecunda Aquilæ editione quam δευτέρωσιν dictam fuiſſe cuique additas fuiſſe oſtendimus traditiones Judaicas. Quid ad hæc Simonius? Poſtquam Auguſtinum & Hieronymum traditionum Judaicarum meminiſſe monuit, ſubjungit; *Iidem quoque patres qui ſecundæ editionis Aquilæ mentionem fecerunt, nunquam illam δευτέρωσιν appellant.* Miror frontem Simonii, cum tam manifeſta ſint Anaſtaſii Sinaitæ verba, qui non uno loco docet ſecundam Aquilæ editionem dictam fuiſſe τὴν Ἀκύλα δευτέρωσιν, ipſumque hoc confirmet Juſtinianus in novellis conſtitutionibus, qui vel ſolus multorum inſtar eſſe poſſit. Quærit tamen Simonius; *an ideo ſecunda illa editio, eſt ſecunda editio verſionis Aquilæ, quia δευτέρωσιν vetus Novellarum interpres reddidit ſecundam editionem?* Sed oſtendat P. Simonius mentitum eſſe Juſtinianum cum δευτέρωσιν Aquilæ tribuit, oſtendat erraſſe veterem ejus interpretem, oſtendat quoque falſum eſſe Anaſtaſium Sinaitam, cum id ipſum non uno confirmat in loco. Hodiernos Judæos Miſnam vocare δευτέρωσιν quis neſcit, aut quid ad rem facit? Quis etiam neſcit id quod ex Auguſtino probare conatur Judæos habere traditiones quas vocant orales? Quærit tamen à me cur Epiphanius cum meminerit traditionum Moſis & Akibæ, nullam etiam mentionem fecerit traditionum Aquilæ? Quia id minime fuit opus, cum eædem ſint traditiones Akibæ & Aquilæ. Sufficit præceptorem nominaſſe, à quo illas habuit Aquila. Traditionum vero Aquilæ ſeu Onkelos, ut illum Judæi vocant, ſæpius mentionem faciunt Rabbini. Hic

Hic demum ubi tot LXX Interpretum errores congesserat, fortiter rem gerere & omne ingenii acumen explicare debuerat P. Simonius; verum nusquam maturius receptui canit, unum tantum hoc promisisse contentus editurum se librum quo iterum congrediatur & fortiorem se præstet. Verum ut opinor non iterum congredietur, sed iterum fugiet. In antecessum tamen hoc affirmat eadem arte eademque facilitate, qua ego LXX defendo Interpretes, posse quoq; defendi Aquilæ versionem. Magnam certe Judæorum promerebitur gratiam si quacunque ratione Aquilæ possit adstruere versionem. Id si præstiterit, facile quoque efficiet ut Talmud de Evangeliis & de Ecclesia triumphet Synagoga & ut ipse velut Messiæ præcursor ab omnibus adoretur Rabbinis.

Ut ostendat LXX Interpretes Græce nescisse profert dein Hieronymi locum scribentis vocem ἀποκαλύψεως ab illis esse confictam interptetibus, cum verbum id à nullo sapientium seculi apud græcos fuerit usurpatum. Sed insigniter errat. Si enim non sit Græcum, utique neque κατακάλυψις, περικάλυψις, συγκάλυψις, ἐγκάλυψις & similia erunt Græca. Sed fefellit Hieronymum, vel quod simplex κάλυψις non sit sat Græcum, vel quod ἀποκαλύπτειν in contraria tantum positum reperisset significatione, pro tegere, obvelare & dolose recondere; cum tamen apud antiquissimos etiam Græcos eo quo apud sacros scriptores sensu acceptum occurrat.

Iterum dein LXX aggreditur, & ut ostendat lectionem hodiernam meliorem esse, ac fuerit ea, quam ipsi secuti sunt; profert locum proverb. vi. 16. ubi dicit LXX aliter legisse ac sit in hodiernis libris, quod verum est, legerunt enim שמח & postea ושבר quod autem dicit melius sensum constare & melius illum cum sequentibus cohærere in hodiernis versionibus quam in Græca, omnino id aliter se habet. Fefellit eum quod & alios fefellit, qui quod sensum laborare existimarent ante Ἐκχέει addiderunt ἐξολοθρευθήσονται, quomodo in multis editionibus perperam legitur. Sed vero verba illa Συντρί-

βεται

βεται δὲ δι' ἀκαθαρσίαν ψυχῆς ad sequentia, non ad ea quæ præcedunt debent referri. *Quapropter cito venit ejus perditio, confractio & contritio incurabilis, quoniam gaudet omnibus quæ odio habet dominus. Conteruntur autem propter impuritatem animæ, oculus contumeliosi, lingua injusta, manus effundentes sanguinem justum, & cor struens cogitationes malas, & pedes festinantes ad malefaciendum.* Judicet nunc lector quanto melius cum iis quæ præcessere,& istis quæ sequuntur hæc conveniant, quam quod vulgo legitur, *Sex sunt quæ odit dominus & septimum detestatur anima ejus*, quæ certe merum faciunt frigus.

Dicit dein perinde esse utrum in loco 24. Numer. Gog. legamus an *Agag*, quia aleph apud Hebræos sæpe additur. Si dixisset istam literam in compendiaria Scriptura sæpe omitti, aliquanto quidem melius, non tamen rectè fuisset locutus. In tota lingua Hebræa vel unum proferat exemplum ubi nomini proprio ista in initio litera præfigatur.

In loco *Eusebii* de hexaplis cum adeo plana sint omnia, ut nihil quod opponat hactenus comminisci potuerit Simonius, non est ut diutius immoremur. Si quis non contentus iis quæ Valesius scripsit sequi malit errorem Petavii & qui temere illum secutus est Simonii, per me licet ut unusquisque pro captu suo sentiat. Debuisset respondere argumentis Valesii, quibus ille solide satis probavit Origenem nulla concinnasse Octapla, sed hexapla & tetrapla? Quid ad hæc Simonius? Dicit *me totum ab aliis pendere, & ne quidem à limine Patres salutasse.* Ego quidem non soleo patrum salutare limina, illos etiam in suo Sacrario & in intimo latentes recessu inviso, & quidem absque ullis præviis officiis, nec indigeo admissionali, cum ipsi melius suos mihi declarent sensus,quam si interprete utar Simonio.Dicit autem ille ea quæ scripsi non convenire cum iis quæ habet Valesius, utpote qui Hebraica & eadem Hebraica Græcis expressa literis, duabus descripta fuisse existimet paginis, cum ipse una eademque illa inclusa fuisse dixerim pagina. Atqui

Si

Si dissentiam à Valesio, quomodo verum esse potest id quod paulo ante dixit, me totum ab aliis pendere? Ut tamen cognoscat merito hac in parte me dissentire à Valesio, hoc dixisse sufficiat, si illius sequamur sententiam, non satis bene constare rationem hexaplorum, quo enim referenda septima editio? Quapropter ut intelligamus sensum Eusebii, operæ pretium fuerit verba ejus adscribere, quæ totam rem conficiunt, clareque situm, ordinem & œconomiam ostendunt hexaplorum. Sic itaque ille; Ἔν γε μὴν τοῖς ἑξαπλοῖς τῶν ψαλμῶν μετὰ τὰς ἐπισήμους τέσσαρας ἐκδόσεις, οὐ μόνον πέμπτην, ἀλλὰ καὶ ἕκτην καὶ ἑβδόμην παραθεὶς ἑρμηνείαν ἐπὶ μιᾶς αὖθις, σεσημείωται ὡς ἐν Ἱεριχοῖ εὑρημένας ἐν πίθῳ κατὰ τοὺς χρόνους Ἀντωνίνου τοῦ υἱοῦ Σεβήρου. Sic verba Eusebii legerunt cum alii, tum quoque Cedrenus & Nicephorus nisi quod ille omisit ἐπὶ μιᾶς αὖθις. Unde apparet etiam olim in ambigua lectione hæsisse multos, nescientes num ad præcedentia, an vero ad ea quæ sequuntur referenda essent ista ἐπὶ μιᾶς αὖθις. Hinc factum ut alii sextam, alii ut Zonaras septimam, alii utranque simul versionem in Jericunte repertam fuisse scripserint. Corruptum esse hunc locum censebat Petavius & infeliciter admodum corrigere conatur. Valesius exactissimæ vir diligentiæ, transpositis prioribus verbis ista ad sequentia referenda esse censebat, sic enim vertit; *Rursus in principio unius notavit inventam illam fuisse Hierichunte in dolio*, secutus nisi fallor Zonaram & forsan Suidam, cum tamen Cedrenus, Nicephorus & alii utranque simul & sextam & septimam editiones in eodem istoc dolio repertas fuisse scribant, legerunt quippe εὑρημένας non εὑρημένης. Sed recte se habet ἐπὶ μιᾶς pro ἐπὶ μιᾶς σελίδος. Sextam enim & septimam versionem in una eademque Origenes exhibuit pagina, duas dimidiatas pro una computans versione. Eadem ratione Nicetas in thesauro, ubi de Origene agit, affirmat illum, ἐπὶ μιᾶς σελίδος, sive in una pagina, exhibuisse Hebraica Hebræis eademque Græcis descripta literis. Non hæsisset Valesius

us, ſi Græca hujus ſcriptoris vidiſſet verba quæ quod nondum edita ſint adſcribam; Τιθεὶς γὰρ τὴν Ἑβραϊκὴν λέξιν ἐν μιᾷ σελίδι γράμμασιν Ἑλληνικοῖς, καὶ τὰς δύο σελίδας ἀντὶ μιᾶς λογιζόμενος ὡς ἰσοδυνάμους, ἐπήγαγε κατὰ τρίτην, μᾶλλον δὲ δευτέραν σελίδα, τὴν ἑρμηνείαν τῶν ἑβδομήκοντα δύο. εἶτα τὴν τοῦ Ἀκύλα ἔπειτα τὴν τοῦ Συμμάχου· μετέπειτα τὴν Θεοδοτίωνος, εἶθ᾽ οὕτω τὴν πέμπτην ἔκδοσιν· καὶ τοῦτον τὸν τρόπον πᾶσαν τὴν παλαιὰν διαθήκην συντέθηκε διὰ τῶν ἑξαπλῶν. Recte monet Valeſius in conſtituendis hexaplis erraſſe Nicetam, cum neglecta ſexta & ſeptima verſione pro illis ſubſtituit Hebræum ἔδαφος ſecutus ex parte Epiphanium, qui tamen multo magis erravit & ſibi ipſe contradicit, cum hunc Origenis laborem & Hexaplorum & Octaplorum nomine donat. Duas tantum editiones dediſſe conſtat Origenem, hoc ipſe fatetur Epiphanius, qui poſtquam dixit à numero ſex verſionum Græcarum Origenem opus hoc inſcripſiſſe hexapla, addit ἢ ὀκταπλᾶ, annumeratis nempe duabus columnis quibus Hebraica continebantur quomodo ſibi conſtent non video. Nam ſi à numero verſionum opus hoc appelletur, quid ad rem facit numerus columnarum aut paginarum, aut quomodo Hæbræi codices verſionibus poſſunt annumerari, quomodo Origenes idem opus duplici inſcribere titulo? Quomodo item fieri potuit ut neque ipſe Origines, neque Euſebius, neque Hieronymus Octaplorum iſtorum unquam meminerint? Facile hinc conficias Epiphanium cum iſtud ſex verſionum opus hexaplorum nomine appellat, tum illum recte cum Origene omnibuſque doctis fuiſſe locutum. Quando vero idem eadem hexapla propter appoſita gemina Hebræa vocat Octapla, tum loqui cum librariis & indoctis, qui columnas ſeu paginas non autem verſiones numerabant. Simili ratione cum tetrapla, quibus Hebræa accedebant, vocat hexapla & tum quoque cum vulgo & idiotis loquitur. Sive enim abeſſent Hebraica, ſive eadem adeſſent ſcripta, tetrapla ſemper manebant tetrapla. Atque hæc quidem nunc ſufficiant. Si quæ alia ſint quæ ad ordinem & rationem

Si quæ alia ſint quæ ad ordinem & rationem hexaplorum & tetraplorum pertinent, quæ nondum expoſui, promat illa P. Simonius, & ſentiet me non ſolere aliquid promittere, quod non etiam cum fœnore præſtare paratus ſim. In procuranda vero nova LXX Interpretum editione, opus non eſt ut exſpectetur Elias Rabbinicus. Prodeant prius caſtigatiſſima & jam tot promiſſa programmatis P. Simonii editio: prodeant ſexcenti iſti quos in illis interpretibus obſervavit errores, imo vel unum in quo peccarint oſtendat locum; id ubi fecerit, & ego quoque promiſſum exſolvam.

Iterum dein reſumit locum *Euſebii* ubi dicit *Origenem* non contentum Hebræas didiciſſe literas, comparaſſe ſibi etiam à Judæis exemplar, illis exaratum literis, quæ prototypæ eſſe dicuntur. Retinendam P. Simonius affirmat vulgatam lectionem, prototypas enim Judæorum ſcripturas vocari illas quibus Judæi utuntur, non autem Samaritæ. Sed vel unum ex omnibus antiquis ſiſtat teſtem qui prototypi codicis meminerit illo præſertim tempore quando bis mille & plures præterierant anni ex quo Moyſis prototypum perierat. Ego vero teſtem dedi luculentum Africanum nempe cui Samariticas literas primas & prototypas vocat. Sed vero mirifice & hic & paſſim alibi declamat Simonius & me magnum ſcelus commiſiſſe putat, quod ſine auctoritate libri alicujus manuſcripti πρωτοτύπους mutarim in πρωτοτύποις, ac ſi jam à multis ſeculis ι & υ literæ in libris non promiſcue ponantur. Pergit tamen, Euſebium ſi hoc voluiſſet non ſcripturum fuiſſe παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις, ſed παρὰ τοῖς Σαμαρείταις. An ergo Samaritæ non fuere Judæi? Quorſum addidiſſet prototypas ſi non de Samariticis intellexiſſet literis? Etiam ſi vulgarem retineamus lectionem, quæ tamen manifeſte mendoſa eſt, ne ſic quidem verba Euſebii de alio, quam de Samaritico accipi poſſint códice, cum aliorum Judæorum nec literæ, nec exemplaria prototypa dici potuerint. Inſtat tamen & Euſebium hoc voluiſſe dicit; *Origenem non ſolum à Judæorum magiſtris linguam Hebræam addidiciſſe, ſed etiam Hebraicum illorum exemplar, ſibi*

comparasse, ut illud suis hexaplis insereret. Addit hæc verba luce meridiana esse Clariora, sunt sane sed & quæ inepta sunt luce meridiana clariora esse possunt. Si addatur *prototypum*, quod hic non posuit Simonius, desinunt esse clara & fiunt inepta. Præterea, quomodo linguam Hebræam addiscere potuit Origenes, si nullum habuerit exemplar Hebræum? Quod si illud usu detritum & obsoletum fuerit opusque habuerit aliud sibi comparare, adeone ineptus fuisset Eusebius ut tam futile factum tanquam rem memorabilem suæ inseruisset historiæ? At vero quam præclara omnia se habeant, si nostram sequamur Interpretationem, judicent rerum & verborum gnari.

Ut ostendat Simonius Origenem non vidisse Samariticum exemplar, eo utitur argumento quod ad Ezechielem 9. v. 4. scripserit didicisse se à quodam Hebræo in antiquis characteribus literam Tau crucis formam habuisse. Inde conficit Simonius, si Samariticos vidisset aut novisset Origenes characteres, opus non fuisse ut hæc ab Hebræo addisceret. Verum turpiter errat. Origenis ætate adeo jam mutatæ erant literæ Samariticæ, ut T litera quidvis potius quam crucis formam repræsentaret. Imo jam ante captivitatem Babylonicam desiisse literam hanc esse cruciformem certo indicio sunt nummi Hebræorum illa tempestate cusi. In antiquissimis tantum siclis litera T crucis forma conspicitur quam exactissime. Clarum itaque Origenem non ex Samaritica sui temporis scriptura, sed ab illis qui priscos istos vidissent nummos debuisse hoc cognoscere.

Iterum dein sua producit verba hæc nempe; *Justinus Martyr disputans contra Tryphonem Græcam Aquilæ Interpretationem donat nomine contextus Hebræi.* Addit etiam; *Patres versionem Græcam Aquilæ donant nomine codicis Hebræi.* Atqui hoc ipsum est quod reprehendi. Non Patres tantum, sed & plerique nostri seculi Theologi cum sensum Hebræi codicis volunt declarare dicunt, *in Hebræo sic legitur.* Nemo tamen ullam versionem Hebræi codicis nomine donaverit.

Quod

Quod *columnellas* cum Ruffino, si tamen ille sic scripserit, ubique vocet, quas Latini columellas appellant, per me licet ut in eo quoque suum sequatur judicium. Cum dicit se ignorare utrum Eusebius decurtarit Africanum, de eo non dubitabit si Syncellum adeat qui pluribus in locis id factum ostendit. Dicit Syncellum mihi esse contrarium, nec tamen addit ubi & qua in re. Qui amant tempus perdere, quærant nusquam invenienda. Aurem deinde Batavam mihi tribuit; quod intelligere nequeam quomodo infinitæ lineæ parallelæ, unam tantum rectam constituant lineam. Istud vero quia captum meum longe exsuperat, crucem mihi imprecatur.

Redit dein ad locum ubi agitur de Lotho, qui ebrius & nescius cum filiabus dormivit, cui à Rabbinis appositum fuisse scribit Hieronymus, videri incredibile coire aliquem nescientem. Hæc cum clarum contineant sensum, dicit tamen Simonius verba istæc vix illum admittere sensum. Affirmat hic agi de punctis regularibus, æque scilicet Hieronymo notis ac irregularibus. Sed si non illum, qui primo statim intuitu obvius est, ostendat ecquem alium verba istæc constituant sensum, quem ne nunc quidem, licet rogatus, potuit exhibere.

Dixeram R. Saadiam non ante nongentos, ut ipse volebant, sed ante 756 annos floruisse. Respondet P. Simonius, sese posse efficere ut 756. fiant nongenti. Istum enim Saadiam *collegisse puncta quæ dudum à patribus suis edita fuerint*. Iterum malè, cum non à parentibus Judæis, quibus ignota erant puncta, sed ab Arabibus debuerit haurire si quam punctorum vocalium habuerit scientiam. Vixit enim inter Arabas primo quidem in Ægypto, postea vero in Babylonia. Frustra est itaque cum me mihi contradicere affirmat. Qui enim fieri potuit, ut Judæis Arabibus & qui Arabice scripsere, non etiam nota fuerint puncta Arabica? Sed vero ut hoc quoque addam, in ætate, ordine & numero Jaonim non conveniunt inter se Rabbini. Qui antiquiorem faciunt Saadiam, illi eo quo diximus anno vixisse eum existimant. Sed si alios audiamus Rabbinos, uti Eliam Le-

vitam & Manaſſen ben Iſrael, vix poteſt eſſe multo vetuſtior ſex ſeculis. Illi enim Saadiam recentiorem faciunt Jehuda Chiug, qui ante ſexcentos & quinquaginta fere floruit annos. Ut ut tamen verior videatur aliorum ſententia, nihil tamen ad rem facit, quod Saadias mentionem punctorum fecerit vocalium. Eo enim jam tempore nota illa fuiſſe diximus Arabibus, non tamen adſcripta eorum Alcoranis, qui ſi ſex ſeculorum vel æquent vel ſuperent ætatem, vel nullos vel certe quam pauciſſimos, idque in dubiæ tantum lectionis vocibus, appoſitos habent apices.

Argumentum certiſſimum novitatis punctorum depromſeram ex ſeptingentis & pluribus libris Hebraicis qui olim fuere in bibliotheca ſereniſſimæ Chriſtinæ reginæ, à quibus omnibus, ſi quingentis eſſent vetuſtiores annis puncta abeſſent. Quid adhæc Simonius? Dicit me non legere libros, ſed numerare quemadmodum bibliopolæ ſolent, nihiloque plus illos intelligere, quàm intelligant bibliopolæ. Seſe vero illos legere diligenter & cum judicio expendere. Si id verum ſit, qui ergo fit, ut bonus toties impingat Simonius?

Specimen dein eruditionis ſuæ Hebraicæ exhibet P. Simonius. Dicit ſe ante complures annos ſcripſiſſe Epiſtolam ad ſapientiſſimum Capellanum, in qua tamen nihil occurrit, ut exiſtimo, quod non norint etiam illi, qui eam non legerunt. Quæ ſequuntur & illa quoque ſæpius allis dicta. Quod dicit codicem Hillelianum non fuiſſe tam vetuſtum quam Judæi prædicant, & hoc quoque alii monuerunt. Ego tamen libens conceſſerim eum fuiſſe vetuſtiſſimum. Sed quod ad rem facit, illud fuerat addendum, notas vocales à recentiori manu huic fuiſſe adſcriptas, atteſtantibus id ipſum illis qui codicem hunc olim viderunt Rabbinis. Sed Simonius huic argumento ſic reſpondet, *alios ſæpe ſcribas eſſe qui codices exarent, alios qui puncta vocalia illis adjiciant*. Sed hoc Rabbinicum effugium ſi verum eſſet, jam quoque in illis exemplaribus, quæ ante tria & quatuor exarata

arata fuere secula, ista atramenti occurreret diversitas, æque ac in vetustioribus.

Frustra dein ea quæ scripsi cavillatur. Quid enim ad rem faciunt, aut quis nescit etiam ante Bombergi editionem prodiisse quoque Hebræa punctis distincta exemplaria? Illa non probarunt nec suspexerunt Judæi, sed demum ista quæ primum ex Bombergi Officina præsidente R. Chaim in lucem prodierunt.

Quæ de Daniele Bombergo scripsi, ut vera esse ostenderem, produxi verba è Scaligerianis, collectis à fratribus Puteanis. Respondet Simonius scriptum hoc esse nugatorium, pari ratione ac supra Abulpharajum vocavit nugatorem. Verum non hoc, sed istud quæritur, utrum falsa sint quæ illi scripserunt; & utrum omnia ea, quæ non faciunt ad gustum P. Simonii, sint etiam nugatoria. Addit me infensum esse Judæis quod illi omnia bona progenitoris mei Bombergi dilapidarint in edendis libris Rabbinicis. Dixi me avunculum habuisse illi affinitate junctum, non vero me, qui nulla junctus affinitate nunquam potui inhiare ejus bonis, ut fingit Simonius, quam liberos & nepotes reliquerit quamplurimos. Sed male habet P. Simonium quod infelicis meminerim Bombergi, & sane non sine causa. Si enim & hujus & similium qui in magnis edendis Bibliis opes suas dissipavere innotescant exempla, utique metuendum ut in posterum desint qui ad edenda Simoniana polyglotta impensas conferant fatui.

Ostenderam crassum Simonii errorem, quod non consulto vero & genuino Ignatio, verba Pseudoignatii attulisset. Si supinitatem aut negligentiam suam hac in parte agnovisset, ingenuitatem ejus laudarem. Nunc vero cum rejecto vero, spurium & adulterinum huic præfert Ignatium, infelix ejus judicium & simul impudentiam satis mirari non possum. Dicit Pseudoignatium non esse ubique interpolatum. Ostendat vel unicam in toto pseudoignatio paginam, quæ non quam fœdissime sit interpolata. Hoc vero in loco non in-

terpolata

terpolata tantum, ſed & præcipua ſui parte truncata eſt lectio. Dicit ſenſum veri Ignatii obſcurum eſſe, Pſeudoignatii vero clarum. Tam clarus eſt, ut ſimul quoque ſit putidus, cum abſint ea verba quæ ſtatum quæſtionis continent. An vero obſcura ſint veri Ignatii verba, judicent illi, qui melius Græce intelligunt quam P. Simonius. Quod Interpretatus ſim quid ſit κεῖται, quid item, πρόκειται, dicit me effugium quærere. Hoc nempe ſemper & ubique ſolenne eſt P. Simonio, ut paſſim me latebras quærere audacter affirmet, cum ipſe nuſquam pedem figat, ſitque totum ejus ſcriptum nihil niſi fuga perpetua.

Quæ deinceps ſequuntur in quibus ſcribit dubitare ſe an ulla unquam Herodianorum fuerit ſecta, legant qui velint. Eodem jure dubitet quoque, an ullus unquam fuerit Herodes. Digna quoque eſt P. Simonio prolixa illa digreſſio qua oſtendere conatur, non ovum ovo eſſe tam ſimile, quam Poſtello ſit Voſſius. Facile ex hoc & pluribus aliis intelligas locis, quam ſit plenus Poſtelli P. Simonius, utpote cujus omnia opera legit, relegit, compendiavit & memoriter tenet, ut loquebatur amicus, qui id mihi affirmabat. Sed & libros quos ſe ſcripturum promittit cum hoc titulo *del' coglionatore Voſſio* & ſimul *del' padre Simonio coglionato*; per me licet ut in lucem prodeant, & ut Polyglottis præfigantur Simonianis. Id enim ſi fiat, jam demum integris & non mutilatis aut caſtratis frui licebit Bibliis, utpote quæ vel in ipſa fronte teſtes ſuæ habeant integritatis.

Quæ deinceps ſequuntur talia ſunt omnino, ut miraturus ſim ſiquis aliquod ex iis argumentum poſſit conſtruere, quo vel ea quæ ſcripſi infirmentur, vel quo ſua ſtabiliat P. Simonius. Si ſingula perſequar, quid demum affert quo ſe recte locutum fuiſſe evincat, cum ſcribit Clementem & Patres vafre & doloſe cum Judæis fuiſſe congreſſos? Quid contra illa quibus oſtendimus vocem Hagiographorum non eſſe mutandam in Hieronymo? Quid etiam contra iſta quæ ſcripſi de volumine Moſis, quod in Synagogis

gogis magis recondunt, quam legunt Judæi? Dicit, *certum esse Judæos in volumina, quæ Synagogarum usui serviunt, nihil fere mutationis invexisse.* Verum, ut hoc persuadeat, ostendendum fuerat Moysem non quinque, sed unum tantum scripsisse volumen, quemadmodum hoc loco affirmat Simonius, quamvis & tum quoque nimium concedit, utpote qui passim alibi nihil Moysis superesse contendat, sed tantum nescio quæ scribarum de Moyse collectanea.

Ad confirmandam tamen emendationem suam adfert auctoritatem Petri Comestoris & nescio cujus alterius barbari, qui & ipsi apud Hieronymum hagiographa in apocrypha mutanda esse censebant. Miseram criticam istiusmodi nixam tibicinibus! Quod nostra ætate P. Simonius, idem inficeto hoc seculo faciebant isti magistri, ut jugularent quidquid non intelligerent.

Iterum dein ad Danielem se confert, ut ostendat illum æque à Judæis atque à Christianis accenseri prophetis. Produxi locum Thalmudis ubi manifeste Daniel dicitur non fuisse propheta. Verba Thalmudis hæc sunt titulo Sanedrin cap. 11. 16. ad isthæc verba Danielis; *Ut vidi ego Daniel visionem illam: at viri qui mecum erant non viderunt. Quinam illi viri? putant quidam eos fuisse Haggæum, Zachariam & Malachiam. Hi præstantiores erant Daniele, utpote qui essent prophetæ, cum Daniel non fuerit Propheta.* Qui scire velit quam mirifice hunc nodum solvant Rabbini legat ea quæ sequuntur. Dixi itaque multo felicius quæstionem hanc solvisse Montaltum Judæum applaudentibus etiam aliis Judæis. Affirmabat quippe ille, Danielem atque asinam Balaami eadem prorsus ratione vidisse quæ viderunt; illam quidem cernentem quæ non videret ipse Balaamus; Danielem vero videntem ea quæ non viderent ipso majores prophetæ. Verba quæ ex priori meo scripto profert Simonius hæc sunt; *Danielem eadem prorsus ratione quæ scripsit vidisse, atque asinam Balaami cernentem ea quæ ipse non videret Balaamus:* Ad hæc P. Simonius; *viderit*

viderit ipse Vossius Latinissimus, quam inepte loquatur: verba enim illius indicant visam esse à Daniele asinam Balaami. Judicent nunc qui Latine sciunt quam futiliter ablata distinctione & male verba mea construendo absurdum ex illis sensum exsculpere conetur P. Simonius. Frustra quoque est in iis quæ postea dicit, cum me pervertere scribit significationem ineptæ istius vocis γραφείου contra mentem Aquilæ & Epiphanii, qui non eo quem adduxi tantum in loco, sed & alibi γραφεῖα & quod æque ineptum est ἁγιόγραφα pro iisdem à Judæis nonnunquam accipi affirmat, nempe pro minutis libellis & scriptiunculis, quomodo etiam vocem cœtub à Judæis accipi nemo negaverit. Quod autem addit universam S. Scripturam vocari βιβλία, nihil ipsum juvat, cum & illa vox dupliciter accipiatur pro libello, Epistola seu codicillo, ut in Evangelio βιβλίον ἀποστασίου, & pro libro, ut cum βιβλία libri Moysis & prophetarum appellantur, & tum βιβλίον non est diminutivum, sed idem quod βίβλος, nempe τὸ ἐκ βίβλου, volumen, codex seu scapus papyri seu membranæ. Ridet istæc Grammatica P. Simonius, sed quomodo potest se criticum profiteri, si grammaticam nesciat?

Quia in iis quæ ante triginta fere scripsi annos concesseram linguam Hebræam aliquando Syriacam dici, quod postea si recte loqui velimus non concedendum esse monui, multus est P. Simonius ut ostendat me mutari velut luna. Sed vero luna semper eadem est, quantumvis alia aliaque P. Simonio videatur. Quare autem nunc non concedam sermonem Syriacum unquam Hierosolymis usitatum fuisse, patet ex iis quæ jam diximus. Scio quidem plerosque seculi nostri theologos & complures doctos in eo fere consensisse, verum quantumvis numerosa suffragia parvi apud me sunt ponderis, si nullis idoneis & ejusdem temporis fulciantur testimoniis. Uno solum quamobrem sic sentiant utuntur argumento, eo nempe quod cum tempore Christi & Apostolorum adeo mutata jam fuerit lingua Hebræa ut vix Hebræa

bræa dici potuerit, aliam quærendam esse existiment appellationem, quæ linguæ hujus proprietatem & conditionem significantius aliquanto declaret. Multis itaque placuit ut Syriaca vocaretur hæc seu lingua seu dialectus, à circumsitis undique Syris sumta universali appellatione, cum Syria tam late pateret, ut non tantum quidquid ab Ægypto usque ad Euphratem jacet terrarum, sed & Babyloniam, Mesopotamiam magnamque Armeniæ partem suo complecteretur nomine. Sed velim scire quo tempore & qua ratione lingua Hebræa cœperit esse Syriaca. Sub Syriæ regibus constat multùm eam mutatam fuisse Græci sermonis mixtura, non autem Syriaci. Unde igitur & à quo Syriæ tam late patentis populo admissa fuit à Jerosolymitis ista Syriaca lingua, quam Christo & Apostolis volunt fuisse vernaculam? Non defuere itaque qui eam, æquè ac linguam Hebræam, sanctam appellandam esse censuerint. Verùm si Judæos audias, illi linguam Aramæam, id est Syriacam, vocant linguam gentilium, & Aramæos seu Syros gentiles, estque convitium Syrum seu Aramæum quemquam appellare. In Syriaca versione Novi testamenti pro Græco & gentili ponitur Aram, & alibi pro Idololatra. Quam autem odiosi Judæis visi fuerint Syri & Syriaca lingua, vel hinc cognoscas, quod in Thalmude R. Jochanon affirmet, siquis aliquid à deo petat lingua Syriaca, ejus preces ad deum non deferri, quod angeli inservientes deo non intelligant linguam Syriacam. Passim talia in Thalmude occurrunt, ut cum Samaritas medios faciunt inter Judæos & Aramæos, id est Græcos seu gentiles, unde clare satis intelligas nec antiquos, nec hodiernos Judæos unquam admisisse, ut quæ Hebræa, eadem quoque Syriaca diceretur. Ne quidem illi Judæi qui in Syria versione utuntur, quam Christiani & Arabes vocant Syriacam, patiuntur hoc nomen, & Chaldeam jubent istam vocari versionem. Minime vero succedit argumentum quod P. Simonius producit ex Daniele 11. 4. ubi Chaldæi dicuntur respondisse Regi

Syriace, unde concludit Syriacum & Chaldæum sermonem fuisse eundem. Verum exinde concludere debuisset, non licitum fuisse Reges Assyrios alio quam Assyrio alloqui sermone. Pari ratione efficere potuisset Romanum & Græcum sermonem fuisse eundem, cum ut habet Valerius Maximus lib. 11. cap. 2. *Magistratus Romani magna cum perseverantia custodierint, ne Græcis unquam nisi Latine responsa darent. Quinetiam ipsa linguæ volubilitate, qua plurimum valent, excussa, per interpretem loqui cogebant, non in urbe tantum nostra, sed etiam in Græcia & Asia.* Quod autem dicit P. Simonius sese linguam istam de qua sermo est, appellasse modo Syriacam, modo Chaldeam, modo Chaldaico-Syriacam, meque de nominibus tantum lites intendere, id an verum sit, alii judicent. Esto tamen, sine verbis & nominibus res ipsæ explicari non possunt. Si Chaldaicam solam nominasset, recte fuisset locutus. Syriaca enim, ut diximus, nunquam à Judæis fuit admissa, ergo neque Syrochaldæa, vel ut loquitur P. Simonius Chaldaico Syriaca, quæ tamen lingua nusquam occurrit nisi in scriptis forsan neotericorum, qui quando expedire se non possunt istiusmodi fingunt voces, quas ipsa rerum non capit natura, nec accurate se loqui existimant, nisi barbaris & monstrosis utantur appellationibus. Hinc nata Hellenistica, Syromacedonica, Hebræochaldæa & Hebræogræcolatina & infinitæ aliæ ejusdem signaturæ dialecti, quæ in multis nostri seculi libris utranque faciunt paginam, cum nusquam apud antiquos & qui castigate loquuntur reperiantur. Si Hellenistæ eo quo a multis sit sensu accipiantur, nulla tamen fiet Helnistica, ut recte monuit Salmasius. Verum cum idem, hac merito explosa, Syromacedonicam mavult, dici seu linguam seu dialectum, id minime probo. Syromacedones quidem recte dicuntur Macedones Syris permixti, sed nusquam Syromacedonicam invenias linguam. Multis quidem modis ut populi, ita quoque populorum miscentur linguæ, unde necessum est ut sermo nascatur hybrida, sed

ple-

plerunque ad breve id contingit tempus, cum potentiorum ſemper gentium prævaleat lingua, & miſcellaneus iſte ſermo ſimulac oritur, deficiat, & velut informis & ſterilis partus, neque enim generant monſtra, in ipſa ſtatim ſupprimatur origine. Quod ſicubi aliquamdiu in limitibus præſertim ſubſiſtere videantur, Græci tamen & Romani ſcriptores iſtiuſmodi ex duabus aut pluribus conflatas non memorant linguas & ne nomine quidem dignas cenſuerunt. Si itaque priſco & uſitato more loqui velimus, abrogandæ ſunt omnes iſtæ hybridæ & noſtra demum ætate confictæ voces, & retinendæ antiquæ appellationes, quæ & in Evangeliis & Philone & Joſepho paſſim occurrunt, qui Hebræam ſuorum temporum linguam, licet multum ab antiqua immutatam, ſemper tamen Hebræam vel Chaldæam idem ſignificante vocarunt nomine. Cum enim jam ab eo tempore, ex quo Euphratem tranſiit Abrahamus, poſteritati ejus Hebræorum acceſſerit nomen, iidemque etiam in Ægypto dicti fuerint Chaldæi, manifeſtum eundem tum fuiſſe Hebræum & Chaldæum Sermonem. Ut tamen ab aliis Euphratenſibus diſtinguerentur Chaldæis, qui idololatræ erant; maluerunt Hebræi, id eſt Abramidæ, potius quam Chaldæi vocari. Iidem tamen erant Hebræi & Chaldæi, & lingua Hebræa eadem quæ Chaldaica, qua & Moyſes & omnes Prophetæ uſque ad Captivitatem ſcripſerunt Babylonicam. Sed illi omnes vetuſtiore Chaldaico ſcripſerunt ſermone, qui quantum diſcrepet ab illo qui poſtea obtinuit, patet ex illis qui poſt captivitatem conſcripti fuere libris. Quantumvis autem magna tot ſeculorum lapſu facta fuerit mutatio, longe tamen major ea fuit quæ poſtea contigit, & quidem longe breviori ſpatio, præcipuè ex quo Græci una cum jugo, linguæ quoque Grecæ neceſſitatem omnibus à ſe victis impoſuere gentibus. Licet paucæ in Evangeliis Hebrææ id eſt Chaldaicæ occurrant voces, ſatis tamen ex illis intelligimus quantum mutatus Chriſti tempore ſermo fuerit Chaldaicus. Ille tamen Chaldaicus

adeo jam mutatus ſermo, qui erat vernaculus Tranſeuphratenſibus Judæis, quamque addiſcebant Jeroſolymitæ Judæi, more omnibus gentibus uſurpato, quamdiu ſtetere Hieroſolyma (& etiam poſtea, appellatus fuit ſermo Hebræus, ac ſi idem fuiſſet cum priſco Hebræo, eadem fere ratione qua navem Theſei, licet nulla trabs ſupereſſet, veram Theſei navem appellarunt Athenienſes, & eundem ſenatum ad complura ſecula poſſe ſuperſtitem eſſe ſenſerunt juriſconſulti. Niſi enim ab iſtis Tranſeuphratenſibus Judæis, quorum infinitus fere numerus verſabatur Hieroſolymis, unde demum Hebrææ ſeu Chaldaicæ iſtius temporis linguæ peritiam haurire potuerunt Hieroſolymis viventes Judæi? Ad traditionem ut vocant confugere aut exiſtimare florente & regnante jam à multis ſeculis Græco ſermone, potuiſſe nihilominus conſervari ſermonem Hebræum, id demum fuerit palam nugari, cum nullum dari poſſit linguæ alicujus exemplum, quæ ſuperveniente & prævalente alia lingua non penitus ceſſet & brevi tempore deficiat & deſinat eſſe naturalis. Ut itaque finem faciam hoc addidiſſe ſufficiat, quamvis à multis populis, qui nominantur in Actis Apoſtolorum habitarentur Hieroſolyma, ſolum tamen Græcum & Romanum ſermonem fuiſſe vernaculum. Florebat quidem & multis etiam erat familiaris lingua Hebræa, ſed ea ratione qua apud nos Lingua Latina, hac tamen differentia, quod plurimi quoque è plebe ex converſatione & commercio cum aliis Parthicæ ditionis Judæis iſtam intelligerent linguam. Iſta autem Hebræa, erat Chaldæa ſeu Babylonia iſtius temporis lingua, quam ſolam velut puriorem & patriam & antiquam Abrahami linguam ſemper ſuſpexit & amplexa fuit Abrahami poſteritas. Verum tempore Chriſti & jam diu antea inter Judæos Hieroſolymitanos non amplius naturalis erat hæc lingua, ſed vel in Scholis ſub Magiſtris, vel ex commercio & familiaritate cum Judæis Babyloniis, quibus ſolis erat vernacula, addiſcebatur. Nulla autem erat Syriaca, niſi per Syriacam intel-

intelligas Græcam. Nam certe omnium Syrorum in imperio Romano viventium communis & vernacula sola erat lingua Græca, & Aramæum, ut diximus, ipsi etiam Syri & Judæorum magistri de Græco accipiunt sermone. Ex Evangelio Matthæi, quod etiam Hebraice, id est Chaldaice, scriptum fuisse constat, non recte petitur argumentum, ut enim Josephus belli Judaici historiam Hebraice à se exaratam fuisse affirmat in usum Judæorum ultra Euphratem degentium; ita quoque hoc Evangelium utraque prodiit lingua: Græce quidem ut in imperio legeretur Romano; Hebraice vero in usum Gentium in Parthica viventium ditione, quibus Babylonius seu Chaldaicus sermo erat vernaculus.

Locum Josephi ita ut diximus interpretandum esse si quis non admittat, is parum in literis profecit. Attamen P. Simonius vulgatam defendit versionem, ac si Josephus Hebræam suam edidisset historiam in usum defunctorum. Ipse quidem hoc negat, sed audiamus quomodo; *Neque tamen Josephus historiam suam condidit in usum jam olim defunctorum; sed barbarorum, id est, hominum gentis suæ, qui à priscis temporibus Palæstinam incolebant, & quibus vernaculus erat sermo Chaldaicus sive Syriacus, quem Josephus patrium appellat. Hic itaque dictio οἱ ἄνω tempus denotans significat antiquos regionis illius incolas.* Quorsum istæ ambages & inexplicabiles labyrinthi, in quibus ipse seipsum misere perdit Simonius? Dicit οἱ ἄνω accipi posse de tempore nempe præterito. Præterito autem tempore fuisse antiquos, itaque τοὺς ἄνω esse antiquos. Verum qui Græce norunt sciunt etiam τοὺς ἄνω non significare antiquos, sed illos qui fuere, etiamsi non sint antiqui. Posito tamen hoc errore pergit, per antiquos non intelligi istos qui esse desierunt, sed illorum præsentem & futuram posteritatem. Hic est fructus criticæ Simonianæ, quam si sequaris, quidlibet è quolibet facile efficias. Est tamen & alius qui non acquiescens in ea quam dedi expositione contendit vo-

cem ἄνω posse etiam accipi de omni tempore, utiturque ut audio argumento sane quam subtilissimo. Dicit voculam. ἄνω constare ex prima, media & ultima alphabeti literis, signo ut ipse putat certissimo, ea istam præditam esse potestate, ut per hanc præteritum, præsens & futurum tempus signetur. Prosint illis tam bella commenta.

Cum nullum in toto Romano imperio possit ostendere scriptorem, qui Syriaco aut Hebræo sermone ullum ediderit librum, redit ad Hebræam quam scripsit Josephus belli Judaici historiam. Frustra,cum ipse Josephus, non in usum Judæorum qui Romano essent obnoxii imperio, sed illorum qui in Parthica viverent ditione eam se conscripsisse verbis testetur clarissimis.

In titulo crucis Christi quod Græcis & Romanis accesserint quoque Hebraica, nihilo magis inde sequitur Hebræam linguam Hierosolymitis fuisse vernaculam, quam siquis Latinam Gallis, Germanis & aliis dixerit esse vernaculam, quia etiam istac in inscriptionibus utantur lingua. Nec opus erat Transeuphratensibus lynceis oculis ut istos legerent titulos, satis enim multi illorum versabantur Jerosolymis, ut ex actibus constat Apostolicis. Multi quoque non tantum è doctis, sed & ex ipsa plebe Jerosolymitana propter commercium cum vicinis populis Chaldæam omnibus fere orientis gentibus communem norant linguam.

Quæ deinceps sequuntur mirifica sane sunt. Dicit Judæos qui in Palæstina commorabantur, linguam Chaldæam, quam à suis patribus acceperant, Hieronymi etiamnum ætate retinuisse. Unde hoc habet, nam certe verum non potest esse, cum jam ab integris septem seculis in regione Hierosolymitana Chaldæus seu Hebræus sermo cessarit, nihilque tale scripserit Hieronymus. Si dixisset Parthos, Syros & Arabas, qui omnes Chaldæam seu Babylonicam illius temporis maxime sequebantur & affectabant loquendi dialectum, occupata ante Hieronymi ætatem universa pene Syria & magna Palæstinæ parte, introduxisse

una

una cum imperio ſermonem quoque Chaldaicum, recte ſane fuiſſet locutus. Quin & mirifica eſt ſimilitudo qua id adſtruere conatur; *Sic etiam hodie*, inquit Simonius, *Judæi Hiſpani, qui in oriente diſperſi ſunt, præter Turcarum linguam ſervant quoque Hiſpanicam, habentque Biblia Hiſpanice converſa, quæ Hebraicis characteribus exarata ſunt.* Marianam hoc loco ſecutus videtur, cujus ætate aliqua ratione verum id eſſe potuit, ſiquidem cum iſta ſcriberet Mariana ne integrum quidem exſpirarat ſeculum à quo pulſi Hiſpania eſſent Judæi. Attamen qui eodem quo Mariana ſcripſere tempore aliter loquuntur. Profugi enim ex Hiſpania Luſitaniaque Judæi, ſiqui in fuga non periere, illi fere omnes per Maurorum diſſipati fuere terras, ut neſciam omnino quoſnam hic intelligat P. Simonius Hiſpanici generis Judæos, qui per orientem fuere diſperſi. Qui vero inter Mauros verſantur Judæi, ante duo fere ſecula ex Hiſpaniis profugi, illorum poſteri Mauritanum jamdudum adoptarunt ſermonem. Quod ſi aliam præterea addiſcant linguam, illa eſt lingua Franca vulgo appellata, omnibus qui iſtic vivunt Chriſtianis Judæis & Mauris fere communem, illam quidem ex pluribus Europæis, præcipuè tamen ex Hiſpanica, Luſitana, Italica Gallicaque conflatam linguis. Multi quidem illic reperiuntur Judæi qui diſtincte iſtas calleant linguas, ſed illi in Scholis eas addiſcunt, eadem prorſus ratione ac linguam Arabicam Mauri.

Quæ ſubjungit, non video quomodo cum prioribus cohæreant, quodve ex iis conſtrui poſſit argumentum. Dicit; *Res forenſes in Francia ante Franciſcum primum Latine agebantur in curiis.* Et poſtea; *An ideo tunc miſeri erant Franci, quos conſtat Latine locutos non fuiſſe?* Conſtat veteres Francos una cum Religione Chriſtiana, linguam quoque aſſumſiſſe Latinam, illam quidem non puram, talem tamen qualis illa tempeſtate & Romæ & in toto Occidentis imperio erat uſitata. Iſtiuſmodi linguam docti illorum temporum vocant Latinum ruſticum, quia nec caſus variare,

variare, nec tempora & modos verborum distinguere & digerere nossent. Boni tamen ominis causa placuit ut Romanum, vel Latinum Christianum barbara ista diceretur Latinitas. Prævaluit nihilominus in toto Occidentis imperio iste aliquanto purior Latinus sermo usque ad annum à Christo nato fere millesimum, quando demum multi prodierunt libri Romanica seu potius rustica Latina conscripti lingua. Hinc factum ut paulatim in desuetudinem abierit sermo Latinus & à solis addisceretur doctis, à vulgo autem non intelligeretur. Quid ni ergo miseri tunc fuere isti Franci, quorum causæ agebantur lingua quam ipsi non intelligerent. Quod autem & me miserum vocat, quod non admodum gnarus linguæ sim Anglicæ, quid hoc ad P. Simonium?

Adduxeram locum Theodoreti quo probarem ut nunc, ita quoque illius olim ætate nusquam Hebræam linguam fuisse naturalem, sed studio acquisitam, cum Hebræorum pueri non statim Hebraica utantur lingua, sed illarum gentium in quibus nascuntur. Ubi adoleverint, tum eos addiscere characteres Hebræos & sic demum linguam Hebræam. Audiamus nunc quid ad hæc Theodoreti verba P. Simonius; *Ista quidem vera sunt, sed nihil faciunt ad institutum. Nam pueri Hebræorum Hierosolymitanorum, gentis etiam suæ linguam, quæ Syriaca erat aut Chaldaica, primum addiscebant; dein docebantur literarum Ebraicarum charactares; sicque tandem scripturam Sacram Hebraicam addiscebant.* Si ut dicit vera sunt ista quæ scribit Theodoretus, cur ergo verba ejus invertit & contrarium illis sensum affingit? Ubi est in Theodoreto illud *etiam*, quod de suo addit Simonius ut efficiat pueros Judæorum cum lacte materno imbibere duas linguas Hebræam scilicet & gentium in quibus nascuntur? Theodoretus gentium linguam præcedere scribit & nusquam reperiri pueros affirmat, qui statim Hebræa utantur lingua: ab adultioribus demum addisci literas Hebræas & postea linguam. Simonius vero invertit ordinem,

dinem, & primo linguam, deinde literas ponit, quod perinde est ac si quis nostro hoc tempore pueros in scholis primo linguam Latinam, deinde alphabetum Latinum addiscere dicat. Verum quid demum est depravare libros & corrumpere sensus scriptorum, si non sit illud quod facit P. Simonius.

Ut Origenem sibi ipsi adversari ostendat, producit locum ejus ex commentariis in Joannem, ubi dicit exemplaria versionum Aquilæ, Symmachi & Theodotionis nondum esse corrupta. Simonius hæc verba sic accipit, ac si Origenes illorum versiones veluti puriores præferendas esse censuisset versioni LXX Interpretum. Verum non intelligit Origenem, aut se non intelligere simulat. Cum longo seculorum lapsu magna sæpe lectionum in libris soleat occurrere varietas, nondum id factum fuisse dicit Origenes in Aquilæ & recentiorum etiamnum Interpretum versionibus, cum non soleant libri eodem quo scribuntur seculo depravari. Utile itaque esse dicit, ut si quando dubia aliqua in LXX Interpretibus propter discrepantiam exemplarium occurrat lectio, præsertim in nominibus propriis, ut & horum consulentur versiones, ut sciamus quomodo illi in suis invenerint exemplaribus. Frustra dein subjicit, velut causam quærens, cur Origenes *Interdum Græcam* LXX *Interpretum tralationem cæteris versionibus præferat*, ac si non semper eam præferat. Origenes non esset Origenes, si ita locutus fuisset. Frustra quoque est cum paulo post quærit à me, quomodo Samaritæ, qui non agnoscunt vocales Masoreticas, damnum vocalium resarcire potuerint; ac si Samaritarum scriptura non sit æque aut etiam magis muta atque aliorum Judæorum, cum certas lectionis non habeant regulas, aut sane quam paucissimas, & quibus ne ipsi quidem multum tribuunt, ita ut vocales ipsis sint pæne arbitrariæ.

Iterum dein Batavas mihi P. Simonius exprobrat aures, ut pote quæ non admittant ineptias, nec intelligant quomo-

do Nebucadnefar & Nebuchodonozor eundem efficiunt sonum. Provocat ad Anglos qui A pronuntiant ut E, provocat ad Gallos, Hispanos, Turcos, Arabas, Maronitas & complures alias gentes, quæ vocales sæpe vocalibus permutant. Post tam longum tot populorum catalogum, nondum tamen Nabuchodonosor factus est Nebucadnesar, agitur de pronunciatione, sed quæritur quomodo scribendum istud sit vocabulum. Cum in hoc & in infinitis aliis nominibus omnes antiqui conspirarint Judæi, debuisset ostendere, si non ab indoctis Masoretis, à quibus demum aliis pleraque ea quæ diximus nomina tam perversis signata fuerint vocalibus.

Causam dein reddit quamobrem tanti faciat Hieronymum ut illum unum omnibus simul junctis præferat patribus. Dicit illum felicius artem criticam exercuisse quam quisquam alius. Id vero sic probat, quod Hieronymus *fictas istas* LXX *Interpretum ædiculas, quas Justinus Martyr & alii Patres cum Judæis admirati sunt, etiam sustulit.* Non opus erat Hyeronymo tollere ædiculas, quas jam plurium seculorum sustulerat ætas. Quod si parietinæ & reliquiæ aliquæ superfuerint, quid mali meruere istæ ut porro ab Hieronymo everterentur? Esto non fuerint eædem, ac istæ quas inhabitarint LXX Interpretes, quid hoc ad illos aut illorum versionem? Siquis Hyerosolyma adeat & videat monumenta & ædiculas in quibus Christus & Apostoli magna edidisse dicuntur miracula, & tamen incredulus ædificia istæc non tantæ dixerit esse vetustatis, ideone statim pro magno mereatur haberi critico? Ut tamen Hyeronymus magnus fiat criticus, dicit illum evertisse istas ædiculas, & sic pergit; *Cur ergo Vossius similiter non credit recte quoque ab eodem Hieronymo sublatam fuisse* LXX *Interpretum prophetiam?* Quia mavult Vossius Apostolo & omnibus antiquis credere, qui prophetiam vocant interpretationem S. Scripturæ, quam uni Hyeronymo misere à Judæis sui temporis decepto: Nam antiqui Judæi omnes idem cre-

credidere quod Apostoli, & versionem S. Scripturæ prophetiam appellarunt.

Dicit dein Lucam Evangelistam in actibus Apostolicis scribere *sermonem Hierosolymitanorum Judæorum vernaculum fuisse Syriacum.* Nusquam hoc dixit Lucas. Nusquam in toto Novo Testamento & ne in toto quidem imperio Romano linguam invenias Syriacam. Hebraicam aut Chaldaicam dicere debuisset, quamvis ne sic quidem recte fuisset locutus, cum hæc lingua propria quidem & avita fuerit Jerosolymitis, non autem naturalis seu vernacula uti Græca, cum non infantes, sed qui adultioris essent ætatis Hebræam demum addiscerent linguam, uti etiam faciunt Judæi hodierni, qui ubi ubi gentium fuerint, primum populi inter quos nascuntur, deinde vero antiquam & patriam & omnibus Judæis communem & propriam, uti etiam ipsi Judæi loquuntur, addiscunt linguam. Frustra itaque adducit locum de aceldama, quis enim nescit etiam hodiernos Judæos, agris, cœmiteriis & aliis suis rebus nomina imponere Hebraice?

Quod laudet Hieronymum quia is putabat Stephanum protomartyrem non ex LXX Interpretibus, sed ex Hebræis exemplaribus hausisse ea quæ in concione S. Scripturæ producit loca, id ego minime laudo, & male omnino ab illo factum fuisse censeo. Cum Christi & Apostolorum & Evangelistarum pleraque quæ è scripturis producuntur testimonia, quam exactissime cum LXX conveniant interpretibus, nulla est causa ut unum excipiamus *Stephanum*, & ut suspectam Evangelistæ habeamus fidem.

Quod ex loco *Act.* 21. adstruere conatur Jerosolymitas Græce non fuisse locutos, sed Hebraice; & tum quoque errat nec percepit sensum Evangelistæ. Ut apud tribunum odium Paulo conflarent ejus adversarii, accusarant eum tanquam si is esset latro & Pseudopropheta iste Ægyptius de quo *Josephus* lib. Antiq. 20. & fusius aliquanto 11. de bello Judaico, ex quo facile colligas illum fuisse Arabægyp-

tium, ex illa nempe Ægypti parte quæ Arabiæ accensetur Illi vero, cum nunquam à Græcis aut Romanis fuerint subjugati, Arabice omnes loquebantur, non Græce. Cum itaque tribunus Paulum Græce loquentem audiret, dicit illi; *Græce scis, non ergo es iste Ægyptius, qui ante hos dies tumultum concitavit, & eduxit in desertum quatuor millia virorum sicariorum.* Sic vertenda hæc, deletis signis interrogationis male vulgo appositis. Cum enim Paulum Græce loquentem audiret tribunus ille, stulte quæsivisset, num Græce loqueretur.

Cum inter omnes Christianæ Ecclesiæ patres, præter unum Hieronymum, neminem sibi faventem habeat P. Simonius, ut passim alibi, ita quoque hoc iterum in loco longe lateque se diffundit, & quod argumentis & rationibus non potest, inani verborum efficere conatur copia, ut nempe erranti per avia & lasso jamdudum Hieronymo, socium & comitem erroris adjungat, & invitum sequi jubeat Origenem. Iterum itaque producit locum ejus de quo paulo ante diximus, qui tamen ut ostendimus longe alium habet sensum, quam ipse existimat. Pergit tamen asseveranter affirmare prælatam LXX Interpretibus ab Origene multis in locis Aquilæ fuisse versionem, ac si unius Simonii vel millies repetita assertio, alicujus esse debeat autoritatis ipso reclamante Origene. Consuluisse illum versiones Judaicas norunt omnes & ipse passim fatetur, ut nempe ampliaret judicium, sicubi varia & dubia in LXX Interpretibus occurreret lectio. Ex omnibus Origenis operibus vel unum proferat locum ubi vel errasse LXX Interpretes, vel Aquilæ & aliorum versionem meliorem esse dixerit.

Si auderet omnes libenter sacras scripturas figmenta esse diceret P. Simonius, & sane parum abest quin dicat, cum toties illud suum repetat effatum, Judæis semper solenne fuisse fingere & mentiri. Quia vero de Aristea impune ita loqui licitum sibi esse existimat, ideo id quod de Theopompo & Theodecte apud Aristeam refert Demetrius Phalereus, portentosos

tentosos vocat sermones. Magis mira & minus credibilia sunt ea quæ Plato de cæcitate Stesichori in Phædro memorat, cum causam quamobrem oculos recuperarit non admodum habeant verisimilem. Nemo tamen Platonem eo nomine inepta aut portentosa scripsisse dixerit. Ut autem cognoscas quam diligenter & quanto quam judicio libros legat Simonius, vel hinc æstimes quod affirmat, cum istam de Theopompo & Theodecte historiam concoquere non posset Aristeas, hæc eodem loco subjicisse; *Existimo autem fore ut iis omnibus qui hæc lecturi sunt videantur esse incredibilia.* Nusquam enim Aristeas de hac re suum interponit judicium, contentus verba Demetrii posuisse. Ista vero verba, non eo quem signat Simonius loco, sed demum aliquot paginis antea occurrunt, postquam nempe recensuit singulorum interpretum ad propositas quæstiones responsa.

Rursus dein **LXX Interpretes** κακοζυλίας reos peragit, & tamen ne unum quidem locum potest producere. Nescit profecto P. Simonius quid sit cacozelia.

Conclamata jam erat misera Hellenistica lingua nisi illam arte mirifica ab inferis denuo reduxisset P. Simonius. Dicit illam non ignotam fuisse Augustino. Illum enim ad *Levit.*22. monere *super filio aut super filia*, idem esse quod *pro filio aut pro filia.* Nam, inquit P. Simonius, litera Lamech, aut sola, aut adjunctam habens ajin utrumque notat & *super* & *pro.* Atqui non apud Græcos tantum & Latinos, sed & quotquot sunt gentes præpositiones istæ æque ac apud Hebræos utramque habent significationem. Aut itaque omnium gentium lingua est Hellenistica, aut nulla. Iste tamen P. Simonius magnus vult videri grammaticus & me minutum vocat criticum, quia monui recutitum non id significare quod ipse putabat, quodque in suis se reperisse testatur lexicis.

Quum negat *scientias* numero plurali esse Latinum, & tum quoque fallitur. Etiam sub *Augusto* sic *Romæ* locutos fuisse

cognoſcas ex Vitruvio apud quem in præfatione lib. 3. invenias *diſciplinarum ſcientias*, & paulo poſt, *ſcientias artificiorum*, aut etiam abſolute *ſcientias* & quidem ſæpiſſime & paſſim.

Ut fere ſolet P. Simonius quando præcluſis omnibus aliis effugiis neſcit quo ſe vertat, ut ad linguam ſe recipiat Helleniſticam, id ipſum quoque facit in iis quæ ſequuntur, in quibus Simonius affirmat Simonium recte oſtendiſſe phraſin veteris & novi teſtamenti eſſe Helleniſticam. Sed cum tam multis perſonatus larvis & nominibus in ſcenam prodeat P. Simonius, velim ſcire quiſnam iſte ſit Simonius ad quem remittit, & ubinam ille in ſcripturis phraſin Helleniſticam invenerit & quid demum rei iſta ſit Helleniſtica.

Dicit Origenem in loco Genes: εἰς ἀρχὰς τῆς ἡμέρας, prætuliſſe verſionem Aquilæ, quod verum non eſſe monuimus. Dicit præterea patres exiſtimaſſe verſiones Aquilæ, Symmachi & Theodotionis clariores eſſe & minus obſcuras ac ſit illa LXX Interpretum, & tamen ne unum quidem ex omnibus Patribus producere hactenus potuit, qui tale quid ſcripſerit. De Aquila omnes conveniunt ejus verſionem diſtortam & obſcuram fuiſſe. Si Symmachum & præſertim Theodotionem nominaſſet, aliquanto rectius fuiſſet locutus. Attamen neminem invenias, qui horum verſiones æquiparare nedum præferre LXX auſus fuerit interpretibus. Firmiter omnes conſentiunt non deſerendam eſſe uſquam antiquam verſionem. Audiendos quidem eſſe etiam alios Interpretes, non tamen ut illos ſequamur, ſed ut ſciamus quid recentiores habeant Judæi, & ut antiquorum interpretum melius intelligamus ſenſum. Cum enim ſeculorum lapſu eædem voces & phraſes non eandem ſemper ſervent poteſtatem, fieri aliter non potuit, quin multa loca aliter intelligerentur eo quo LXX Interpretes ſcripſere tempore, ac poſtea, quando voces antiquæ ceſſante priori ſignificatione recentioribus & magis illa ætate uſitatis permutatæ

mutatæ fuere vocibus. Sic Judicum VI. ubi Israelitæ metu Madianitarum confugiunt ad mandras, uti hoc & pluribus aliis in locis habent LXX; Symmachus & Theodotion antra seu speluncas posuere. Atqui olim non apud Græcos tantum, sed & vetustiores Latinos ante usum tectorum, cum greges in antris clauderentur, eædem erant mandræ, quod speluncæ seu caulæ. Explicanda itaque erat hæc vox, non mutanda, nec opus erat propter hæc & similia loca novas condere translationes, & simul sacram, qua jam antiquitus ab ipsis munita esset interpretibus, violare adjurationem.

Quod autem postea putat Simonius in loco Genes. *maledictus tu ab omnibus animantibus*, rectius facturos fuisse LXX Interpretes, si pro ἀπὸ posuissent ὑπὸ, & tum quoque fallitur. Hinc enim sequeretur deum maledixisse animantibus, cum tamen ille omnibus à se creatis rebus benedixerit. At vero optime verterunt ἀπὸ, quod ubique in utriusque testamenti libris positum occurrit pro ὑπό. Sic Græci passim loquuntur, nequis & hic Hellenisticam somniet phrasin.

Iterum dein in scenam prodeunt scribæ seu notarii & quidem omnes prophetæ, à quibus fingit Pentateuchum esse compilatum, non autem ab ipso Mose. Sed sane longe melius ab hac scabie ungues suos tenuisset P. Simonius. Quanto enim clarius & pluribus verbis suam aperit mentem, tanto etiam magis assertionis hujus clarescit vanitas & absurditas. Ægre fert quod cum Spinoza eum composuerim, cum tamen idem fere utrique sentiant. Conveniunt in eo quod negent ambo libros Mosis à Mose esse conscriptos. Discrepant in eo quod Spinoza existimet Mosem breve tantum scripsisse compendium, quod ab aliis postea ampliatum fuerit. Simonius vero ex amplioribus commentariis excerptos esse contendit illos qui sub Moysis nomine ambulant libros. Spinozæ tamen opinio aliquanto videri possit probabilior ideo quod isto careat absurdo, quo Si-

monii

monii laborat sententia statuentis amanuenses aut notarios æque prophetas ac ipse Moyses. Verum utra ex his duabus adeo gemellis ineptiis palmam ferat, litigent inter se qui pituita abundant.

Ad Argumentum quo ostendi nihil in libris Mosis ab Esdra fuisse immutatum, quia nempe Philo & *Josephus* affirmant, à temporibus Mosis neminem ausum fuisse quidquam scriptis Mosis aut addere aut demere, nihil omnino reponit. Ad alterum vero quod ad confirmandam hanc ipsam veritatem ex convenientia codicis Samaritici attuli argumentum, valde respondet infeliciter. Dicit enim Samaritas fuisse idololatras usque ad tempora Esdræ & ab illo demum accepisse legem Mosis. Atqui contrarium sacræ docent literæ. Constat enim ex Reg. IV. cap. 17. Samaritas ut ab incursione leonum liberarentur admisisse legem Moysis & necessitate compulsos coluisse Deum verum, sic tamen ut antiqua sua non relinquerent idola: unde clare satis conficias illos ducentis pæne ante Esdram annis habuisse libros Moysis, ipsumque hoc satis testantur literæ quibus conscriptus est Samariticus codex, quem quod ab antiquis acceperint Hebræis, ideo quoque antiquas Hebræorum continet literas. Quod si ab Esdra libros Moysis accepissent Samaritæ, utique non antiquis Hebræorum literis, sed illis, qui Esdræ tempore usitati erant, descripti fuissent characteribus.

Sed audiamus quibus confisus testibus affirmat P. Simonius non superesse Moysis libros, sed tantum Scribarum nescio quæ collectanea. Primo producit Africanum, qui ut docet *Euseb.* Lib. I. cap. 7. Eccl. Hist. scriptis in archivis Judæorum exstitisse tabulas familiarum genealogicas, quas omnes combusserit Herodes. Hinc manifestum esse dicit, genealogias quæ in sacris occurrunt libris esse compendiarias. Inde demum concludit, nos non habere nisi Moysis & aliorum prophetarum breviaria, ideoque nihil certi ex sacris qui supersunt libris posse affirmari de

de rebus chronologicis & genealogicis. Si vel una ex his valeat consequentia, quidlibet è quolibet facile efficiemus. Quid enim factum hoc Herodis ad Moysis & prophetarum libros? An quia genealogicas Herodes combussit tabulas, ideone etiam mutilandi & abbreviandi sacri fuere libri? Quænam præterea fingi possit causa, ut cum antea in rebus chronologicis & genealogicis non laborarit fides Moysis & prophetarum, demum ea incerta & dubia esse debuerit postquam combusti indices fuere genealogici? Merito aliquis miretur miseris & præposteris adeo opiniones suas Simonium adstruere argumentis. Sed profecto sic semper solet & ut videatur multum trivisse patrum scripta, omnia congerit, præterquam ea quæ ad institutum faciant. Quid enim ad rem facit locus quem adducit Augustini, ubi scribit etiam ante Moysem fuisse inter Chaldæos & Ægytios qui libros ediderint? Quis enim de eo dubitat? sed & quid ad propositum faciunt ænigmatistæ apud Moysem? quam vocem perperam accipiendam esse dicit de ætatis illius scriptoribus, cum ænigmatistæ sint illi qui amant & captant ænigmata & parabolas etiamsi non scribant; quem sensum non admittunt tantum, sed & exigunt verba Moysis. Ut tamen efficiat nos non habere nisi compendium librorum Moysis, & similiter compendium librorum Josuæ, Samuelis & Regnorum, provocat ad Theodoretum, quo teste affirmat *libros hos decurtatos & ampliatos fuisse, cum illi, ipso referente, ex amplioribus prophetarum commentariis depromti fuerint, quibus etiam aliquid à posterioribus scribis additum fuerit.* Quot verba totidem quoque imposturæ, cum ne unum quidem horum apud Theodoretum illo positum invenias sensu. Nihil ille de contractione librorum Moysis in epitomen. De libro Josue quid senserit & an recte senserit infra videbimus. Libros Regnorum collectos esse dicit ex multorum prophetarum scriptis, qui diversis vixere temporibus. Primum quidem librum vocari prophetiam Samuelis. Quæ post Samuelem gesta fuere, illa conscripta

fuisse ab aliis prophetis, quorum unusquisque res suæ ætatis memoriæ mandarit. Ex horum prophetarum scriptis compositos fuisse libros Regnorum. Post collectionem illam comprehensam quatuor libris, permansere illi in eo statu in quo semper fuere. Nullos ille memorat scribas, qui aut addiderint aut detraxerint quidquam, sed dicit alios fuisse historiographos, qui ea quæ in libris his essent omissa postea collegerint, & duos paralipomenon conscripserint libros. Sed ut cognoscamus quam bona fide Simonius patrum advocet testimonia, videantur velim ipsa Theodoreti verba in illo ad quem provocat libris Regnorum præfixo prologo & conferantur cum prava & perversa P. Simonii explicatione. Et tamen ac si rem factam haberet addit; *Sed quia Vossius est bonus Christianus Theodoretum, Procopium, Diodorum aliosque patres sic sentientes non recipiet.* Multo sane libentius Patrum horum sententiam admittet Vossius, quam παρερμηνείαν Simoniii, qui fucum facit & vanum spargit pulverem ut caliginem inducat & infirmis molestiam creet oculis. Adeone enim quis simplex ut non videat Simonium in ambiguo ludere sensu, cum scribit nos non habere omnia prophetarum monumenta & integros illorum commentarios, sed tantum horum compendia? Quis enim, si recto accipiatur sensu, istud negaverit, cum libri Regnorum & Paralipomenon toties remittant ad uberiora scripta, unde istæ quæ supersunt desumptæ fuere historiæ? Quis item neget Moysem in iis quæ ætatem ejus præcessere prolixiores à patriarchis relictos consuluisse commentarios? Hoc si admittamus habemus saltem quæ Moyses & Prophetæ scripsere compendia. Verum non hoc vult P. Simonius, ne quidem rerum à se, & majoribus gestarum quod ab ipso Moyse conscriptum sit ut aliquod si ita loqui placeat compendium habeamus concedit. Nec Moysis tantum, sed & cæterorum quæ vocat prophetarum compendia permittit ut integra & inviolata ad manus nostras pervenerint. Dicit & illa æque ac Moysis compendium nullos certos habere auctores, nec permansisse

in

in ſtatu in quo primitus fuere, ſed diverſis temporibus à diverſis ſcribis fuiſſe interpolata, aucta & diminuta, ita ut nihil certi ex illis haurire poſſimus. Nempe ut magis etiamnum vileſcant libri ſacri & omnia fiant incerta, fingit neſcio quos ſcribas, qui pro lubitu & ratione temporum decurtata, ampliata & mille modis reformata iſtæc ut vocat nobis obtruſerint compendia. Ne vero cuiquam durum videatur expulſis legitimis prophetis in illorum locum iſtiuſmodi ſacrorum librorum ſubſtituere corruptores, dicit & iſtos quoque ſcribas divino fuiſſe afflatos ſpiritu, & ut contumacem & reluctantem adeo tranſmittamus offam, hoc qualecunque putat ſufficere condimentum. Sed ſi prophetæ fuere, cur non vocat prophetas, cur in ambiguo ludit vocabulo & ſcribas nominat? Provocat ad Joſephum, ſed ille non ſcribas ſed prophetas hoc loco memorat, cur ab illo recedit? Cur non æque ac ille ſacrorum librorum ſcriptores prophetas appellat? Dicit Eſdram & alios ſimul ſcribas & prophetas fuiſſe, Eſto ſane, ſed quis neſcit etiam ruſticos, indoctos & idiotas fuiſſe aliquando prophetas, ideone ad omnes illiteratos propaganda eſt prophetarum appellatio? Munus ſcribarum fuiſſe contendit hiſtorias & annales condere. Dicit, ſed non probat. Quamvis varia ſcribarum ſeu γραμματέων apud Græcos, Romanos, Ægyptios, æque ac apud antiquos Hebræos, fuerint genera, ordines & appellationes; omnes tamen in eo conveniunt, officium ſcribarum fuiſſe notis excipere, deſcribere & cuſtodire quorumvis magiſtratuum, corporum aut collegiorum leges, ſtatuta & acta ſub variis titulis & indicibus digeſta in libros, quos regeſta ſcribarum vocarunt olim Latini, barbari regeſtoria, noſtro demum ſeculo *regiſtros*. Nuſquam invenias ſcribas, qui quatenus ſcribæ ſimul quoque hiſtoriographi aut annalium fuerint ſcriptores. Itaque Caſſiodorus lib. 12. 21. ubi agit de officio ſcribæ, jubet ut ille ſit *tranſlator; non conditor antiquorum geſtorum*. Conſtat ſane juſſu Caſſiodori complures Græcos libros à ſcribis in Latinum

num fuisse conversos sermonem. Describendis vero non publicis tantum tabulis, sed & quibusvis aliis scriptis operam locasse, colligo quoque ex Flavio Vopisco in vita Taciti Imperatoris, ubi sic scribit; *Cornelium Tacitum scriptorem historiæ Augustæ, quod parentem suum eundem diceret, in omnibus bibliothecis collocari jussit: & ne lectorum incuria deperiret, librum per annos singulos decies scribi publicitus in eicosarchiis jussit, & in bibliothecis poni.* Notum est scribas olim per decurias fuisse distributos. Licet vero duplicaretur hic numerus, uni tamen parebant decurioni, æque ac in militia. Εἰκοσαρχεῖον est itaque curia viginti scribarum. Torsit hic locus multos eruditos, quod veram non assecuti fuerint scripturam. Passim vero in inscriptionibus & præsertim in provinciis occurrunt scribæ librarii, pro *copistis* ut vulgo vocantur, Ubique illi aliena describunt, nusquam sua, ut pote quorum officium fuerit non scribere, sed describere. Quod si aliam apud Hebræos, Chaldæos aut Ægyptios scribarum conditionem fuisse existimet, atque apud alias gentes; ne id quidem facile obtinebit, & etiamsi obtineat, nihil tamen efficiet. Apud Ægyptios quidem ubique prophetarum, qui erant superioris ordinis sacerdotes, occurrunt libri, nusquam vero scribarum, & ne ἱερογραμματέων quidem, qui erant antistites scribarum, & quasi scribæ recocti, ut Horatius loquitur, quorumque propter longam experientiam magna erat auctoritas, & sæpe non minor, quam ipsorum prophetarum & pontificum. Illis tamen inserviebant & illorum jussu quidquid placuisset actis inserebant sacerdotalibus, & tales libri ut apud Romanos libri Pontificum, ita apud Ægyptios libri prophetarum vocabantur, non scribarum. In inscriptionibus non semel occurrunt scribæ à libris pontificum. Non erat licitum scribis quidquam inde excerpere & luci committere, prohetarum & majorum Sacerdotum id erat officium, non scribarum. Ut itaque finem faciam, quæcunque P. Simonius de scribis & prophetis habet, ista plane intempestiva & veri-

veritati sunt contraria, cum quos Josephus prophetas, ille scribas nominet; & inverso ordine scribis ea tribuat quæ solis conveniunt prophetis. Et tamen non ad Josephum tantum, sed & Eusebium & alios provocat patres, ut scribas suos faciat prophetas. Sed profecto mutos advocat testes; cum de commentitiis istis scribis altum apud omnes sit silentium. Hinc facile conficias ut sæpe alibi, ita quoque hoc in loco pleraque patrum & testium nomina ad speciem & pompam tantum facere, idemque in scriptis P. Simonii præstare officium, quod in scena præstant satellites.

Quod autem in loco Numenii, qui extat lib. 8. Eusebii de præp. Evang. ubi agit de Janne & Mambre ἱερογραμματεῖς P. Simonius Interpretatur sacrorum librorum scriptores, & tum quoque peccat, sacros scribas dicere debuerat. Libenter autem concedimus Moysis ætate scribas in Ægypto fuisse, cum nulla respublica absque his possit subsistere. Rectius tamen produxisset locum Josephi lib. 11. cap. 5. ubi refert vaticinium ἱερογραμματέως Ægyptii, de Moyse. Iste enim non scriba tantum, sed & verus simul fuit propheta.

Jam vero ut ad Theodoretum revertamur, recte monet P. Simonius illa ipsa quæ leguntur in præfatione ad libros Regnorum, legi quoque apud Procopium Gazæum, & quidem quod mirere iisdem verbis. Sed quod putat Procopium hæc descripsisse ex Theodoreto, in eo errat quam maxime. Æqualis enim Nestorio, Diodoro Tarsensi & Hieronymo fuit Procopius, ut ex epistolis ejus cognoscimus, è quibus illam quam ad Hieronymum scripsit, quod ætatem ejus manifestam faciat nen pigebit adscribere:

Προκό-

Προκόπιος Ἱερωνύμῳ.

Πάλιν Αἴγυπτος καὶ τρυφή, καὶ πένητες ἡμεῖς παρὰ σοί, καὶ λόγος ἀπόντων οὐδείς. Οὐδὲν τοῦτο πρᾶγμα, γέλα μόνον χρυσῷ ῥέοντα τὸν Νεῖλον ὁρῶν· κἂν ἔτι μᾶλλον τὴν ὀφρῦν ἀνασπάσῃς, οἴσομεν πάντως ὑπερορώμενοι. Ἔσεται γὰρ ἦμαρ ὅτε πάλιν ὄψεις τὴν Ἐλοῦσαν καὶ δακρύσεις ψάμμον μηθισταμένην τοῖς πνεύμασι καὶ τέμνουσαν εἰς ῥίζας τὴν ἄμπελον. Ἔνθα καὶ νύμφαι ξέναι τινὲς καὶ θαλάττιαι καὶ ζεὺς ὑέτιος οὐδαμοῦ. τότε γελάσω μὲν ἐγὼ καὶ κωμῳδήσω τὴν τύχην. σὺ δὲ νομίζεις εὐδαίμονα τὸν νῦν ἀπερριμμένον ἐμέ. Πλὴν οὖν ὅσῳ ἄν σοι δίδωσιν ὁ Νεῖλος τρυφᾶν, γράφε μόνον καὶ κάλει σμικροὺς ἡμᾶς καὶ χαμαί τινας ἐρχομένους. Οὕτω γὰρ καὶ σοῦ γράφοντος ἀπολαύσομεν καὶ τὴν ἀλαζονείαν τῇ τοῦ μέλλοντος ἐλπίδι παραμυθήσομαι.

Procopius Hieronymo.

Iterum Ægyptus & mollities, nosque tibi pauperes, & absentium ratio nulla? Nihili est istud, rideas modo auro fluentem spectans Nilum. Etiamsi magis etiamnum attollas supercilium, contemptum omnino patiemur. Erit enim tempus cum iterum videbis Elusam, & flebis arenam disjectam ventis & radice tenus vastantem vites. Peregrinæ aliquæ & mari advenientes nymphæ & Jupiter pluvius ibi nusquam. Tunc quidem ipse ridebo & subsannabo fortunam. Tu vero me nunc abjectum, tum beatum putabis. Veruntamen dum tibi Nilus in deliciis vivere permittit, scribe tantummodo & nos minutos & velut quosdam humo prorepentes appelles. Sic enim & te scribente fruemur, & tuam superbiam futuri exspectatione mollius feram.

Elusa Idumææ oppidum, cujus cum multi alii, tum quoque Hieronymus facit mentionem. Ex hac vero Epistola apparet aut in manus latronum Arabum, qui late ibi domi-

dominantur, incidisse Hieronymum; aut certe in magno versatum fuisse periculo. Monet itaque Hieronymum Procopius, si iterum Elusam transeat & incidat in Saracenos, non ita facile evasurum & Matronarum divitum quibuscum versabatur auream frustra invocaturum pluviam. Fastus Hieronymi ab aliis quoque notatur Græcis. Verum ut superbi de superbis plerunque conqueruntur, ita neque Græcorum fastum concoquere potuisse Hieronymum, non uno in loco ex scriptis ejus colligas. In Chronico ad Annum MMCCCXCII ubi legitur, *Basilius Cæsariensis Episcopus Cappadociæ clarus habetur*; hæc adduntur, *Qui multa continentiæ & ingenii bona uno superbiæ malo perdidit.* Non leguntur hæc verba in editione Scaligeri, sed exstant in antiquis membranis. Verum hæc ad intellectum hujus Epistolæ & simul ut sciamus Theodoretum recentiorem fuisse procopio dicta sufficiant. Hinc quoque clare satis aliquis intelligat, pleraque illa loca in commentariis ad Pentateuchum, in quibus versio Hieronymi laudatur, non posse esse à Procopio, sed ut nonnulla quoque alia, ita quoque illa temere ab interprete fuisse assuta; unde credo factum ut complures integro seculo recentiorem Hieronymo fecerint Procopium.

Nunc videamus an recte senserit Theodoretus, quod librum Josue non ab ipso conscriptum fuisse dixerit Josua, idque eo magis, quod hujus autoritate fretus idem de omnibus S. Scripturæ libris affirmare non dubitarit P. Simonius. Causa quamobrem sic crederet Theodoretus ea fuit, quod existimaret scriptum, ad quod relegat autor gestorum Josuæ, fuisse antiquum: unde consequi videtur librum Josuæ fuisse compositum ab aliquo qui postea vixerit, quique ad confirmandum illud de solis mora miraculum remittat ad librum τȣ̃ εὐθοῦς. Verum argumentum hoc valeret, si adderetur librum illum fuisse vetustum, quod non comparet in illis οὐχὶ τȣ̃το γεγραμμένον ἐπὶ βιβλίῳ τȣ̃ εὐθοῦς; Ad argumentum autem eorum qui putant absurdum esse

Josuam

Josuam uti testimonio atque autoritate libri qui illo ipso quo vixit scriptus fuerit tempore, ad hoc sic respondet Andreas Masius; *imo vero minime absurdum est, si publicarum literarum testimonio res à se gestas comprobarit.* Quod si ab ipso Josua librum illum conscriptum fuisse existimemus, ne sic quidem aliqua superezit difficultas, si ad aliud, quo fusius à se expositum illud fuerit miraculum, remittat scriptum.

Liber vero, quem hoc loco citat Josua, cujusque mentionem invenias libro Reg. II. cap. I. 18. sive alius fuit, sive idem, ab illis nempe qui postea vixere continuatus prophetis; ut ejusdem nominis, ita quoque ejusdem fuisse argumenti vel ipse satis declarat titulus. Liber enim recti id est recte factorum inscribebatur, quia continebat omnia ea, quæ juste & legitime à populo Israelitico & ducibus ejus gererentur, quæque prophetæ & præcipui sacerdotes digna existimarent, quæ æternæ traderentur memoriæ. Facta vero injusta, quæque & deo & Sacerdotibus ejus displicerent, illa non inserebantur huic libro, utpote quæ perpetua oblivione obruenda esse censerent. Morem hunc ut multis aliis populis, ita præcipue Hebræis usitatum fuisse, pluribus alibi ostendimus exemplis, quæ opus non est hic repetere.

Alterum argumentum quod affertur, non potuisse à Josua librum illum scribi, quia sæpe in illo occurrunt verba istæc *usque in hodiernum diem,* ἕως τῆς σήμερον ἡμέρας, id omnes ex Hieronymo hausere, qui quod hæc ipsa inveniantur quoque non uno in loco apud Moysem, dubitat num Moyses, an potius Esdras fuerit auctor pentateuchi. Nam inquit in scripto contra Helvidium *hodiernus dies illius temporis existimandus est, quo historia ipsa contexta est, sive Moysem dicere volueris auctorem pentateuchi, sive Esdam ejusdem instauratorem operis, &c.* Sed vero errorem Hieronymi clare ostendit Samariticus pentateuchus, quem jam à ducentis antequam Esdras Hierosolyma veniret Samaritæ habuere

habuere annis, in quo pleraque ea loca, quæ hic memorat Hieronymus, eodem plane modo atque in aliis leguntur pentateuchis. Exceptionem enim, quam interponit P. Simonius, non subsistere jam ostendimus.

Quod alterum attinet *usque in hodiernum diem*, miror non Hieronymum tantum, sed & tot eruditos nostri seculi viros tam levi persuasos argumento dubitasse de eo, de quo qui dubitarit jam à tot annorum millibus repertus est nemo. Cum toties & passim in veteris & novi testamenti libris hæc occurrat locutio, debuissent saltem advertere, non posse ita ut vulgo intelliguntur verba hæc accipi, cum ea quæ semper fiunt, & quæ multis etiam seculis postea contingunt, in sacris tamen literis hodie fieri dicantur. Cum multa alia loca, tum vel illa, quæ in Epistola ad Hebræos cap. 3. 13. leguntur verba, docere eos debuissent, vocem *hodie* non præsens tantum; sed & indeterminate omne quod huic adhæret notare tempus, sive quodcunque tempus quod non præteriit; παρακαλεῖτε ἑαυτοὺς καθ' ἑκάστην ἡμέραν, ἄχρις οὗ τὸ σήμερον καλεῖται. Hodiernus itaque dies est non præsens tantum aut crastinus, sed & omnes quotquot non præterierunt dies, qui quandocunque aderunt, erunt quoque hodierni. Origenes ad Joannem ubi carpit quosdam, qui in illis verbis *hodie mecum eris in paradiso*, expungendam esse crederent vocem *hodie*, propter triduanam Christi sepulturam; σήμερον interpretatur τὸν ἐνεστηκότα αἰῶνα, pluraque & istic & alibi affert Scripturæ loca in quibus *hodie* significat totum præsentis ævis continuitatem, dividens totum tempus in ævum præteritum & ævum præsens, nulla habita ratione momenti quod in medio est, ut pote quod incomprehensibile. In hac expositione conveniunt fere quotquot sunt patres, qui vel de succedentibus diebus, annis & seculis, vel si de deo & Christo sermo est, pro eo quod semper est & de tota æternitate vocem σήμερον accipiendam esse affir-

R mant

mant. Fruſtra itaque Hieronymus aliique qui eum ſequuntur, ut Moyſis libros non eſſe Moyſis obtineant, hodiernum diem & tempus ad breve ſpatium reſtringere conantur, cum tam multa ſcripturæ ſacræ loca contrarium teſtentur.

LETTRE

LETTRE

DE

M. COLOMIES

A

M. JUSTEL.

Touchant l'Hiſtoire Critique du Vieux Teſtament du Pére Simon.

LETTRE A M. JUSTEL.

MONSIEUR,

J'Achetay il y a quelques jours la fameuse Histoire Critique du Vieux Testament, faite par le Pere Richard Simon, & imprimée à *Amsterdam* depuis quelques mois. Comme cette édition est plus exacte & plus ample que les precedentes, je l'ay lûë avec assez de soin, & y ay trouvé d'abord une Preface Apologetique, dont l'auteur, quoy que l'on en dise, ne peut estre autre que le Pere Simon. Bien qu'il ait pris à tasche de s'y déguiser, & d'y parler en Protestant, il est aisé de le reconnoistre à ses manieres; & pour peu qu'on ayt lû ses autres Ouvrages, où il paroist sous divers noms & sous diférentes formes, on n'aura pas de peine à tomber dans mon sentiment. Parmy plusieurs personnes qu'il maltraite dans cette Preface, j'ay esté surpris de m'y rencontrer; d'autant plus que dans ma Lettre à M. Claude, au sujet de laquelle il me calomnie, je n'ay parlé de luy qu'avec grande estime. Ainsi je ne puis deviner d'autre cause de son chagrin à mon égard, que les loüanges que j'ay données à M. *Vossius* en plusieurs endroits de mes Livres. Et c'est ce que le Pere Simon luy mesme semble avoüer, lors qu'il dit que *dans mes petits livrets*, comme il les appelle, *je ne parle presque d'autre*

d'autre chose que du grand Vossius. D'où ce bon Pere conclut, par vne justesse de raisonnement admirable, que *je suis un auteur à juste prix, & gagyé par M. Vossius pour faire des Livres.* Il est vray, MONSIEUR, que j'ay rendu plus d'une fois justice au mérite de cet excellent Homme; & que, quelque foible que fust ma voix, je n'ay pas laissé de la méler parmy celles de tant de Savans qui l'ont couronné de leurs éloges. Si ces loüanges déplaisent au Pere Simon, je ne puis qu'y faire; Je ne suis pas resolu de changer de stile pour l'obliger: Tout ce que je puis luy promettre, c'est que si à force d'estude il devient aussi habile homme quelest aujourd'huy M. Vossius, je luy doneray avec joye les mesme éloges. Sur ce qu'il dit que *je suis un auteur à juste prix, & gagné par M. Vossius pour faire des Livres*, il me seroit fort aisé de recriminer: Mais je fais gloire d'imiter cette Religieuse Payenne, qui disoit autrefois à Alcibiade, qu'elle n'estoit pas faite pour maudire, mais bénir. J'en dis autant au Pere Simon; qui à prendra par mes Raretez d'estude, par mes Notes sur Quintilien & par mes Observations Sacrées, que si j'ay loüé M. Vossius en quelques endroits, je l'ay repris librement en d'autres: Preuve évidente que je ne suis pas si esclave de ses sentimens que ce bon Pere se l'imagine.

Aprés cette Preface Apologétique, j'ay parcouru les petites notes, qui se trouvent au bas des pages de l'Histoire. Bien que ces notes soyent sans nom d'auteur, je n'ay pas eu de peine à y reconnoistre le Pére Simon, qui y fait le mesme personnage que dans la Preface, & qui semble ne s'y estre caché, que pour avoir lieu d'adoucir ou de retracter plus librement plusieurs choses, qui luy paroissoient trop fortement dites ou peu soûtenües. Quoy qu'il en soit, j'ay lû ces remarques avec plaisir.

Je viens maintenant, MONSIEUR, à l'Histoire mesme, sur laquelle j'ay fait diverses observations, moins pour refuter le Pere Simon, que pour illustrer son Ouvrage. Dés l'entrée,

trée, ce Pére fait une faute qui luy eſt commune avec bien des Savans. C'eſt lors qu'il prétend que Sunia & Fretela, à qui S. *Jérôme* écrit, ayent eſté des Femmes. Cependant voicy ce qu'ont d'anciens Manuſcripts au devant de l'Epitre que cite le Pere *Simon*, *Chariſſimis Fratribus Suniæ & Fretelæ.* Le premier qui m'a fait prendre garde à cela, & qui m'a tiré en meſme tems de l'erreur où j'eſtois avec beaucoup d'autres, eſt M. *Ferrand*, Avocat au Parlement de *Paris*, qui vous eſt ſans doute connu, & qui nous a donné une Paraphraſe & des Remarques ſur les Pſeaumes qui ſont préférables, à mon avis, à toutes celles que nous avons.

Le Pere *Simon* parlant en ſuite aſſez au long du celébre Manuſcrit de M. de Béze, qui ſe void aujourd'huy à *Cambrige*, m'a fait ſouvenir d'une remarque que j'ay faite il y a long tems. C'eſt que ce Manuſcrit, auſſi bien que le *Codex Claromontanus* de Meſſieurs Du Puy, qui en fait l'autre partie, s'ccorde ordinairement avec les citations de S. Irenée D'où j'inſére qu'ayant eſté trouvé à Lyon, au Monaſtere qui porte le nom de ce S. Docteur, comme le dit M. de *Beze*, ce pourroit bien avoir eſté ſon exemplaire, ou pour le moins une copie. Ce pieux Solitaire du voiſinage de M. l'Eveſque de S. *Aſaph*, qui nous a déja donné de ſavantes Diſſertations ſur S. *Cyprien*, & qui travaille preſentement ſur S. *Irenée*, aparamment ne manquera pas de remarquer la conformité des paſſages aléguez par ce S. Docteur avec le Manuſcrit de M. de *Beze*. Le docte Pierre Pithou, qui n'eſtoit pas moins grand Critique qu'il eſtoit grand Juriſconſulte, & qui avoit vû dés l'autre ſiecle les deux parties de ce Manuſcrit, en parle en ces termes dans ſa Diſſertation des Interprétes Latins de la Bible: *Vidimus aliquando vetuſtiſſimum exemplar Evangeliorum literis majoribus exaratum, adjectis è regione Græcis, quod olim fuiſſe dicebatur Eccleſiæ Lugdunenſis. Vidimus & aliud Epiſtolarum ejuſdem formæ & ætatis, ex Corbeiæ majoris Galliæ Monaſterio, quæ tanquam ſanctioris antiquitatis* Κειμήλια *non ſine religione & ſuſpicimus & veneramur.* Il

Pag. 132.

P.110. Il est vray que S. *Augustin* preféré quelquefois l'Hebreu aux Septante. Mais l'endroit qu'en cite le Pere *Simon*, n'est pas fidélement raporté. S. *Augustin* au 18. livre de la Cité de Dieu chapitre 44. examine s'il faut lire dans le Prophete Jonas *trois jours*, comme il y a dans les Septante, ou *quarante jours*, comme il y a dans l'Hebreu. Le Pere *Simon* au contraire raportant cet endroit de S. *Augustin*, attribuë la premiere de ces deux leçons à l'Hebreu, & l'autre aux Septante. Il se peut faire aussi que cette erreur là, soit moins du Pere *Simon* que de son Copiste. Quoy qu'il en soit, si S. *Augustin* eust esté assez savant dans la langue Grecque, pour lire les Oeuvres de S. *Justin*, il y auroit trouvé la véritable leçon des Septante, qui est *quarante trois jours*, & non pas *trois jours*, comme lisent toutes les editions, & presque tous les Peres, tant Grecs que Latins.

P.210 L'edition des Septante de *Rome* est assurément la meilleure de toutes celles que nous avons ; & je suis icy plûtost du sentiment du Pere *Simon* que de celuy de M. *Vossius*. Le Pere Fronton du Duc Jésuite, & l'un des plus excellens Hommes de cet Ordre là, estoit aussi de ce mesme avis, ayant choisi l'edition de *Rome* plûtost qu'aucune autre, pour la faire imprimer plus correcte qu'elle n'estoit. Pour cela ce savant Homme avoit ramassé de fort belles choses; lors que s'avisant d'ecrire aux Jesuites de *Rome* ses confréres, pour les prier de l'aider dans son dessein ; ces Peres, bien loin de répondre à son attente, luy r'écrivirent, que toutes ces diverses leçons de Bible causoyent plus de trouble que d'édification, &, non contens de luy parler de la sorte, il luy ordonnerent mesme d'envoyer à *Rome* tous ses papiers. Quelque repugnance qu'eust ce pauvre Pere à obéir à un ordre si rigoureux, il falut pourtant en passer par là, & priver en mesme tems la republique des lettres du fruit de ses longs travaux. Je tiens cette histoire de feu M. *Sarrau*, Conseiller au Parlement de *Paris*, qui l'avoit aprise du Pere Sirmond. S'il plaist à Dieu de continuer à me

me favoriser de sa grace, je tascheray de supléer au defaut du Pére Fronton, en donnant l'Edition des Septante de *Rome* avec le Nouveau Testament, corrigée en plusieurs endroits, & enrichie d'un grand nombre de passages paralléles qui tiendront lieu de Commentaire, & qui justifieront clairement que la plus part des mots spécieux & des phrases particulieres, qu'employent les Evangelistes & les Apôtres, sont ordinairement tirez des Septante.

Je suis aussi volontiers, MONSIEUR, du sentiment P. 202. du Pere *Simon*, lors qu'il blâme les Protestans d'Angleterre & d'Alemagne, d'avoir changé l'ordre de livres entiers, faisant imprimer les Septante. Mais il faut aussy qu'il m'avoüe, que les Protestans ne sont pas les seuls coupables de ce changement. Le Pere Comitolus Jésuite dans sa Chaîne sur le Livre de *Job*, dit que dans le Manuscrit des Septante du Vatican, ce Livre se trouve aprés le Cantique des Cantiques; & cela conformément au Catalogue des Livres du Vieux Testament, raporté par Méliton, par le Concile de Laodicée & par S. *Athanase*. Cependant dans l'édition de *Rome*, faite sur cet exemplaire du Vatican, ce Livre de *Job*, est dans un autre ordre.

Au verset 15. du 3. chapitre de la Genése, l'on ne peut douter qu'au lieu d'αὐτὸς, il ne faille lire αὐτό, quoy P. 315. que la faute soit si ancienne qu'elle se trouvast mesme dans l'exemplaire de Philon. J'avois crû d'abord que nous devions cette correction à M. *Vossius*; mais depuis je l'ay rencontrée parmy plusieurs diverses lecons, à la fin de la Bible Grecque imprimée à Basle l'an 1545. Pour le mot τηρήσει, qui est dans le mesme verset, il n'est pas besoin de le changer en celuy de τειρήσει, avec le Pere *Simon*, ny en celuy de τρήσει, avec M. *Vossius*. C'est ce que j'ay suffisamment prouvé dans mes Observations Sacrées, & ce qu'a mesme enfin reconnu M. *Vossius*, dans sa Replique au Pere *Simon*.

P. 220. Au verset 21. du 49. chapitre, au lieu *d'arbrisseau*, je traduirois *tronc*; le mot στέλεχος, qui est dans les Septante, signifiant proprement le tronc d'un arbre. De là vient qu'en quelques Provinces de *France*, comme dans le Poitou, l'on appelle une busche *estelle*, mot aparamment corrompu de στέλεχος, comme le soupçonne ingénieusement le docte M. *Besly*, dans ses Notes sur les Hymnes de Ronsard. Στέλεχος signifie la mesme chose dans ce passage de *Job*, *ch.* 29. *v.* 18. Ἡ ἡλικία μου γηράσει ὥσπερ στέλεχος φοίνικος, πολὺν χρόνον βιώσω, & non pas *stirps* & *stemma*, comme semble insinuer Monsieur l'Evesque d'*Oxford* dans ses Notes sur la celébre Epitre de S. *Clement*. Consultez, s'il vous plaist, dans les Septante le 15. *ch.* de l'*Exode* *v.* 27. & le 33. des *Nombres* *v.* 9. & vous ne croirez pas aisément qu'il soit fait mention du Phœnix dans l'endroit de *Job*.

P. 246. Parmy les anciens Docteurs qui ont blâmé S. *Jerôme* d'avoir fait une Version de la Bible sur l'Hebreu, personne ne s'est encore avisé de mettre *Théodore* de Mopsueste, Maistre du grand *Théodoret* & si estimé par Facundus. Cependant si l'on vient à lire avec quelque soin la page 396. de la Bibliothéque de *Photius* imprimée à Roüen, l'on verra que cet Evesque parlant de S. *Jerôme* en termes couverts, le blâme fort en suite d'avoir osé faire une Traduction de la Bible sur l'Hébreu, sans avoir eu d'autre connoissance de la langue, que celle qu'il avoit tirée de quelques miserables Juifs. Faisant imprimer il y a peu de jours mon Suplément à la Bibliothéque Ecclésiastique de M. *Cave*, tres digne Chanoine de *Windsor*, j'y inseray que je ne savois personne qui eust fait avant moy cette découverte. Depuis, fueilletant le Marius Mercator du Pere Garnier, j'ay trouvé la mesme remarque à la page 101.

P. 250. La clause, *Vidit Deus quòd esset bonum*, du verset 10. du premier Chapitre de la Génése, ne répond point à la création du second jour, comme prétend le Pere *Simon*, mais bien à celle du troisiesme; & elle s'y rencontre deux fois,

parce

parce que Dieu fit des choses diférentes le troisiesme jour. Par la mesme raison cette mesme clause se trouve deux fois au sixiesme jour. Ainsi je crois que quand les Septante ont mis une approbation au second jour, ç'a esté suivant les exemplaires Hébreux qu'ils avoyent, qui estoyent plus entiers que les nôtres.

Le Pere *Simon* croit que le changement du nom de *Sara* en *Sarra*, soit une erreur qui doit estre rejettée sur les Copistes Grecs, *bien qu'elle soit*, ajoute-t-il, *fort ancienne*. Mais pour moy, MONSIEUR, je ne voudrois pas, condanner cette leçon si facilement; d'autant plus qu'elle est autorisée par le Juif Tryphon dans l'Entretien que *Justin Martyr* eut avec luy. J'ay parlé plus au long de cet endroit des Septante dans ma Lettre à M. *Claude*. P. 255.

L'endroit où le Pere *Simon* parle d'une Congregation tenüe à *Rome* l'an 1576. qui déclara que l'on devoit se sousmettre entierement à la Vulgate, mesme jusqu'aux poincts & aux virgules, m'a paru tout à fait plaisant, & m'a fait souvenir ce que raporte le Jésuite Turrien dans son Apologie pour les Epitres des Papes. C'est que quelques années avant la tenüe de cette Congregation, il se trouva des gens à *Rome*, qui estoyent si entestez de la Vulgate, que comme on voulut y imprimer les Oeuvres de S. *Cyprien*, ils furent d'avis qu'au lieu des passages aléguez par ce S. *Martir* suivant la Version faite sur les Septante, on y mît la Version Vulgate. Mais de quoy n'est-on point capable à *Rome*? P. 263.

Depuis S. *Jérôme* jusqu' à Pagnin, le Pere *Simon* ne fait mention de personne, qui ait fait une version Latine de la Bible sur l'Hébreu. Cependant un *Cardinal* Anglois, nommé *Adam Eston*, en avoit fait une long tems avant Pagnin. *Robert Wakfeld*, aussi Anglois, Chapelain du Roy *Henry* 8. & assez savant pour son tems dans les langues Orientales, dit dans son Traité de la sincerité du Texte Hebreu, qu'il possédoit la Traduction de ce *Cardinal*, & qu'elle luy fut derobée, avec d'autres Livres, par un Chartreux nommé *Richard Colier*. Balæus, qui a fait l'éloge de ce *Cardinal*, parle aussi de cette Version. P. 313.

S 2 Benoist

p. 316. Benoist Arias se nommoit *Montanus*, à cause de son pays. C'est ce que découvre Cyprien de Valére dans sa Préface sur la Bible Espagnole: *Benito Arias*, dit-il, *natural de Frexenal de la Sierra, por esso se llama Montano, al qual yo conoci estudiando en Sevilla.* Je suis assez du sentiment du Pere *Simon* touchant Benoist Arias & ses Ouvrages. Je souhaiterois seulement de voir son Apologie, qu'il écrivit en Espagnol, & que l'on garde Manuscrite à *Oxford*, si l'on en croit Sixtinus Amama dans son Antibarbare contre la Vulgate. Comme Arias n'avoit pas de sujet d'aimer les Jésuites, aparamment il ne les épargne pas en se défendant, comme il ne les a pas épargnez dans sa Lettre à *Philippe* 2. publiée par l'inconstant Scioppius.

p. 395. L'auteur Anglois, qui à mis une Préface à la teste de la Bible Grecque imprimée à *Cambrige*, est l'illustre Monsieur *Pearson*, Evesque de *Chester*, l'un des plus savans Hommes de l'*Europe*. Si le Pere *Simon* veut prendre la peine de recueillir ce grand nombre d'erreurs, que S. *Jérôme*, à son avis, a doctement remarquées dans les Septante, & dont il dit que M. *Pearson* devoit faire mention, on taschera de défendre ces Interprêtes.

p. 412. Je crois avec le Pere Comitolus que le Diacre Olympiodore est l'auteur de la Compilation sur le Livre de *Job*; & je trouve qu'il apuye son sentiment de fortes raisons, sur tout dans la seconde édition de cette Chaîne, faite à Venise l'an 1587. in quarto, Le Pere *Simon* semble n'avoir pas vû cette seconde édition, non plus que Patrice Junius, qui nous a donné celle de Londres, & qui n'auroit pas manqué, s'il l'avoit vûë, d'insérer dans son édition plusieurs beaux fragmens qui se trouvent dans celle-cy, tirez de diverses Chaînes Manuscrites sur *Job*; ou de marquer au moins dans sa Préface qu'il les avoit vûs.

p. 415. Le nom de *Paul* Evesque de Burgos, avant qu'il se fist Chrêtien, estoit *Solomon Levita*, au raport d'Abrabanel. sur le 34. d'*Esaie*. Mais je n'ay pû trouver jusqu'icy le

le nom d'un autre Juif, qui se convertit à *Rome*, & qui fut nommé Jean Baptiste; dont il y a dans la Bibliothéque de *Lambeth* un Livre assez rare, dedié au Cardinal Bernardin Carvajal, intitulé *Confutatio Hebraicæ Sectæ*. Je ne puis découvrir non plus quel a esté le nom Arabe du fameux, Jean Leon, dont nous avons l'Histoire d'Afrique; & à moins que quelqun ne déterre le Manuscrit Arabe de cette Histoire, que possèdoit autrefois Vincent Pinelli, nous courons risque d'ignorer toûjours son premier nom. Mais, il n'est pas dificile de s'en consoler; d'autant plus qu'il y en a bien d'autres, quil est impossible de découvrir, spécifiez par ce grand Bibliothécaire M. Naudé, dans son Apologie pour le Cardinal *Mazarin* p. 97.

Walton n'est pas le seul Protestant qui ayt dit que S. *Jérôme* avoit tourné l'Ecriture dans la langue des Dalmates; mais généralement tous les Docteurs du mesme party sont tombez dans la mesme erreur. Et, entre les Catholiques Romains, le Cardinal Hosius, Alfonse de Castro, Sixte de Sienne & Frédéric Furius, Espagnol, dans son docte & pieux Traité contre Bononia, pour les Versions de la Bible en langue vulgaire. Il est étonnant que tant de personnes se soyent comme donné la main pour suivre l'égarement d'Erasme; d'autant plus que les paroles de S. *Jérôme* dans son Epitre à Sophronius, se peuvent trés clairement expliquer par une autre à S. *Augustin*, qui est la 89. & par son second livre contre Rufin. P. 491.

Quelq; estime que le Pape Grégoire 13. témoigne faire dans sa Lettre à *Philippe* 2. de la Bible Royale d'Anvers, on ne laissa pas quelque tems aprés de tenir une Congrégation en présence de ce mesme Pape, où il fut résolu que l'on suspendroit la publication de la Bible Royale, jusqu' à ce qu'on en eust retranché la Paraphrase Chaldaïque: La commission en ayant esté donnée à *Bellarmin*, avant sa promotion au Cardinalat. C'est ce que nous aprend un Moine Italien nommé Fortuné, (à qui *Bellarmin* luy mesme l'avoit écrit) P. 517.

dans

dans la Preface de sa Bible, imprimée à Venise l'an 1609. Je ne sçay qui empescha depuis que l'on ne retranchast cette Paraphrase.

p. 525. Le Pere *Simon*, &, avant luy, le Cardinal Bona dans ses Liturgiques, assurent qu'il ne nous reste plus rien de l'ancienne Vulgate, qui a esté en usage dans l'Occident dès les premiers siecles du Christianisme. Cependant le docte Pierre Pithou, dans sa Dissertation des Interpretes Latins de la Bible, dit que presque toute cette Vulgate se trouve Manuscrite en menus caracteres au Monastére de S. *Germain* des Prez à *Paris*. A qui des deux croirons nous, MONSIEUR, au Pere *Simon* ou à Pithou? Ce dernier ajoûte, que l'on void dans le mesme Monastére le Psautier de S. *Germain* Evesque de *Paris*, écrit en lettres capitales d'argent; & le Pere du Breul, Benedictin, dans ses Antiquitez de *Paris* p. 376. remarque parlant de ce Psautier, qu'au lieu que dans l'édition commune au Psaume 78. il y a, *Posuerunt Hierusalem in pomorum custodiam*, le Psautier de S. *Germain* a, *in casam pomarii*, qui est, à mon avis, la véritable version du mot ὀπωροφυλάκιον des Septante. C'est ce qu' Hesychius confirme, expliquant ce mot là par celuy de σκηνὴ ou de καλύβη τοῦ φυλάσσοντος; où il faut supléer, avec le docte Pricæus, τὰς ὀπώρας. Il seroit à souhaiter que nous eussions ce Psautier imprimé; qui est peut estre mieux tourné du Grec, que ceux que nous a donné Jaques le Févre.

p. 533. Quand le Pere *Simon* dit que l'on attribuë une Version Irlandoise du Nouveau Testament à *Usserius*, il n'y a personne qui ne porte sa pensée au savant *Usserius* Archevesque d'Armach, dont nous avons plusieurs Ouvrages. Cependant Bootius, Médecin Hollandois, que le Pere *Simon* a icy copié, parle dans ses Animadversions Sacrées de *Guillaume Usserius*, Chevalier d'*Irlande*; de qui il dit qu'il fit traduire par un savant homme le Nouveau Testament en *Irlandois*. Ce savant homme, que *Bootius* n'a pas nommé, est

est *Guillaume Daniel* ou *O-Donnel*, qui fut en suite Archevesque de *Tuam* en *Irlande*, au rapott du Chevalier *Waræus*, dans son bel Ouvrage des Prélats d'*Irlande*.

Comme le Pere *Simon* promettoit une Histoire Critique P. 534.
du Nouveau Testament, il se peut faire qu'il n'ait dit dans celle-cy, de dessein formé, que deux mots de François de Enzinas. Mais comme il n'est pas resolu, à ce que j'aprens, de nous tenir sa parole, je parleray icy un peu plus au long de cet Espagnol. De Enzinas ne signifie pas en François *du Chesne*, comme plusieurs se sont imaginez, mais *du Houx*; arbre nommé par les Latins *Aquifolium*, ou *Aquifolia*, & par les Grecs, tantost σμίλαξ, tantost φελλόδρυς, tantost ἀγρία, comme là remarqué, aprés Théophraste, Sepulveda, dans une de ses Lettres à Pincianus, le plus grand Critique de l'Espagne. Ainsi François de Enzinas, est François *du Houx*. Cet Espagnol ayant traduit le Nouveau Testament en sa langue, il le dédia à l'Empereur Charles Quint. Comme sa Traduction luy causa de grands deméléz avec les Théologiens des Pais Bas, il en écrivit l'Histoire en Latin, addressée à *Phil. Mélancthon*, qu'il appelle son Maistre. Camérarius dans la Vie de *Mélancthon*, & *Mélancthon* luy mesme dans ses Lettres, publiées par feu M. *Spanheim*, parlent de luy avec éloge sous le nom de François *Dryander*. Les Catholiques Romains, & sur tout les Espagnols ses compatriotes, ou ne parlent point du tout de luy, ou n'en parlent que fort seichement, comme à fait depuis peu *Nicolas Antonio*, Chanoine de *Seville*, dans sa Bibliothéque Espagnole. Tous ayant eu pour but d'éteindre la mémoire de ce Grand Homme, de qui le courage & la pieté ne mourront jamais. Il estoit frére de *Jean* de *Enzinas*, qui fut brulé à *Rome*, suivant la Politique de ce pais là, pour avoir este trop bon Chrêtien.

Il semble que le Pere *Simon* ait vû les endroits de *Selden*, P. 541.
où il parle du Manuscrit de Léon de *Modéne*, qui estoit plus ample que les imprimez, & qui luy fut donné par *Guillaume*

Boswel,

P.110. *Boswel*, Ambassadeur d'Angleterre à *Venise*. Mais il semble aussy que ce Pere n'ayt pas eu assez de courage pour inférer, dans la Traduction qu'il à faite de ce Rabin, & qu'il à dédiée à M. de Meaux, ces paroles considèrables, qui estoyent dans le Manuscrit de Leon, autrement que dans les imprimez : *Gl' è lecito*, dit-il parlant des Juifs, *pigliar piu d'una è quatte moglie vonno, se non in caso che non habbia con la prima figlioli, che conosca che lo faci per questo, ed in Italia hanno usato chiederne licenza & pigliare dispensa dal Papa.* Cet endroit est d'autant plus remarquable, que Buxtorfe le fils, (j'entens le Pere du docte Buxtorfe d'aujourd'huy) homme extraordinairement versé dans les Coustumes des Juifs, a écrit dans sa Synagogue, dediée à l'Evesque *Walton*, que la Polygamie, ou la Digamie, n'estoit plus en usage, ny mesme permise, parmy les Juifs de l'*Europe*.

P.210 *Augustin Justinien* n'est pas l'auteur de la Version Latine du *More Nevokim* de Rambam, comme dit le Pere *Simon*. Ce Prélat n'est que l'éditeur de cette Version, dont l'auteur vivoit long-tems avant luy. C'est ce que le Pere *Simon* trouvera dans l'Epitre dédicatoire à Estienne Poncher, Archévesque de Sens.

En voila assez, MONSIEUR, pour justifier, comme je l'ay dit dés l'entrée, que mon dessein dans cette Lettre, estoit moins de réfuter le Pere *Simon*, que d'illustrer son Histoire. Ainsy s'il luy prenoit par hazard envie de répondre un de ces jours à ma Lettre, je luy déclare par avance que je ne luy repliqueray point, aymant mieux fueilleter mes Livres, que *reciprocare serram* inutilement. Je suis avec beaucoup de passion & d'estime,

Du Palais Archiepiscopal de *Lambeth*,
le 3 *Oct.* 1685

Monsieur,

Vôtre trés humble

& tres obeisant Serviteur

COLOMIES.

Vossij Appendix ad Pompon. Melam